MÜÜRILEHT

TARTU JA MAAILMA KULTUURILEHT

NELJATEISTKÜMNES NUMBER : KEVAD 2011

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, PÕIM KAMA, MARGUS KIIS, MARTIN OJA, JOONAS SILDRE, KRISTINA PAJU, HELEN TAMMEMÄE, SVEN VABAR, BERK VAHER, KEIU VIRRO :;

VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS :;

14 : KEVAD

TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL:;
TRÜKK: PRINTALL :; TIRAAŽ: 4000 :; TASUTA!

Kaasautorid:

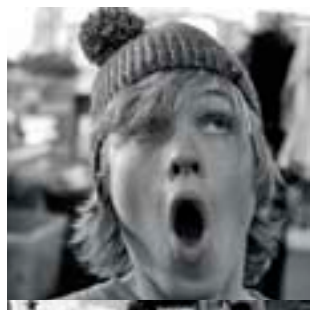

Andres Kauts katsub teha nii, et Athenast saaks Tartu päris oma art-house kino. Koolis õpib robootikat ning kui vähegi võimalust antakse, haarab seljakoti, et käia maailmas seiklemas.

Leene Korp on Tartus õppinud semiootikat ja Räpinas maastikuehitust. Hetkel töötab Athena kinos asjapulgana, jõlgub võsa vahel ja teeb pilti**.**
Andres ja Leene soovitavad Müürilehe lugejatele filme, mille nimel tulevatel kuudel kinno tasub minna (lk 28).

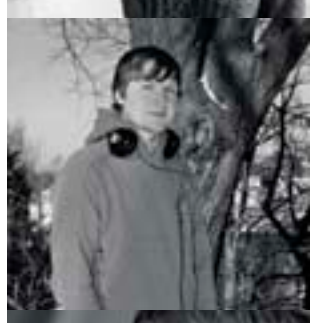

Celer Tambre on TÜ semiootika- ja kultuuriteooriate rebane. Väidetavalt spiigib ta estonglishit fluentlilt. *Imagine a motivator with a picture of hands on a computer keyboard and the caption reads: „Your relationship with your keyboard is a beautiful thing."* Ning veel midagi kvaasi-, pseudo- ja metadiipi.
Celer kontributeerib käesoleva lehe plaadiarvustuste rubriiki (lk 10).

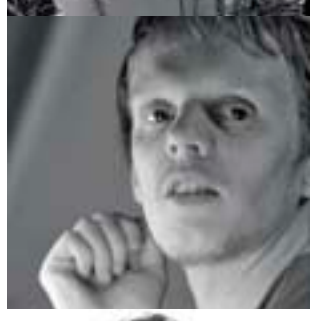

Eik Hermann on õppinud Eesti Humanitaarinstituudis filosoofiat, südamelähedasemad on kaanonist välja jäänud või sinna halvasti sobituvad tegelased. Praegu tegeleb ta Eesti Kunstiakadeemias ja Tallinna Ülikoolis filosoofia õpetamisega ning igasugu muude ettejuhtuvate tegevustega, mis õpetamishobi rahastada aitavad. Vahetevahel ka kirjutab.
Eik Hermann tõlkis Deleuze'i „Vahendajad", mille käesolevas numbris avaldame (lk 31–34).

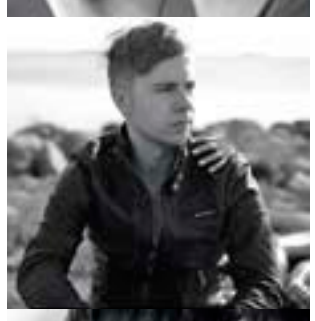

Evert Palmets ammutab positiivset energiat peamiselt muusikaüritustelt, mõnikord teeb pilte.

Sander Hiire on vabakutseline fotograaf ja õpib BFMis operaatoriks. Viimast nädalat on tal Tartus, Athena keskuses ka üleval fotonäitus „Andalee! ehk Nomaadide ratsaretk Mehhikos". / www.semiluuto.org
Evert ja Sander käisid fotokaameraga sündmustel emotsioone püüdmas, mille kirev seltskond on dokumenteeritud leheküljel 4.

Lauri Eltermaa vahetas Tallinna Tartu vastu. Maaliõpingud arhitektuuri vastu. Talve kevade vastu. / www.kauss.ee
Lauri käis Noor-Eesti Loomekeskuses vaatamas arhitektuurinäitust „Moodne puitarhitektuur Austriast" ning jagab selle kohta muljeid leheküljel 13.

Maarja Pärtna õpib Tartu Ülikoolis maailmakirjanduse erialal. Vabal ajal vaatab ringi.
Maarja luulelooming kõrvallehekülje luulerubriigist.

Mari-Liis Rebane õpib EKAs animarežissööriks, kirjutab aeg-ajalt muusika- ja filmikriitikat, lööb kaasa erinevates muusikaprojektides nu-popist ja fankist kuni uneleva shuugeizini ja vastutab animafestivali Animated Dreams tänavuse programmivaliku eest.

Gerhard Lock on Eestis elav muusikateadlane, -kriitik, helilooja ja korraldaja. Ta on õppinud viiulit ja muusikateadust Weimaris, Leipzigis ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias. On EMTAs muusikateaduse doktorant ja TLÜs muusikateaduse lektor. Teeb kaastööd ajakirjadele Teater.Muusika.Kino, Muusika ja Sirp; on veebipäeviku Eesti Muusikaarvustaja asutaja. Tegeleb 20.–21. sajandi ja eesti nüüdismuusika ning muusika ja teiste kunstialade seoste uurimisega. Heliloojana rakendab elektroakustilisi ja multimediaalseid võimalusi, kompab kontsertsituatsioonide piire ning leiab inspiratsiooni teistest kunstiliikidest, sh video, performants, tants. Korraldab kriitikateemalisi üritusi „Muusikakriitika luubi all" ja konkurssi „Noorte kriitikute luubi all". / www.schoenberg.ee/members_gerhardlock.html, www.emic.ee/helilooja/gerhardlock

Marje Ingel on lõpetanud Georg Otsa nimelise Tallinna Muusikakooli pop-jazz laulu erialal ja Tallinna Ülikooli infoteaduse erialal. On avaldanud luulekogu „Sulg" ja kuulub kirjandusrühmitusse Purpurmust Org. On kirjutanud ka muusikaarvustusi Jazzkaare veebiväljaandele ja ajakirjale Muusika. Muusikaosakonna veebipäeviku asutaja, peatoimetaja ja üks põhiautoritest (loe: www.keskraamatukogu.ee/muusika/blog). Selle esindajana kuulub „Muusikakriitika luubi all" toimkonda ja kriitikakonkursi „Noorte kriitikute luubi all" korraldajate hulka.
Mari-Liis, Gerhard ja Marje ühiselt veetava projekti „Luubi all" raames seame aastaks sisse omaette rubriigi noorte kriitikute tekstide avaldamiseks (lk 14).

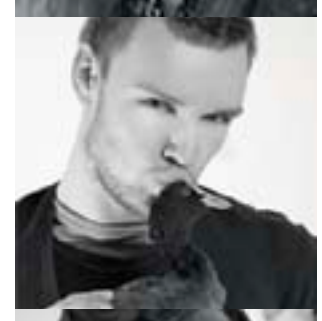

Martin Tõnts on võrdlemisi tuntud kui eesrindlik graafik ja tubli joonistaja. Kuigi võrdlemise tulemused võivad ohtralt varieeruda, olenevalt millega keegi võrdleb.
Martini koomiksikunsti leiate lehe tagakaanelt.

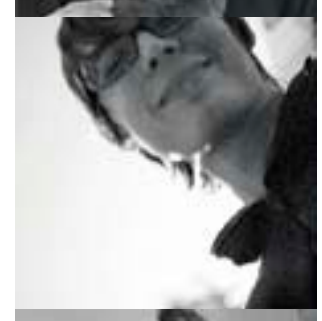

Migel Morales — kuidas on võimalik, et oma subkultuuris elanud inimene Narvast tuleb Tartusse ja kujuneb kohe „omameheks" — VÕIMATU! Tartus on kõik teine, inimesed teistsuguste tujude ja väärtustega, aga see on hea — uus väljakutse ja energia! Kihvt oleks olla praegu Kuubal või Slovakkias, aga Migelil on siin Eestis oma missioon — lõputult jalutada, naeratada ja elutervet vibratsiooni luua! Migel on UEBANDA community esindaja ja ART RO-RO saadik! / http://uebanda.blogspot.com, http://artroro.ee
Migel tutvustab Müürilehe lugejatele Narva kultuuriklubi Ro-Ro'd ja selle tegemisi (lk 8–9).

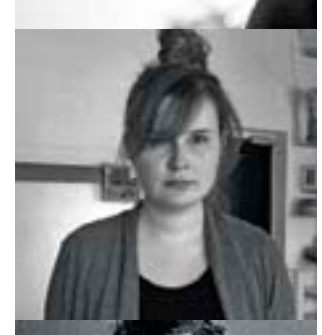

Reela Nigul omandab teadmisi Tartu Kõrgemas Kunstikoolis tekstiili vallas ning hetkel on süvenenud kudumite võrratusse maailma

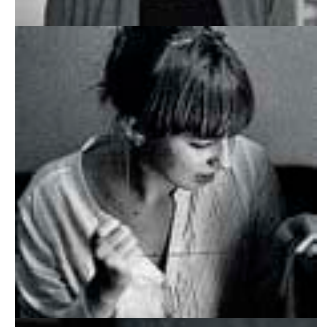

Kairi Lentsius õpib tekstiilikunsti ja ajalugu. Kairi vaimustub disainist, armastab moodi, naudib esteetikat, otsib klassikat, hindab pühendumist ning väärtustab kvaliteeti.
Mood-Performance-Tantsu korraldajatena avavad Reela ja Kairi ürituse telgitaguseid (lk 18–19).

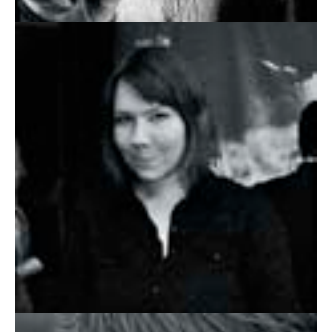

Piret Karro õpib Tartu Ülikoolis abstraktsiooniteadust. Varem elas Hiinalinnas, juhendas näiteringi ja käis kaklustrennis, nüüd elab Narva mnt ühisurkas, korraldab loengusarja Semiosalong ja teeb kunsti. Missioon on päästa Tartu konnatiiklusest.
Piret karro lahkab käesolevas lehenumbris performance-kunsti (lk. 23).

Tiiu Laks õppis Tartu Ülikoolis ajakirjandust ja kuulas salaja pealt kümneid teatriteaduse aineid. Pärast Eesti Päevalehe teatriajakirjaniku koha pealt lahkumist saab ta taas vabalt eelistada elamust analüüsile. Ja linnud laulgu!
Püüab Müürilehe teatrikriitika eksperimendis olla ideaalne kriitik (lk. 24-25)

Esikaanefoto: Gerald Jenkins

Tartu Kultuuritehas

2008. aasta suvel avas üks seltskond Tartu vanas pärmivabrikus Kultuuritehase, mis esindas kuni 2010. aasta suveni Tartu progressiivseid ja alternatiivseid — laguneva maja kiuste toimusid seal erinevad kontserdid ja üritused, majas olid avatud stuudiod ja ateljeed. Pärmivabrik andis peavarju kirevale seltskonnale, kes nii mõnelgi korral muidu rahuliku Emajõe lainetama pani.

Ma ei saa siinkohal mainimata jätta näiteks EKSPi festivali „Päkapikk jookseb vastu hekki", mis leidis aset Kiwa atekas „0-protseduuride kabinet", kus Chaneldior, Jaan Lüsi jpt lõpmatust analüüsisid — või ega ma nii täpselt enam ei mäletagi, minu päkapikud olid ammu hekis — see kiskus endaga nii meeletult kaasa. Või siis kes ei mäletaks tossuseid vabrikuõhtuid, mida Karla, Peeter ja Madis, suurlinnade sära kuskil põues tuksumas, kustumatu entusiasmiga vedasid — need olid peod, kus inimesed tantsisid end ennastunustavalt järgmise päeva pärastlõunasse; kõige magusam selle juures oli siiras euphoria, mille jaoks ei läinud vaja väikest sinist pilli — see tuli südamest. Ühele Vastikule Diskole oli millegipärast Vanemuise rekvisiidilaost kohale veetud kolmemeetrine penoplastist kass — kuidas see sinna kohale jalutas, seda ma ei tea.

Meenutan talguid, kus akadeemikud oma kõhnadele kehadele kangelaslikke muskleid kasvatasid ja higistena malmradiaatoreid mööda treppe üles-alla vedasid; kus Urmo Mets ja Toomas Thetloff mitu päeva midagi mõõtsid ja arvutasid ja lõpuks massiivse puidust pingi valmis saagisid (mis nüüdseks Genialistide klubis istub); maastikuarhitektide vilka tegevuse tagajärjel haljastati vabriku asfalteeritud hoov, kus suveõhtuti autopesula jõmmide lakkamatu reivi taustal mõnus aega surnuks lüüa oli; ja kõik need uimased pärastlõunad rattatöökoja trepil, jälgides, kuidas Tuuli kruvikeerajate ja mutrivõtmetega muudkui uusi rattaid kokku kruvis; või siis see Gregori täiesti lollakas mõte teha tasuta asjade pood, kust me uksel luuaga ümberkaudseid mustlasi olime sunnitud tõrjuma — minul isiklikult peaks veel vähemalt viis aastat kestma igavene needus. Õhk oli pärmihallitusest ja joovastusest paks — ma olen hakanud tagantjärgi mõtlema, et kõik see hallitus, mida me seal igapäevaselt endale ninasõõrmetest sisse hingasime, oligi suureks mõjutajaks kogu sellele illusioonile, mis sealse atmosfääri lõi.

Aga külm oli ja natuke niiske ja ebamugav — mingi hetk hakkas see ähmane tolmukiht varjutama kõiki tegemisi ja eks mõnele puges see pärmiseen natukene naha alla ka.

Pärmivabrik hallitab edasi ja ootab oma kaubamaja- või hotelliprojekteeringut, aga Kultuuritehas ei kadunud iseenesest kuhugi — see on alles ja omandanud oma mittemateriaalse vormi läbi inimeste, keda see ühendab, nende ühiste ideede ning energia kaudu, mis alles jäid, aga vahepeal oma vormi vahetasid. Tartu Kultuuritehas jätkab tänavu kevadest tegutsemist, pakkudes platvormi erinevatele artistidele ja ettevõtmistele ning koordineerides mitmeid uusi algatusi — sealhulgas hakkab alates käesolevast numbrist Müürilehte välja andma senise Genialistide Klubi asemel Tartu Kultuuritehas. Sellega seoses tahame eriti tänada Ivarit, Maarjat ja Allanit, kelle kaasabita poleks Müürileht see, mis ta on, ning soovime neile jätkuvat jaksu Klubi ja Teatri tegemistes, millega me nii ehk naa ka edaspidi külg külje kõrval edasi tegutseme. Tartu Kultuuritehas aga paneb jälle liinid jooksma — jääme ootama.

Helen Tammemäe

Maarja Pärtna

puulehtede peal on veepiisad kumerad nii
nagu pind, mis neid kannab
on kumer

tuul painutab oksi
ja nad rappuvad ükshaaval
alla teiste lehtede peale
kogunevad, kohtuvad
suurematekс veepiiskadeks
langevad rabinal
allapoole

meie juuste peale
pealaele ja kuklale
otsaesisele
silmade peale, suu peale
kogunevad, kohtuvad
niredeks
mis voolavad mööda kaela alla
ja imbuvad särgikaeluse sisse -

kodus
võtame märjad riided seljast
riputame need kuivama
oli see alles sadu

õhk on klaar, aken avatud
linad on soojad ja kuivad
ihu on jahe ja niiske

käed, jalad
kogunevad, kohtuvad
veepiiskadena
maa kumeral pinnal

•

TARTU, MÄRTS

kärjeraamide vahele kogunenud mesilaste
ühine soojus
väikeste kehade ja tiibade
üksmeelne, vaikne sumin

nii ka meie
oma kärjetubades
oma kärjemajades
oma kärjelinnakutes
kärjelinnades

lebame voodites
põlved kägaras
tiivad tihedalt vastu keha

korjelennud on ammugi läbi
aga sülemlemise aeg
ei ole veel

ei ole veel kätte jõudnud

Užupise majade vahel on jahe ja tuuline
puud on veel raagus
kui viimati siin käisin
sadas vihma
välikohvik
ei olnud veel suletud
jõgi ei olnud veel jääs

noor Miłosz kirjutas siin
kolmekümnendatel luuletusi
aga see
oli enne sõda
ja pagulasaastaid
ja Varssavisse kolimist

majad tee ääres lagunevad
Užupis kulgeb omasoodu
kasvab meid vaadates rohtu
laseb vajuda ära
alla jõe äärde viivatel trepiastmetel

me ronime mäest üles
või sõidame liftiga torni
tahame teada saada
mis tunne on olla
üks nendest seal all

linn kogeb end
läbi meie
meie kogeme
teineteist

lahkudes
jäävad mõned fotod
nostalgia
seletuse puudumine
mälestus.

(Vilnius, jaanuar 2011)

Toimetus:

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Keiu Virro	teatritoimetaja	keiu@muurileht.ee
Joonas Sildre	koomiksitoimetaja	joonas@muurileht.ee
Madis Katz	kujundaja	
Kaija M Kalvet	keeletoimetaja	
Pille Sepp	keeletoimetaja	

Reklaam – reklaam@muurileht

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

Möödunud neljapäeval, 7. aprillil linastus kinos Artis Balti Filmi- ja Meediakooli filmiosakonna III kursuse ajastufilmide programm „MINEVIKKU". Tegemist on kaheksa omanäolise lühifilmiga milles teevavad kaasa mitmed tunnustatud Eesti näitlejaid. Filmid jäävad kinno jooksma esialgu nädalaks. Aprilli lõpus on programmi võimalik näha ka Tartu kinos Ekraan.

Filmikriitikud vahetamas värskeid emotsioone. (Vasakult: Jaan Ruus, Jaak Lõhmus, Tarmo Teder)

Filmis „Põrgu Jaan" kubjast mänginud Ago Roo õnnitleb filmi produtsenti (ja ürituse peakorraldajat) Elari Lendi. Taamal monteerijad Hendrik Mägar ja Marta Pulk.

Kerttu Veske, filmi „Leipzigisse" naispeaosaline

Noored filmitegijad tantsuhoos. Maria Reinup, Hendrik Mägar („Leipzigisse" ja „Põrgu Jaan" monteerija), Triin Ruumet (režissöör)

Pidu jätkus NoKus. „Leipzigisse" operaator Markus Orav ja „Põrgu Jaan'i" režissöör Kaur Kokk.

Fotod: Sander Hiire

24.-27. veebruaril toimus Tallinnas Von Krahlis ekperimentaal-psühhedeelne audio-visuaal festival Heliosphere. Helisid panid võnkuma teiste seas artistid nagu CIRCLE (FIN), BEN FROST (IS), YEAR OF NO LIGHT (FR), TERMINAL HZ (JP/AU), AMENRA (BE), NADJA (CAN) ja MoHa! (NO). Eesotsas Jarmo Nuutrega tegi ürituse võimalikuks plaadi leibel TALK LEFT-HANDED.

Evert Palmets käis kohapeal hetki püüdmas.

Leah Buckareff (Nadja)

Kersten Kõrge

Ben Frost

Tomasz Wiracki (V-H-S + Wiracki + Suka Off / BFV)

Fotod: Evert Palmets

JOHN COOPER CLARKE – PUNKAR, POEET, PROHVET

Berk Vaher

Foto: Gerald Jenkins

Slämmid, prõmmud ja muunimelise luule lavalt lõugamine on meil viimaste aastate moevärk. Lausa ime siis, et alles nüüd jõuab Eestisse briti ja ehk kogu Vana Maailma legendaarseim *performance poet* John Cooper Clarke. Hääl, tekst ja soeng Manchesteri skeene kuldajast. Aga siis ka kohe Tartusse, kuhu siis veel? Kuigi Tartu on lõunas ja Tallinn põhjas, on Tartu ka nagu Eesti Manchester, (haige) hingega linn.

Kuigi üle kuuekümne, on JCC endiselt rokiklubides ja kämpustes oodatud tegelane, ehkki neil ega meil pole ta kõrvale enam panna Buzzcocksi, The Falli või Joy Divisioni. Ega ka Sex Pistolsit, Elvis Costellot või Siouxsie and the Bansheesi. See-eest on Prima Vista ja Mood-Performance-Tantsu ühisgalal tema järele lavale seada palju ilusaid tüdrukuid. Väga nähtavaid. Nüüd oli kalambuur just — 1970ndate lõpus ja 1980ndate alguses tegi JCC mitu heliplaati, mil muist materjali salvestatud bändiga The Invisible Girls, õigupoolest tüdrikuteta supergrupiga, kuhu kuulusid ka paikkonna hullgeeniusest produtsent Martin Hannett ja Buzzcocksi üks liidreid Pete Shelley.

Nood tegid kohati lausa äraspidist protohaussi — nt rassismi tõgav "I Married a Monster from Outer Space". Aga ka ilma bändita räpib JCC paljud MC-d kaelani sohu ("Health Fanatic"!). Ning kõige selle juures kannatab JCC luulet ka paberilt lugeda. Või ekraanilt. Ilma hääleta. Paljude prõmmijatega nii ei ole. Endagi jaoks avastasin JCC ikka just trükitud tekstide kaudu, 90ndate lõpul internetist, postpungi ja uue laine asjus bakatööd kirjutades. Siis polnud YouTube'i, Amazoni ega midagi. Tuli ette kujutada, kuidas see kõik kõlab, või õigemini, juba silmadesse sööstes kukkus see tekst kõrvades kõmama. JCC luule on nagu sõnamängupõrgu. Aga mängivas sõnas on tõsine sõnum. Ikka iroonilist linnalüürikat ja teravat tarbijakriitikat. Meedia- ja kirikupila. Et nagu enamus praegusi poeete või? Näis, paljud neist sel määral prohvetid on kui JCC ("I Don't Want To Be Nice"):

Here he comes now....

The fast fingers, the expert eyes
And the same old 'how'd you do'
Disgust is just his dumb disguise
He wants a word with you

His problems are the end
His mouth needs exercise
The last thing I need is another friend
I don't want to be nice

I don't want to be nice
I think it's clever to swear
Better seek some sound advice
Better look elsewhere

Your face is an obvious case
You shouldn't put it about
This is neither the time nor place
To sort these matters out

What you see is what you get
You only live twice
A friend in need is a friend in debt
I don't want to be nice

No we never met before
I'm very happy to say
Far from perfect strangers
I'd like to keep it that way

I'm not your psychoanalyst
I'd rather talk to mice
You're so easy to resist
I don't want to be nice

I don't want to be nice
I think it's clever to swear
Better seek some sound advice
Better look elsewhere

Your face is an obvious case
You shouldn't put it about
This is neither the time nor place
To sort these matters out

What you see is what you get
You only live twice
A friend in need is a friend in debt
I don't want to be nice

See, mu daamid ja härrad, ilmus JCC 1978. aasta albumil „Disguise In Love". Suhtlusvõrgustike moguleid polnud veel seemnerakugi kujul, aga juba ta teadis, mis saama hakkab. Ja et küllalt saab, aga lahti ka ei saa. Tema oma mõõna-aegade herosõltuvusest sai jagu, meil on malbemad, ent pikema vinnaga meelemürgid.

Ka briti popkultuuri haritumaid kroonikuid Michael Bracewell ütleb oma raamatus „England is Mine", et JCC pole pelk kõrtsikunn ja värsivemmal, vaid pärastsõja paremaid poeete, mõru kui varane Eliot, melanhoolne kui hiline Keats, tänavaslängist tärkav kui Rimbaud. Ja ta „Beasley Street" kui ta oma „Waste Land", urbanistliku võõrandumise eleegia. Ja kõik need teised kaunid sõnad. Aga mulle jäid toona, 90ndate lõpul enim silma hoopis ta biitniklikud kollaažid: „Post-War Glamour Girl'i" on saanud analüüsida mitmed mu inka fillide kursused ja kusagil sahtlisüvikus on masintrükis tõlge JCC proosapalast „Ten Years in an Open Necked Shirt". Vaja välja kaevata. Toona polnud seda kusagil ilmutada. Ajalehte Kultuurimaa vist pakkusin, aga see sai enne otsa. Nüüd on Müürileht. See ei kao. Seniks paar avalõiku originaalist:

Lenny Siberia was the bastard offspring of Captain Africa (the lard mogul) and Tracy. The captain disappeared without Tracy who perished alone with her diamond collection, the victim of a mau-mau hit squad, leaving Lenny alone with the one thing money can't buy: poverty.

He was discovered at one year old by a wayward nun; he had been living in the dumb waiter of the zambezi juice bar. Sister James (for it was she) lost no time in mailing the child, by first-class parcel post, to a friend in Brussels. Fortunately he was erroneously delivered to the Eros Luxury Club, a converted charabang in the bowels of Manchester's *la quartiére latin*.

Aga ta tekstid on muide kõik netis olemas. Need vanad siis — uusi olevat ta nüüd ka jälle teinud. Kuigi tuuritamise vaheaegadel tegelevat ta nüüd peamiselt kokkamisega nagu põhjakandi kaasaegne Bill Drummond, kes ka kunagi Prima Vistal käis. JCC siin suppi ei jaga, aga mida jagab, sellest saab aimu lehelt www.johncooperclarke.com — ja siis klikake „Poems". Klikake muid linke ka. YouTube'is on teda ka nii- ja naapidi, aga laiv on laiv, *live is life*. 7. mail, kell 19.30 Sadamateatris.

Prima Vista 2011
Tartu kirjandusfestival

Kursimuutus

Tartus *5.-7. mail*
Tallinnas *8. mail*

http://kirjandusfestival.tartu.ee

Eelüritus:
Reede, 23. aprill:
Raamatu ja roosi päev
Kristiina Ehin
TÜ botaanikaaias
Doris Kareva *Tartu kaubamaja Apollo raamatupoes*
Supilinna päevade eriprogramm

Tule ja kohtu väliskülalistega:
vene-iisraeli kirjanik
Dina Rubina
saksa luuletaja ja prosaist
Kathrin Schmidt
legendaarne briti punkpoeet
John Cooper Clarke
...ja mitmed teised!

Päeval kirjandusüritused...
....õhtul laulvate kirjanike kontsert ja vaböhukino

Ja palju muud:
vestlusring „Rännurajad"
Raadio Ööülikooli avalikud salvestused:
„Maagiast ja nõidusest"
„Fotograafia kirjanduses"
Stencibility teeb kunsti
renga-kirjutamise õpituba
Pargiraamatukogu südalinna pargis
raamatulaat TÜ Raamatukogu ees
palju laste- ja noorteüritusi
festivali patroon **Rein Raud**

Pot! Pot! Pot! Pot!
Kes seal on?
M-ma ei tea, aga see pole sugugi inimese nägu! Õõh! Punane, punane ja silmavalged välguvad!
See on köster, kes muu!
Pot-pot-pot!
E-ei, see... see on...

Panic! OFF! Theatre!

20. aprillist 6. maini on Tallinn teatrigurmaanide ja avara maailmapilguga inimeste paradiis. Nimelt kütab kliima kuumaks ning teritab meele teravaks üks Euroopa Kultuuripealinn Tallinn 2011 tähtsündmusi — uus rahvusvaheline etenduskunstide festival POT. See on tõeline linnafestival, mis laiutab nii ajas kui ruumis, väldates pea kolm nädalat, hõlmates 11 mängukohta üle Tallinna, võõrustades esinejaid 10 riigist ja andes 53 etendust. Festival lõpetab foobia kaasaegse ja välismaise teatri vastu, sest igal juhul võidetakse kilomeetreid silmaringi avardumist.

Mis on etenduskunst? See on kunstiliik, mis eeldab ainult etenduse toimumist, jättes täiesti lahtiseks selle žanrilise kuuluvuse ning selle teostamiseks kasutatud vahendid. Teisisõnu on etenduskunst kõige laiem ja hõlmavam termin kirjeldamaks kõike, mida teatri, tantsu, etluse, agitkava, ooperi, opereti, muusikali, *happening*'i, *performance*'i, multimeediaetenduse, *show*' jne raames tehakse (Erkki Luuk. *Tants tänapäeva kultuurikontekstis*. — Teater. Muusika. Kino. 09, 2005). Just sellise raamistuse alla kuuluvad ka paljud POT Festivali etendused. Kuigi kuuludes veel suurel määral teatri alla, liigutakse ka sammhaaval selle piiridest välja. Samas pole ka see, mida POTil teatriks saab nimetada, kindlasti seda eesti keskmise klassika mõistes. POT Festival pühendub kunstnikele, kes on valmis uut näitama, ja vaatajaile, kes on valmis uut nägema.

2008. aastal festivalil Baltoscandal Eestit esimest korda oma multimediaalse geniaalsusega põrutanud prantsuse-austria teatrigrupp Superamas on Tallinnas lavastusega „Youdream" (esietendus detsembris 2010). Polünarratiivsele sisule (muuhulgas käsitletakse teemasid nagu eurooplaste identiteet ja stereotüübid, näilisus vs reaalsus, unistused vs reaalsus) vastab Superamasele omaselt multi-vorm: laval on film, video, elav muusika, mikrofonid, kaamerad jne. Peale teatrilava on nad aga vallutanud ka internetikeskkonna — lavastuse juurde kuulub lehekülg *youdream.superamas.com*, kuhu inimesed üle Euroopa saavad üles laadida salvestatud jutustusi oma unenägudest. Superamas asetab osad neist isegi lavale. See on katse ületada rahvuslikud konfliktid ning näidata eurooplastes peituvat ühisosa — kasutades selleks kavalalt alateadvuse rännakuid.

Superamas koosneb kuuest kunstnikust, kellel on erinev taust: visuaalne kunst, teater, tööstusdisain ja muusika. 2002. aastal alustasid nad vastureaktsiooni „sõnumiga teatrile", küsides ainult küsimusi ning andmata vastuseid. Superamas kasutab *ready-made*'e, mängib kunsti ja kitšiga, kõrg- ja madala kultuuriga — ning seda sellise kergusega, et juba kulunud väljend „postmodernism" tundub saavat uue värskuse. Tekib küsimus — kas nende töö on kunst? Autentsus on siin võimatu. Kõik tsiteerivad ja kordavad materjali neid ümbritsevast massikultuurikeskkonnast, samal ajal teeseldes „iseennast". Superamas tõstab aga selle teadmise oma tööde lähtepunktiks ja just seetõttu on nad ka ehk post-

PIIREÜLETAV TEATRI-KEVADE TALLINNAS

Evelyn Raudsepp

modernismist edasi liikunud. Nende tööd on koopiad ilma originaalita.

(Ja et reklaamida Superamast nende stiilis, on eelnev tekst tsitaatide kogum — ning seda teadlikult ilma viideteta.)

Jaapani trupi chelfitschi lavastust ja kogu nende teatriesteetikat on samuti võimatu žanriliselt määratleda. POT Festivalil on nad lavastusega „Hot Pepper, Air Conditioner, and the Farewell Speech". Kuigi lavastuse esimene osa „Hot Pepper" (2004) pääses 2005. aastal Toyota koreograafiavõistlusel poolfinaali, tõrgub keel ja teooria seda tantsuks nimetamast — teatri asutaja, lavastaja ja dramaturg Toshiki Okada on avastanud hoopiski täieliku sümbioosi tantsust ja teatrist. 2009. aastal laiendas ta „Hot Pepperi" 70-minutiliseks lavastuseks, mis muutus Jaapanis hitiks ning etendus ka peaaegu kõigil prominentsetel Euroopa festivalidel. Narratiiv on lihtne: kollaaž kolmest omavahel seotud lühiloost, mis on asetatud rutiinsesse, argisesse kontorirottide maailma. Majandussurutise tõttu peab aga üks närilistest turvalisest paberipesast lahkuma. Dialoogi saadavad kummalised žestid ja liigutused, omamata mingitki seost kõnega, taustaks John Cage'i, Tortoise'i, Stereolabi ja John Coltrane'i muusika. Kuna Okada kasutab veel kõigele lisaks efektiivselt kordust, tekib kohati transilaadne efekt. Lavastus peegeldab kaasaegse ühiskonna tühisust, tuimust ja absurdi läbi superrealistliku kõverpeegli.

Ungarlane Kornél Mundruczó on filmilavastajana end juba tõestanud — lisaks muudele tunnustustele linastus mängufilm „Delta" 2008. aasta Cannes'i filmifestivali põhiprogrammis ning pälvis Rahvusvahelise Filmikriitikute Föderatsiooni auhinna. Eestis sai „Deltat" näha 2008. aasta PÖFFil. Aegajalt astub aga Mundruczó ühest meediumist teise ning lavastab ka teatris. Mais 2010 esietendunud lavastus „Hard To Be A God" on *hardcore* sotsiaalne teater. Mundruczó juba teab, kuidas oma publikut ebamugavasse olukorda panna (PS: Etendus ei ole sobilik alla 16-aastastele ja tundlikele vaatajatele). Publik vaatab passiivselt pealt alastust, piinamist, vägistamist ja intellektuaalset terrorit, suutmata sekkuda ning õudusi ära hoida. Kuigi sisendades endale, et see kõik on fiktsioon, on seda tõsielu-sarja valus vaadata — laval nähtu tuletab meile meelde, et reaalsus võib olla tihti julmemgi. Inspireerituna vendade Strugatskite samanimelisest romaanist, laseb lavastaja mõtiskleda jumaliku distantsi ja vastutuse üle, mis saab meile osaks, kui teame ja näeme, kuid ei tegutse.

Need, kellele nii karmid sotsiaalsed teemad ei sobi, kuid kelles voolab siiski veidi maailmaparandajalikku ja rohelist verd, saavad ehk taganttõuget, motivatsiooni ja inspiratsiooni kahelt monoetenduselt: norraka Amund Sveeni loengetendus „The Norwegian Way — an introduction to the Oil for ART-program" käsitleb nafta ja kunsti vahelisi suhteid ning austerlane Anna Mendelssohn (lavastus „Cry me a River") on oma südameasjaks võtnud kliimakatastroofi. Mõlemad on väga mõjuvad ja sümpaatsed kõnepidajad ning tavapärasest teatraalsem esitlusvorm toob sõnumi publikule lähemale.

Uue keele õppimine avab ukse uude maailma, kuid ungari-hollandi lavastaja Edit Káldor avab ukse ilma keelt mõistmata. Lavastus „C'est du chinois" tegeleb kommunikatsiooniga ning seda kõne-, keele- ja sõnadeüleselt: laval on 5 hiinlast, kes räägivad ainult mandariini keelt, kuid kes annavad endast parima, et publikule oma lugu rääkida. Ja mitte ainult rääkida, vaid ka südamesse minna. Mõlemapoolne pingutus, et üksteist mõista, loob lava ja saali vahel tõelise vahetu kontakti. *Performed in mandarin, language no problem!*

Itaallane Giovanni Magnarelli *performance*-etendus „Homo Homini Lupus" on justkui kaasaegne ohvririitus, puhastamaks end üleküllastavast infomürast *tabula rasaks*. Etendus on pundar piltidest ja helidest, mis sarnaneb segaduses mina-pildiga. Kõik on väga ebakindel, kõik näib pidevalt muutuvat, miski pole lõplik.

Eestist osalevad POT Festivalil Von Krahli Teater, Rakvere Teater, Cabaret Rhizome, Tartu Uus Teater, Teet Kask, Krista Köster ja Kristina Paškevičius, Sandra Z, Emer Värk, Mart Kangro, Mart Koldits ja EKA, MIMproject jt. Nende seas on viis esietendust, kaks ekstra POT Festivali jaoks taastatud lavastust (Mart Kangro „Start. Based on a True Story" ja Von Krahli Teatri / Peeter Jalaka „Võluflööt") ja 1 *work in progress*. Eraldi fookuses on Rakvere Teater, kes tuleb Tallinna pidusse lausa 8 lavastusega. Kolmeks päevaks vallutavad rakverelased Cabaret Rhizome'i, näidates seal *black-box*'i lavastusi. Lisaks tuuritab Rakvere Teater erinevates kultuurimajades üle Tallinna.

Lisaks etendustele kuulub POT Festivali kavva ka filmiprogramm, erinevad klubiüritused ja seminarid. Peoüritustest tasub kindlasti külastada romantilist Prantsuse Muusika Ööd, mil terve öö vältel mängitakse ainult prantsuse muusikat. *Live*-esinejatest astuvad üles prantsuse lauljatar Anything MARIA ning Eestist improvisaator ja elektronmuusik Taavi Kerikmäe. Plaate mängivad aga teiste seas ka näiteks Gert Raudsep, Tarmo Tagamets, Uku Uusberg ja Erni Kask.

POT Festivali töömesilased on Von Krahli Teater, Kanuti Gildi SAAL ja Rakvere Teater, kuid emamesilased Eesti vanim teatrifestival BALTOSCANDAL ja rahvusvaheline üritustesari „TEMPS D'IMAGES". Taru eest hoolitseb Euroopa Kultuuripealinn Tallinn 2011.

MIS ON POT?
Rahvusvaheline etenduskunstide festival Tallinnas
20. aprill kuni 6. mai
Erinevates mängukohtades
10 riiki
27 lavastust
53 etendust
www.pot.ee

Chelfitsch „Hotpepper" Foto: Toru Yokota

Superamas „Youdream" Foto: Giannina Urmeneta Ottiker

MOKS PROGRAMM

APRILL

•14.04 kl 18
Y-kohtumine: Johanna Lonka
(Y galerii, Küütri 2, Tartu)

•22.04 kl 18
Toiduklubi (MoKS, Mooste)

•23.04 kl 12-18
Avatud Stuudiod (MoKS, Mooste)

•27.04 kl 18
Helikoosolek vol. 13
(ERMi näitusemaja, Tartu)

MAI

•06.05 – 08.05
Veljo Runneli *workshop* loodushäälte salvestamisest (MoKS, Mooste)

•12.05 kl 18
Y-kohtumine
(Y galerii, Küütri 2, Tartu)

•20.05 kl 18
Toiduklubi (MoKS, Mooste)

•25.05 kl 18
Helikoosolek vol. 14
(ERMi näitusemaja, Tartu)

Külalisateljeedes aprillis-mais:
Johanna Lonka (FI), Thomas Tilly (FR), Carolina Apponte (CA), Svelgur (IS), Maria Kerin (IE)

www.moks.ee
helikoosolek.blogspot.com
mooste-toiduklubi.blogspot.com

KIRDE-EESTI AVANGARD EHK KAS OLETE KUULNUD RO-RO'ST?

Migel Morales, tõlkinud Lauri Kulpsoo

Mida kujutab endast Ro-Ro? Minu ja paljude teistegi narvakate jaoks on see saanud teiseks koduks, eriliseks paigaks, mis on vaimustanud paljusid loomingulisi inimesi ning loodetavasti lummab minu jutu kaudu teidki!

2005. aastal tekkis Roman Boikol idee koos oma mõttekaaslastega rajada Narvasse üks "lihtsalt hea koht", kus oleks eluterve ja loominguline õhkkond. Selleks valiti üks huvitav hoone sadamas, otse Narva jõe kaldal. Pärast pikki mõtisklusi, mis võiks tulevase klubi nimeks saada, paelus loojaid sõnapaar Ro-Ro, mis tuleneb inglisekeelsest "roll-on/roll-off" veeremilaeva nimetusest. Nii sai uue klubi täispikaks nimeks Art Club Ro-Ro.

Esialgu oli see lihtsalt baar, mis juba aasta pärast avamist kasvas maja teisele korrusele, kuhu tekkisid palmid, pildid, vaibad, bursuika ja muu kirju kraam, mis lõi kogu klubis avangardse õhkkonna. Möödus veel üks aasta ja maja tänavapoolsele terrassile kerkis puidust ehitis — suvine Ro-Ro, mis püsib seal tänase päevani, kuid näeb igal suvel isemoodi välja ning hargneb kõrgemaks ja laiemaks justkui elusorganism.

Paraku ei kulgenud kõik nii ladusalt, kui oleks soovitud ning muresid jätkub tänini. Ro-Ro ebastandardse olemuse tõttu on linna konservatiivsed jõud püüdnud klubi arengut takistada. Kõigepealt lasti liikvele jutud, justkui oleks tegu urkaga, kus käivad ainult "narkomaanid, homoseksuaalid ja muu säärane kõnts" ning mille omanikuks on "üks pätt ja ärikas Peterburist" — vaat kuidas meil Narvas kunstihuvilisi nimetatakse! Sallimatud olid nii naabruses asuvate eramajade elanikud, kes kutsusid öösiti politsei ja kaebasid valju muusika üle, kui ka vene piirivalvurid, kes nõudsid korralageduse lõpetamist. Igasuguste lubade taotlemine, inspektsioonid, trahvid ja muu bürokraatia ajas lausa hulluks! Algusaastate kurvemateks momentideks said hetk, mil klubil keelati tegutseda pärast kesköö, ning üks talv, mil klubi teine korrus suleti tuleohutusnõuetele mittevastamise tõttu.

Ro-Ro talveklubi Narva sadamas, kevad 2010 Foto: Uljana Kost

Brooks (USA)1.Mai FEST'il 2010 Foto: Aleksei Ivanov

1.Mai FEST'i avamine 2010 Foto: Aleksei Ivanov

Kuidas olen mina Ro-Ro-ga seotud? Mina hakkasin kunstiklubi kultuuriprogrammiga tegelema 2009. aasta kevadel. Minu jaoks oli see nii mitmekülgne kogemus, et kõigest ei jõuagi siin rääkida. Klubi kultuuriürituste publikuks olid enamasti Narva ja Sillamäe, harvem Jõhvi ja Kohtla-Järve elanikud, meie suureks kurvastuseks saabus külalisi Tartust ja Tallinnast üliharva. Arvatakse, et Narva on ohtlik linn, pole tahtmist ööbida ei-tea-kus, hotell on kallis, transpordikulu on kallis, isegi toit on meil tänapäeval kallis lõbu. Kuid ärgem unustagem suve, päikest, pöidlaküüti, telke ning Narva-Jõesuu kuurordi veetlevat ilu! Lisaks sellele avaneb otse Ro-Ro tagant vapustav vaade bastionitele (mäletan üht bändimeest Petrozavodskist, kes ütles seda nähes: "See on kõige brutaalsem sein, mida ma oma elus näinud olen!"). Klubi lähedal asuvad ka künkad, mis on tuule ja kõrvaliste pilkude eest kõrge heinaga kaitstud — ideaalne paik telgi püstitamiseks. Ainult lõket ma ei soovita teha, see on ikkagi piirivalvetsoon. Klubi asutajad vaatavad juba kaua nendele küngastele kui tulevase indiaanilaagri asupaigale, kus võiksid peatuda muusikud ja teelised, kuid sellest on praegu vara rääkida...

Mispärast on see klubi siis tuntuks saanud? Võin julgelt väita, et ennekõike selle tõttu, et muusikud armastavad seda paika ning tunnevad end siin nagu kodus: kõik on käe-jala juures, inimesed on sõbralikud, süüa saab, magada saab, jõgi, sinitaevas ja suvi (või talv, sest kuni viimase aastani tegutses klubi ka külmal ajal). Klubi hubane õhkkond meeldib nii Eesti kui välismaa muusikutele, viimaseid on siia sattunud nii Kanadast (DarkBlueWorld), Inglismaalt (Rosa Alchemica), Prantsusmaalt (In The Blue Sky We and Bee) ja mujaltki, põhiliselt siiski Venemaalt. Lähedalt ja kaugelt saabunud külaliste jaoks on Ro-Ro justkui üks viimaseid rahvaste sõpruse kantse, üks kauge külaline väljendus koguni nii: "Ro-Ro — see on portaal!" Tõenäoliselt on tal õigus. Siinkohal meenub lähiminevikust üks juhus, kui ansambel Aides, Eesti üks tugevamaid alternatiivgruppe, peatus pikalt Venemaa-tuurilt naastes esmalt Ro-Ro's, et puhata Venemaa lõpututest tolmustest teedest, natuke pilli tinistada ja Narva jõe rahulikku kulgemist nautida. Olles päev otsa taastunud, pakkus ansambel end välja hilisõhtuseks esinejaks, olles nõus mängima kõigi planeeritud gruppide järel täiesti tasuta. Huvitav, kellele nad veel niimoodi tasuta mängivad? Seda on siin klubis varemgi juhtunud, et muusikud ei küsi esinemise eest raha. Ro-Ro erilistest kontsertidest võiks pikalt rääkida, küsige kasvõi Wrupk Urei või Maikameikersi poistelt. Mina näen klubi laval pühendunud, siiraid ning hingestatud artiste, kelle looming paiskub kuulajateni tugeva energiavoona otse südamest. Paistab nii, et loomeinimeste jaoks on Ro-Ro'sse tulek justkui väljasõit kuurortisse. Selline maine on kujunenud klubi asutaja Roman Boiko ja tema mõttekaaslaste, kelle hulka kuulun minagi, pühendumise ja jõupingutuste tulemusena. Praeguseks on Ro-Ro'st saanud tõeline avangardse kunsti keskus, millel on ainulaadne sisekujundus ja õhkkond — kõik ise oma kätega tehtud, ilma ekspertide või eriharidusega inimeste abita. Seegi on märkimisväärseks tõigaks, mis inimesi klubisse tõmbab! Ilmselt on selles osas peamiseks faktoriks klubi asupaiga energeetika, mis on kujunenud mitte aastate, vaid aastasadade jooksul, sest hoone ise on vast 200 aastat vana. 20. sajandi esimesel poolel toimus siin hirmsaid asju, barakkides asusid kord ühe, kord teise sõdiva poole liikuvad koonduslaagrid. Siin surid ja piinlesid paljud inimesed, kuid ilmselt selle käigus nad ka puhastusid, mõtestasid oma elu ümber ning lahkusid paremate, ilma kurjade kavatsusteta. Narva jõe vesi, nagu iga teinegi loodusjõud, toimib värskendavalt, jättes alles kõik, mis on puhas ja selge — just nii toimib Ro-Ro klubi. Siin ei laskuta banaalsustesse — labased diskod, mõttetud joomingud ja rahakultus muudaks siinse võimsa väe hoobilt negatiivseks, mistõttu rõhume ennekõike igat laadi elavatele esitlustele: muusikale, luulele, teatrile, kujutavale kunstile — ehk kõigele, mis kannab endas varjatud esoteerilist jõudu.

Tänu kõigele eelmainitule on Narvas tekkinud liikumine, mida ametlikult kutsutakse "Wave of Art Ro-Ro". Asi pole muidugi ametlikkuses, kuigi tegeleda tuleb ka selle poole ehk paberimajanduse, arvete, lubade ja lepingutega. Tahaks ju niiväga oma loominguga tegeleda, olla lihtsalt kunstnik... aga üldsus sunnib ärimeheks! Olgu pealegi, mis ma ikka hädaldan... Avangardse liikumise moodustavad inimesed, kes tegelevad sellega, mida hing ihkab, mitte sellega, mida neilt nõutakse. Lisaks klubis toimuvatele kontsertidele ja näitustele korraldame ka mitteametlikke festivale Narva-Jõesuu rannas. Nii sünnivad näiteks Ro-Ro trummiringid, millega võib liituda igaüks, kes suudab mõista trummiringi ühist võnkumist ning uutest sõpradest lugu pidada — muu polegi seejuures tähtis!

Ro-Ro hooaeg algab juba mai algul ja kestab vananaistesuve lõpuni. Mulle ei meeldi sõna plaan, kuid mõned festivalid on klubi suvises kavas juba kirjas. Näiteks avangardne "Art Ro-Ro Fest" 14. mail ja "Locofest" 7.–9. juulil, mis on pühendatud *reggae*'le ning aafrika ja brasiilia muusikale. Mai alguses on meile lubanud külla sõita Yellow Brick Road Minskist ja *reggae*-punt Alai Oli Siberist; jaaniöiseks võlupeoks saabub Miami Scissors Tverist; 2. juunil ootame ansamblit The Burning Hell Kanadast; 30. juunil Chris Margen Austriast; augusti algul Alterday ja Mooncake Moskvast. Huvilistel soovitan jälgida meie kodulehte, kuhu ootame ka teie ettepanekuid, küsimusi ja kommentaare.

Umbes aasta aega tagasi käisin Peterburis ansambli My Rockets Up! kontserdil. Kontserdi järel vestlesin oma Piiteri-sõpradega lava ees Narvast ja Ro-Ro'st. My Rockets Up! trummar, kes parasjagu oma trummikraami kokku korjas, kuulis meie juttu pealt ja sekkus oma kommentaariga: "Vaat see Ro-Ro — see on küll koht, kus iga muusik peaks vähemalt korra oma elu jooksul käima!" Nii arvavad ka paljud teised, kes kunagi siia on sattunud ning nii arvan minagi, jättes selle teie valida — kas sõita külla sinna "kaugesse" Narvasse või passida kodus...

http://artroro.ee

СЕВЕРО-ЗАПАДНЫЙ АВАНГАРД, ИЛИ КТО СЛЫШАЛ ПРО RO-RO?

Migel Morales

Что такое вообще Ro-Ro? Для меня, как и до многих, это место стало вторым домом в Нарве — особенным домом, с особой магией, которая вдохновила не мало творческих деятелей, надеюсь, и вас зацепит!

Полное название — Art Club Ro-Ro. В 2005 году Роман Бойко со своими единомышленниками решил построить «просто хорошее место» в Нарве, со здоровой энергетикой и творческой атмосферой. Выбрано было интересное, но не просто место — в порту, прямо у реки Нарова. После долгих раздумий, как называть клуб, впечатлил вариант Ro-Ro из морской темы «roll-on/roll-off». По сути, принцип вышел тот же! Правда, еще долго присматривались, даже был забавный вариант переименовать в «Название депрессивного клуба». Но чему быть, тому не миновать! С годами Ro-Ro разрастался, да и мероприятия проходили все масштабнее и масштабнее. Если сначала это был бар, да и только, то спустя год после открытия появился многоярусный второй этаж с пальмами, картинами, коврами, печкой-буржуйкой и прочим хламом, в котором наверно и заключалась авангардная суть клуба. Спустя еще год на уличной террасе появляется деревянное строение — летний Ro-Ro, который до сих пор там и стоит, но каждое лето выглядит по-разному, т.к. растет вширь и в высь, прямо как живой организм.

Но не все шло так гладко, как хотелось бы, да и до сих пор так. Из-за нестандартности клуба консервативные силы города активно пытался встать на пути! Сначала пускались слухи, «мол, ходят туда наркоманы, геи и прочий сброд», а о владельце, как «бизнесмене-бандите из Питера». Так назывались у нас любители искусства. А мешать пытались многие, то жители частных домов неподалеку вызывали полицию по ночам — громкая музыка, то русские пограничники требуют прекратить «беспредел». НО КАК ЖЕ БЕЗ ЭТОГО? Получение разрешений, инспекции, штрафы и прочая бюрократия сводили сума! Самыми грустными стали моменты, когда один год Ro-Ro запретили работать после полуночи, и зима этого года, когда закрыли второй этаж зимнего клуба из-за несоответствия с пожарными нормами.

Что касается меня? Я начал заниматься культурной программой арт-клуба с весны 2009 года. Для меня это был необыкновенный опыт, все пересказать и не получится, да и не все хочется рассказывать. Публика наших культурных мероприятий в основном из Нарвы, Силламяэ, реже из Йыхви и Кохтла-Ярве, но, что самое грустное, очень мало приезжих из Тарту и Таллинна. Все понимаем, «Нарва — опасный город», да и ночевать неизвестно где не хотелось бы, отель — дорого, дорога — дорого, еда — у нас на родине тоже теперь оказывается дорогое удовольствие. Но не забываем, лето, солнце, автостоп, палатки, один курорт Нарва-Йыэсуу чего стоит! Да и к тому же, неподалеку, прямо за клубом Ro-Ro, простирается потрясающий вид на бастионы (помню, как одни музыканты из Петрозаводска сказал: «Это самая брутальная стена, которую я видел!..»), там же находятся холмики, хорошо защищенные травой от ветра и посторонних глаз, идеальное место для палаток, я считаю, вот только костер не советуем разжигать, все же пограничная территория. Основатели Ro-Ro уже давно уже смотрят на это место, как на потенциальную индейскую деревню, где смогли бы оставаться музыканты и путники, но об этом не сейчас…

А за что же все-таки Ro-Ro получило свою известность? Могу сказать точно, в первую очередь за то, что музыканты любят это место, т.к. чувствуют здесь себя как дома: все близко, люди добрые, покушать есть, поспать есть, речка, небо голубое, лето (или зима, т.к. до последнего года клуб работал и в холода). Самое интересное, что не только эстонские музыканты так думают, но и культурные деятели по всему миру, кому удалось побывать здесь, ведь на моем опыте были команды и из Канады — DarkBlueWorld, и из Англии Rosa Alchemica, из Франции — In The Blue Sky We and Bee, да и много откуда еще, особенно из России. Просто для всех этих людей Ro-Ro похоже на один из последних оплотов дружбы народов, а у кого-то из иностранных гостей вырвалось такое: «Ro-Ro — это портал». Наверняка они правы… Вспоминается недавний интересный случай, когда группа Aides, известные, как одна из лучших альтернативных команд Эстонии, на обратном пути из своего тура по России, первым делом заехала в Ro-Ro, переночевать, отдохнуть от всех этих бесконечных, пыльных дорог России, поиграть на гитарах, любуясь текущей водой реки Наровы. Вечером же, после дневной медитации, предложили абсолютно «за так» отыграть концерт после запланированных на мероприятии команд. Интересно, а у кого еще они так забесплатно сейчас играют? И ни раз так было, что музыканты, просто не спрашивали денежные вознаграждения за свое выступление. А сами выступления в Ro-Ro, это вообще отдельная тема, достаточно спросить, допустим, местных музыкантов Wrupk Urei или Maikameikers, что они по этому поводу думают. Что я сам вижу, так это действительно отдача, искренность, работа с душой, поток энергии из сердца. Выходит так, что для людей искусства вылазка в Ro-Ro действительно отдых — выезд на курорт. Вернусь к вопросу о имидже клуба. Не стоит забывать и о том, сколько трудов было приложено Романом Бойко и его единомышленниками, кем являюсь и я на данный момент, для создания настоящего центра авангардно искусства с уникальным дизайном, воплощенным без всякого специального образования и экспертов - все своими руками, все по наитию. И это немаловажный притягательный фактор! Ну и главное, наверное — энергетика места, сформированная не годами, а столетиями. Зданию этому лет наверное 200! Всю первую половину 20-го века, там происходили страшные вещи, другими словами, бараки были пересылочными концлагерями то одной, то другой воюющей стороны. Люди здесь страдали, умирали, но нельзя и забывать, о том, что они очищались, переосмысливали всю жизнь от начала до конца и уходили с добрым сердцем, без злых намерений. Река — вода, как и любая стихия природы, очищает и оставляет только хорошее, светлое, так здесь и получается в Ro-Ro. На мой взгляд, главное не вдаваться в пошлость — дискотеки, бессмысленные пьянки-гулянки, деньги - все это меняет знаки мощнейшей энергии на негативный лад. Поэтому эталоном является живые исполнения — музыка, поэзия, театр, живопись, все, что несет скрытую эзотерическую информацию.

А благодаря всему этому появляется движение, которые официально сейчас названо «Wave of Art Ro-Ro», но не в официальности дело, так как все эти бумажки, счета, разрешения, договоры — здесь это большая проблема, ведь людям хочется творчеством заниматься, а общество требует бизнесменов! Не хочу о грустном… Авангардное движение — это люди, кто занимается тем, чего хочет душа, а не тем, что от него требуют. Помимо концертов и выставок в клубе, нами проводятся неофициальные фестивали на пляже Нарва-Йысэуу. Появляется движение Барабанщиков Ro-Ro, участниками которого становятся абсолютно разные люди, из разных городов, главное — быть в ритме и постигать вибрации друг друга, уважая при этом ближнего, остальное не важно!

Сезон для Ro-Ro откроется уже в начале мая и продлится до бабьего лета! Не люблю слово ПЛАН, но несколько фестивалей и расписание на лето уже вписано в работу клуба. Так допустим авангардный «ART RO-RO FEST» 14. мая, и «LOCOFEST» 7-9. июля, посвященный африканской, бразильской и регги музыке. К нам уже еже едут YELLOW BRICK ROAD из Минска и регги группа ALAI OLI из Сибири в начале мая, из Твери MIAMI SCISSORS на Янову ночь — волшебный праздник в Ro-Ro, THE BURNING HELL из Канады 2. июля, CHRIS MARGEN из Австрии 30. июля, построк команды из Москвы ALTERDAY и MOONCAKE в начале августа. Кому интересно следите за информацией, и ждем любых ваших предложений, вопросов и комментариев…

Как-то год назад я был в Питере на концерте «My Rockets Up!»; после концерта у сцены зашел разговор между мной и моими питерскими знакомыми про Нарву и Ro-Ro, барабанщик МОИХ РАКЕТ, собирая инструменты и слышав наш разговор, подключился с такой фразой: «Что же я думаю про Ro-Ro… в этом месте нужно побывать, хотя бы один раз в жизни, точно!», так же думают и многие другие, кто когда-либо сюда заезжал, так думаю и я, и хочу донести до читателя ту же самую мысль, а дальше каждый выберет для себя, ехать в эту «далекую» Нарву или сидеть дома…

http://artroro.ee

Ro-Ro sissepääs, kevad 2010 Foto: Uljana Kost

Nymphi ja Egostripi kontsert Foto: Terje Sõelsepp

DJ-ANKEET

Vastab: Tarrvi Laamann

(www.laamann.ee, www.bashment.ee)

DJ-debüüt: ...Ehh, kes seda nüüd mäletab. Kindlasti juba millalgi Kunstiakadeemia ajal ja selle ruumides ning mängitud sai erinevates formaatides: magnetlindid, kassetid, vinüülplaadid ja paar CD-d. Pakun umbkaudu ja meeldivalt ümmarguse numbri 1995.
Muusikas oluline: Tunne! Mis tunde tekitavad helilained ja sõnumid — ajas ja ruumis!
Muusikas ebaoluline: Vaata eelmist ja mõtle vastandile... :D
Mida mängin: ...On regge-jegge-tantsusaal > Bashment Eesti stiilis muss.
Mida ei mängi: Mida nõutakse.
Eredamad mängumälestused: Bashmenti sünnipäevad Eestis, Tampere ja Lahti reggae-festivalid, Viljandi Folk 2009 ja 2010.
Tehnilist: Vinüülisaund on digisaundist ALATI „elusam" (loe: parem, krõbinarikkam ja erilisem)!
Nõuanne: Minu arust ei ole „selekta" DJ! Ka *jukebox* võib head laulud järjest valida. DJ muudab originaali (kõigile saadava träki) omanäoliseks meeleolude-saundide sümbioosiks (sämplerid, klippide valik-järjestus, *mic* jms)... Seda muidugi ideaalis... :D
Soojalt soovitan „*dubplate*'i" (Jamaica stiilis) hankimist, mis on küll kallis, aga teeb tuju heaks... :D
Viis klassikut: Bob Marley, Lee Perry, Burning Spear, Buju Banton, Byron Lee and the Dragonaires
Viis hetkekummitajat:
Lil Rick „Go Dun"
Vybz Kartel & Spice „Raming Shop"
Dreadsquad & Ward 21 „Jump and Skip"
Dr Ring Ding „Polish Vodka"
Benjai „Trini"
Lõppsõna: Ja mis kõige tähtsam: „Big Up Yuhself"... :)

Badass Yuki - Black Apple Trip (Mortimer Snerd Records, 2011)
Kuulas: Penny Lane

Kange kiusatus on kohe ära öelda, et tegemist on täiesti hullumeelse albumiga. Kiusatus sai, nagu näha, minust võitu. Ütlesingi ära. Ja võin korrata. Tänaseks duost trioks kasvanud, mõni aasta tagasi mitte kusagilt orbiidile lennanud Badass Yuki debüütplaat „Black Apple Trip" on täiesti pöörane. Ja et seda pöörasust kuidagi tähtedes, sõnades ja lausetes edasi anda, tuleb vist kasutada metafoore. Mul on neid umbes kaks. Vaatab, kas neid üldse vaja läheb. Aga enne paar vihjet neile, kes ei tea, pole kuulnud, mis muusikat noored kutid liinilt Tartu-Luxembourg õigupoolest teevad. Märksõna Madchester: The Stone Roses, Northside, Happy Mondays. Tants, psühhedeelia, alternatiivne rokkmuusika. Badass Yuki on seda kõike. Sinna otsa tuleb lisada muidugi umbes 20-aastane ajaline distants. Ja algsed koostisosad ongi enam-vähem koos.

Aga sellega asi loomulikult ei piirdu. „Black Apple Trip" hakkab õrritama. Näiteks lood „Changeling", „Camel", „Fiji", „Rollercoaster Town" jt panevad puusa nõksutama. Tants on juba peaaegu täies hoos, kui vahele tuleb mõni hüsteeriline kitarrikäik, loosse vihisevad sihitud helid ja kindlana tunduvad struktuurid mattuvad mürasse ja lagunevad koost. Selle plaadi ajal ei saa ühtegi tantsu lõpuni tantsida ega ainsatki laulu viimase taktini laulda. Badass Yuki poistel on ühe looga öelda liiga palju, et suruda kolme, nelja või kaheteistkümnesse minutisse juba välja käidud mõtteid. Ja milleks, kui peas tormab ringi mustmiljon uut ideed, mida tahaks kohe katsetada.

„Black Apple Trip" plaadimasinas, ei saa sõita mööda joonlauaga tõmmatud sirget maanteed, mis kulgeb läbi USA lõputute tühermaade, kus ainsaks vaatamisväärsuseks on horisont. See on reis kiirkäigul mööda mandreid, ookeane, taevaid ja galaktikaid, kus maastik, öö ja päev vahelduvad sekunditega. Pole aega mõttesse vajuda. Tänu oma intensiivsusele albumit mitu korda järjest kuulata ei saa, sest lühikesse aega kokku pandud elamused vajavad siiski natuke settimist, enne kui uuele elamusterohkele reisile sõita.

Halva tujuga ka kuulata ei soovita. Aga üldiselt *must have* plaat!

Dance Gavin Dance – Downtown Battle Mountain II (Rise, 2011)
Kuulas: Celer Tambre

DGD on *post-hardcore scene* bänd *par excellence*. See tähendab, et ta on korraga popp ja hea. Eelneval tähelepanekul on olulised konnotatsioonid DGD stiili suhtes, kuna nende loomingus segunevad mõjutused südamevalust leelotavatelt poistebändidelt (popp) ja põhimõttekindlatelt variandimeistritelt (hea). Hea kui mitte kuulamismõnu, siis uurimismõnu tõttu. Kui võrdlus kellegi maitset ei riiva, siis on DGD kompott bändidest 'N Sync ja Pg.99 — DGD on *crossover*, mis jääb nende kahe vahele. Üldistades sisaldab nii karjumist-lõhkumist-mürtsumist kui ka Jonny Craigi romantilise-filmi-lõpu-balkani-rõdu-laulu. Nende vastuoluliste suundade tõttu on mõned uued lood ka kasvavalt veidramad. Näiteks „Blue Dream" kõlab nagu *post-hardcore* versioon *bow chicka bow wow* muusikast. Sama võib paikapidavamalt väita avaloo „Spooks" kohta, milles esineb isegi räpast seksi ülistav räpivalm. Kakofooniline žanrisegu ei suuda aga varjata lõhet labase roki ja labase räpi vahel, kuna viimane näib kahtlemata ilmsem.

DGD on märkimisväärne ka muude omaduste poolest kui eklektilis-nilbe kõla. DGD on praeguse üleminekuperioodi (muusika müümisest muusikaga müümisele) silmapaistev näide, mille koosseis on pidevas muutumises (käesoleval albumil on koosseis taas ligilähedaselt sarnane esialgsele) ja mis suudab näida tõsiseltvõetava rokina ning samas ka ennast jälestada. Seda ilmestab edukalt avaloo lõppu karjutud sõnad: „A thinly veiled guise elected for another new sound, capitalize when you dumb it down." See üksainus lause ütleb, et nad „looritavad" (üleprodutseerivad) ja valivad saunde välja (on olemas „rokkmuusika" valim), muudavad selle rumalatele massidele vastuvõetavaks (*dumbing down*) ja teenivad (*capitalize*) selle pealt metsikult. Iseenesestmõistetav — rokkari elu on kallis. „Kesklinna lahingumäel" pole aga asjalood täiuslikud. DBM II lekkis nädal enne ilmumist ja Rise Records võttis südame rindu, ütles „silm silma vastu" ja kontralekkis kogu albumi Youtube'i. Reklaami mõju on tõhus. Nüüd tead sinagi, et esimene singel, „Heat Seeking Ghost of Sex", ja seejärel kogu album ootavad kuulamist sinu nägemis- ja kuulmistorus.

Young Zee – Musical Meltdown
Kuulas: Celer Tambre

Neile, keda saab tagantjärele nimetada 8 Mile põlvkonnaks, võib Young Zee hääl meenuda filmi *soundtrack*'ilt, millel ta esitas pala „That's My N**** Fo' Real". Vanemad-haritumad kuulajad võivad tema häält teada ka The Fugeesi klassikaliselt albumilt „The Score", palast nimega „Cowboys". Peale mõne põneva külalisesinemise ja distinktiivse hääle ei ole ta aga märkimisväärne element räpisõprade igapäevases reaalsuses. Young Zee avaldamata jäänud album, 1996. aasta „Musical Meltdown" on põrandaalune maguspala, umbes nagu „Dr. Octagonecologyst" või — üldsegi mitte paika pidaval moel — „Infinity".

„Musical Meltdown" on justkui võitev lotopilet, mis sattus pesumasinasse — tohutu potentsiaal, mis mingi äparduse tõttu realiseerimata jäi. See-eest avab see võimaluse fantaseerida sündsusetult teemal „mis oleks räpist võinud saada... kui Zee oleks saanud parema vastuvõtu kui näiteks „Reasonable Doubt"". Eeldused selleks olid head, külalisesinejate nimekiri on rabavalt tuntud: Pacewon, Lauryn Hill, Rah Digga, Redman, Bustah Rhymes ja KRS-One. Nende järgi võib ka albumi saundi ära arvata: „kuldse ajastu" *east coast* räpp, milles on tajuda ka vastandumist tollal epohhi loonud „gangster-räpile". Nt loos „Plucker" ütleb ta sõnad, mida võib tajuda kommentaarina Mobb Deepi hitile: „And umm, the shook ones that quick to run, the gangsta rap liars talking about they gun, all of them, yeah yeah, it's absurd, all of y'all MFs be plucking my nerves." Albumi parimateks momentideks on „Don't Fuck Wit' New Jersey", mis on lihtne ja kaasakiskuv („FIRE! Zee set the world on FIRE!") ning „Crazy", mille kirjeldamiseks sobib tarvitada sõna „bänger": „The bestseller, I'm going straight to hell, I should be doing more years then Nelson Mandela". Oma laulusõnadega esitab Zee ajastu vaimule vastavat finessi, mille tõttu ka „Here to Save You All" vahel jälle kuulamisi teenib. Lugesin hiljuti täiesti mitteusaldusväärsest allikast, et USA impeeriumi languse üheks märgiks on see, et nende teadlased ei oska valmistada enam endisele tasemele vastavaid rakette, millega end järjepidevalt orbiidile lennutada. Tahtsin seda kasutada metafoorina 90ndate räpi kohta, aga pean kohaseks lõpetuseks öelda hoopis, et 90ndate saund on küll aktiivse elutegevuse lõpetanud, ent teisalt pole keegi meist kuulanud läbi kõike head, mida see aastakümme sünnitas. Võib öelda, et aeg-ajalt leitakse mõnest pooltühjast angaarist ikka veel töökorras rakette.

P.S. Kas Young Zee ka orbiidile jõuab, selgub käesoleval, 2011. aastal, kui koostöös Mr. Greeniga peaks ilmuma album „One Crazy Weekend".

HAAPSALU
A.D. 1279
HAAPSALU KULTUURIKESKUS
www.kultuurimaja.ee
6. HÕFF
HAAPSALU ÕUDUS- JA FANTAASIAFILMIDE FESTIVAL
PIMEDATE ÖÖDE FILMIFESTIVAL
PÖFF
HÕFFI PROGRAMM
TARTUS
4. - 5. MAI 2011
KINOS ATHENA
PILET 4 € / 3 €
29. APRILL - 1. MAI 2011
HAAPSALU KULTUURIKESKUS
FESTIVALI PASSID JA PILETID MÜÜGIL PILETILEVIS!
ÜKSIKPILET 3,5 € / PASS 23 €
WWW.HOFF.EE
www.poff.ee
KULTUURIMINISTEERIUM
EESTI KULTUURKAPITAL
HASARTMÄNGUMAKSU NÕUKOGU
centre culturel français TALLINN
FRA MARE THALASSO SPA
Päeva Villa
AVISION
BALTIKONTSERT HELI- JA VALGUSTEHNIKA
PILETILEVI ...kui otsid elamust!
RAADIO 2
EHTE KÕHVIK

PAREM TUVI KATUSEL, VASEM TUVI OKSAL

Maastikueetikast ja ökoloogilisest disainist linnas, aga mitte ainult

Anna-Liisa Unt

Tunnistame, et ökotemaatika ei ole enam avangardne. Kes soovib, võib ju lubada ressursse säästlikumalt kasutada, minimeerida süsinikuemissiooni, vähendada kasvuhoonegaase ja mõelda oma tarbimisharjumusi rohkem läbi. Tutvustan hoopis üht mõtet, mille realiseerimiseks ei olegi tarvis suurt ette võtta. Peaks enamikule sobima.

Ökosüsteemid prototüübina

Disain(/kujundus/innovatsioon) on jätkuvalt väga paljusid erutav valdkond, sealhulgas ka maastiku- ja linnaruumi kujundamine. Mis juhtuks, kui õuekeskkonna korraldamisel võtta kõige aluseks prototüüp, mis kindlasti töötab, aga millega harjumine võtaks esialgu pisut aega? Väliruumi planeerimine ja kujundamine on disainivaldkonna üks pehmemaid rubriike, või õigemini PEAKS olema. Kõik võtted, millega looduskeskkonda sekkutakse, peaksid olema leebed ja kaalutletud, et saavutada inimese ja loodusliku elemendi kõige efektiivsem koostöö.

Praktikas sellest ei piisa. Väliruumi kasutaja esitab keskkonnale rea nõudeid, mille täitmisel leebus ja kaalutlused efekti ei anna ja nii näemegi me enda ümber elujõuetut ja kulukat õueruumi. Asfalt laiutab monona kohtades, kus teda tegelikult ei ole tarvis, muruväli neelab töötunde ja eelarvet, park ei jää ilma hooldamata iseseisvalt ellu. Inimene on võtnud õueruumi enda valitseda, täites sellega oma kustutamatut kontrollimisvajadust.

Ometi eksisteerib looduskeskkond ilma sekkumiseta, maastikku ei ole tarvis intensiivhooldada.

Ökoloogilise disaini põhimõtteks ongi välikeskkonna võimalikult eetiline korraldamine. Disainiprotsessi eeskujuks on selles lähenemises hiljutine korrigeeritud arusaam ökosüsteemidest. Kui senini iseloomustas ökosüsteeme kõrge sisemine organiseeritus ja iseregulatsioon, siis juba mõnda aega domineerib vastupidine lähenemine. Kõiges, mis puudutab elavaid süsteeme, peab olema valmis ootamatusteks: ökosüsteemide näol on tegemist etteennustamatute ja tugevalt ebastabiilsete nähtustega. Ühe süsteemi toimimistsükkel on teise, isegi algtingimustelt sarnase omast täiesti erinev, sündmuste ja tagajärgede dünaamikat ei ole võimalik ette ennustada. Heinamaa, kui keegi sellelt heina ei niida, kasvab võssa, võsast peaks mudeli järgi Eesti tingimustes aja jooksul saama kuusemets, mis kukub lõpuks vanadusest ümber, domineerima hakkavad kiirekasvulised alusmetsataimed, millest saab uuesti tihe võsa ja ring hakkab otsast peale. Kuusemets võib aga mõnel ringil minna põlema, põlendikule iseloomulikud liigid on aluseks teistsugusele ringile. Mets võib otsa saada ka näiteks ootamatu soostumise läbi. Suured kuused ei saa vees kasvamisega hakkama, harvad männid võtavad üle ja süsteem alustab rabaks kasvamist. Puud on aga lisaks koosluses kõigi ülejäänud taimedega — sammalde, samblike, seente, selgrootute, lindude, imetajate, lühidalt kogu ökosüsteemi osadega ja see komplekt ei ole modelleeritav. See lihtsalt ei ole võimalik.

Kujutage nüüd sama asja ette linnas, majade vahel. Päikesest kollaseks põlenud väli kuulutatakse surnuks ja lülitatakse omavalitsuse hooldusringlusest välja. Järgmisel aastal kasvavad taimed kõrgeks ja nende vari ei lase pinnasel enam läbi kuivada. Suvel lähevad taimed õitsema, et hiljem ennast kaugemale külvata. Viie aasta pärast liigendavad õitevahtu pajupõõsad ja lepad — park on peaaegu valmis. Ökosüsteemide pealt vaadates ei saa protsessi nii kindlalt ette näha ja seega ka lõpptulemust ennustada. Lineaarse arengumudeli (ökosüsteemi iseregulatsioon kõige tasakaalustatuma lõppkoosluse saavutamise suunas) asemel ootamatuteks muudatusteks valmisolek (süsteemi ettearvamatud ümberhäälestused ja pahupidipöördumised) peaks aitama väliruumi tema kõige loomulikuma oleku poole suunata.

Moodne õueruum — Ökoloogilise disaini põhimõtteks on maastikueetika: skeem eeldab distantsi ja nõuab aupaklikkust looduse vastu. Elusa ellujäämise põhiprintsiipe ei ole kena unustada. Looduslik meie ümber reguleerib ennast ise (ükskõik milliste ootamatuste kiuste), see on tema pealisülesanne.

Linnaloodusest

Lihtne reegel, mida parima saavutamisel järgida, on võimalikult mitmekesise elupaigastiku loomine (ELUPAIGAD on kogu keskkonnahoiutemaatika põhivõtmesõna). Mida rohkem liike, seda kõrgem on üldine elurikkus. Paradoksaalsel kombel tekivad eriliselt mitmekesised kooslused just loodus- ja kultuurikeskkonna koosmõjul, seega on kogu maailma päästmise juures oluline luua just selliseid häiritud süsteeme (mitte üleni kultuurseid ja mitte puutumatult looduslikke), mida see lugu algusest peale tutvustab.

Parima eesmärgi poole püüdlemisel tuleb silmas pidada, et kõik liigid muutuvad nüüd võrdselt olulisteks. Roos ei ole enam parem kui võilill, liblikas ei ole parem kui sääsk ega ööbik parem kui tuvi. (Illustratsioon 1.)

Sellest, kuidas ravida rumalust

Üks kõige levinumaid, aga kõige ebaeetilisemaid maastikuvõtteid on muru. Jah, harilik pehme armas roheline muru, millelt on võetud kõik, mida suutlikkuseks on tarvis. Muru ülesandeks on inimest teenida, olla talle pehme, sile, ühetasane ja haljas. Muru moodustavate liikide (üldistatult: punane aruhein, aasnurmikas, karjamaa raihein) eluülesandeks on aga täis kasvada, õitseda, selle kaudu paljuneda ja kaugele levida. Kahjuks ei ole see lubatud. Kõrreliste õietolm ei ole mõnus.

Murusarnaseid eksimusi teeme õuekeskkonda korraldades veel ja veel. Eetiline oleks neid mitte teha, pealegi aitaks see lahendada mitmeid probleeme ning oleks lisaks soodne ja efektiivne. Naturaalsed ringlused aitaksid muuhulgas hakkama saada näiteks põuaga, liigse sajuveega, linnatolmuga, tugeva tuulega, teadmiste- ja rahapuudusega. Maastikueetikaga võib imet teha!

Praktikas on selleks kaks võimalust. Kuna elukvaliteedi üheks näitajaks on elurikkus ehk bioloogiline mitmekesisus, siis tuleb see võtta väliruumi parimaks muut(u)mise aluseks. Ühe viisina saame kõigel olemasoleval lasta lihtsalt käest minna, teiseks võimaluseks on algusest peale õigesti teha. Tulevikku saame vaadata näiteks linna tühermaadel, kaugemates nurgatagustes ja mahajäetud aedades. Elu on neis kohtades tõesti rikas, samas inimest välistamata — külaline on sinna alati oodatud. (Illustratsioon 2.)

Sarnaste näiliste korratuste laiendamine võiks toimuda tasakesi, poolmärkamatult, aga vaikimisi suunates. Disainiprotsess

Tahvel reastab Tallinna määratlemata kohad. Kaardilt lõigati välja ametlikud pargid, kalmistud ja metsad, veekogud, tootmisalad (karjäärid, veepuhastusjaamad), suured infrastruktuurid (nt lennuväli) ning kompaktsed hoonestusalad. Kõik ülejäänu on formaalse identiteedita vahealad, mida võib tinglikult nimetada Tallinna tühermaadeks. Illustratsioon: maastikuarhitekt Merle Karro-Kalberg.

on kõigele vaatamata juhitud nähtus, mis kasutab teadmisi ja geniaalsust, teiste valdkondade avastusi ja eksperimente. Ökoloogiline disain ise ongi interdistsipliin, mis pakub katust maastikuarhitektuurile, materjaliteadusele, veemajanduse-le, innovaatilistele keskkonnatehnoloogiatele, tootedisainile, ökoehitusele ja mitte ainult.

Sääsed, aga midagi pole teha

Hiljutine teade Tartu Ülikooli Tehnoloogiainstituudi liftis ütles: „Palun mitte ületada sellel korrusel 46 kW elektritarvet, kuna vastasel juhul võib tekkida oht katusel olevas konverteris pesitsevatele nahkhiirtele. Me proovime probleemi lahendada võimalikult kiiresti." Märkuse hooajalisus annab mõista, et sa võid, aga ei PEA võtma seda aprillinaljana. Elupaigatundlikkus on siia vähemasti juba sisse kirjutatud (paljudel elab ventilatsioonilõõris oma varblane), maastikueetilise väliruumiloomiseni on siit veel väike samm.

Olen selsamal keskkonna üleorganiseerimise teemal tuttavatega tihti juttu ajanud ja ma ei oska neile seletada, miks vähemtegemine reaalsuses võimatu on. Tähendab, ma suudan seda selgitada, aga põhjused jäävad mulle arusaamatuks. Eratellijal on raske loobuda millestki, mis on klassikaliselt kena, pildist, mida talle terve elu on müüdud. Pildil on maja ja garaaž vahva muruplatsi ja armsa kiviktaimlaga selle ümber. Riigisektori (avaliku ruumi) tellija allub tihti hoopiski jäikadele reeglitele, millest kõrvale ta minna ei oska ega soovi, kõige tihedamini aga ei saa. Eratellija ei taha endale aeda heinamaad ja porilompi, avalikku ruumi ei luba seda Komisjon. Komisjon peab seisma selle eest, et kodanike kingad jääksid puhtaks ja lapsi ei nõelaks mesilased.

Ortodoksse ökomõtte hüüdlaused eeldavad aktiivset kaasamõtlejat, maastikuga on õnneks teine lugu. Võidab see, kes pigem ei võta midagi ette. Võrdlus arhitektuuriga on siin üsna kõnekas. Kui nullenergia saavutamiseks on tarvilikud märkimisväärsed kapitalimahutused, siis maastiku puhul ei ole see vajalik. Kui eesmärgini jõudmine on nii lihtne, miks seda siis ei tehta?

Võid lugeda:

Gamson Danks, S. (2010) Asphalt to Ecosystems. Design Ideas for Schoolyard Transformation. Oakland: New Village Press

Lister, N.-M. (2005) Industrial Ecology as Ecological Design: Opportunities for Re(dis)covery. Kogumikus: R. Coté, J. Tansey & A. Dale (Toim.). Linking Industry and Ecology: A Question of Design. UBC Press, 2005. lk. 15-28

Uustal, M., Kuldna, P., Peterson, K. (2010) Elurikas linn. Linnaelustiku käsiraamat. Tallinn, SA Säästva Eesti Instituut, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus.

MOODNE PUITARHITEKTUUR AUSTRIAST

Lauri Eltermaa

Koostöös Austria suursaatkonnaga on Noor-Eesti Loomekeskuses (Kastani 38, Tartu) kuni aprilli lõpuni avatud näitus "Moodne puitarhitektuur Austriast". Eksponeeritud on suureformaadilised fototahvlid 30 erineva ehitisega, mida ühendavad puitmaterjali kasutamine ning säästev ja kliimasõbralik projekteering. Näitus on avatud iga pev 10:00 – 8:00 II korruse suures saalis. Sissepääs hooviuksest.

•

Näitus „Moodne puitarhitektuur Austriast" võtab päris hästi kokku tärkava arhitektuur-ehitusliku standardi või peavoolu (ja ma kogu südamest soovin, et see kiiremini massidesse jõuaks). Suures osas tähistab seda sõna kestlik, mis on moodne eestikeelne vaste ingliskeelsele mõistele sustainable. Kestlik arhitektuur ja disain tähendab lühidalt loodusressursse ja looduslikku keskkonda säästvaid lahendusi, tagamaks elu säilimine planeedil Maa.

Arhitektuurilt, kus esiplaanil on skulpturaalsed vormid ja arhitekti kordumatu eneseväljendus, on fookus nihkunud ühishuvide arvestamisele. Lahendus ei pea alati olema originaalne, piisab, kui see on hea. On mõistetav, et ehituskunstis on rõhuasetus muutunud, kui globaalselt ollakse sunnitud tegelema ülerahvastatud linnade, süveneva energiakriisi ja häviva planeediga. Tuleb vaadata otsa väga tõsistele küsimustele, mitte neid ignoreerida või soovitud vormi suruda. Mulle tundub, et niiditõmbajana astub arhitekti kui ruumimõju eksperdi asemel esiplaanile hoopis arhitekt-ökonomist, ökoloog ja leidur, kes astub dialoogi kohalike oludega. Ta vaatab kullipilguga ümbruses ringi, otsides vedelemas midagi, mida saaks taaskasutada, tundes muret, et inimestel oleks hoones tervislik elada ning maadeldes küsimusega, kuidas osavalt kokku põimida kaks vastandit — looduslik ja kõrgtehnoloogiline...

Paljusid näitusel eksponeeritud hooneid on kirjeldatud passiivmaja kriteeriumide kaudu. Kuna passiivmajade ehitamist viimastel aastatel üle Euroopa jõuliselt juurutatakse, on mõtet sellel veidi pikemalt peatuda. Passiivmaja on arvuliselt mõõdetav kontseptsioon, mis tähendab, et hoone aastane energiatarve ei tohi ületada 15kWh/m2. Passiivmaja energiasääst tuleb põhiosas maja „hingavuse" arvelt. Seni oleme olnud harjunud elama läbipuhuvates majades, kus terve hoone kubatuur õhku vahetub näiteks Eestis tugevama tuule korral keskmiselt 7–9 korda tunnis. Passiivmajal on maksimaalne lubatud kordarv 0,6 korda tunnis. See tähendab, et hoonel loomulikku mikrotuulutust olla ei tohi ning eluks vajalik hingus pannakse liikuma läbi ventilatsiooniagregaadi. Aparaat korjab õhust soojuse, mille me oma kehade, supi ja koduloomadega oleme tekitanud, ning siirdab selle õuest võetavale värskele õhule. Nii soojendatakse väljast tulevat õhku 50 kraadini ja puhutakse tubadesse laiali. Esiteks eeldab selline süsteem äärmiselt hoolikalt planeeritud ventilatsiooni, et kõik vajalikud ruumi osad saaksid piisavas koguses värsket õhku. Teiseks, soojendades masin kuivatab ning tekitab positiivsete ioonide rikast õhku meie niigi tehnokraatlikust õhust pungil kodudesse.

Õhupidava maja eeliseks on see, et seal ei vahetu õhk liiga tihti — liialt läbipuhuv hoone tekitab samuti ebamugavust, terviseriske ning astronoomilisi küttearveid. Positiivseks võib pidada ka seda, et passiivmajades või madala energiatarbega majades on elanikud sunnitud kasutama tervislikke ja keskkonnasõbralikke viimistlusmaterjale ning vältima näiteks formaldehüüdisisaldusega osb-d, vineeri, vaipu. Vastasel korral ei suudaks miinimumini viidud loomulik ventilatsioon kahjulikke aineid toast välja viia. Lisaks tuleks omada rohkelt õhku puhastavaid taimi, soovitavalt ka koske koos mäega, ning taaselustada tubade õhutuskultuur akende avamisega.

Veel mõned aastakümned tagasi manas kestlik arhitektuur silme ette pildi rustikaalsete seinte, sügavalt kaldus katuse ja päikesepaneelidega kaetud „proto-passiivmajast", mis turritas välja muldvallist, ning leitud asjadest koosnevatest ehitusmaterjalidest. Näitus annab märku sellest, et kestlik liikumine on nüüdseks saavutanud omamoodi küpsuse ning muutunud lahutamatuks osaks elanike, arhitektide, arendajate ja ametnike mõtteviisist.

Näituse on koostanud organisatsioon Pro Holz, mis tegeleb puidu propageerimisega. Tegu on rändnäitusega, pärast eksponeerimist Noor-Eesti Loomekeskuses Tartus näidatakse seda Malaisias ja seejärel Poolas.

LUUBI ALL
www.luubiall.ee

Luubi All on kultuuriajastamise foorum — sisuliselt sõltumatu, kvaliteetne ja paindlik kultuurikajastamise foorum, mis baseerub noortel kui ühiskondlikul tulevikupotentsiaalil ja millel on kultuurikriitika alane hariduslik tugistruktuur kursuste, avalike seminaride ja konkursi näol.

FOOKUSES ON NOORED KRIITIKUD

Entusiastlike rühmituste ja initsiatiivide, väikese tiraažiga nišipaberväljaannete ning avalike foorumite hulk, kelle huviorbiidis on kunstid, kultuur ja selle kriitika, on viimase aastakümne jooksul arenenud üllatavalt mitmekesiseks (sh avalikud vestlusringid, veebikeskkonnad ja paberväljaanded), kuid paljudest ei tea laiem avalikkus midagi, samuti ei pruugi nende koosluste tegevus erinevatel põhjustel järjepidev olla. Miks see nii on? Võib-olla vajaksid säärased ettevõtmised ühist tugipunkti, mille alla koonduda, et nende hääl kostuks kõvemini ja kaugemale.

Kunstide üldise ajakirjandusliku nähtavuse eest seismiseks käivitasime koondprojekti LUUBI ALL, mille esimese tegevusaasta sisse on mahtunud muusikakriitikaalaste vestlusringide traditsiooni algatamine ning noortele suunatud muusika- ja kunstikriitikaalase konkursi läbiviimine. Kui viimaste aastate jooksul on toimunud sümpoosione, nagu Kanuti Gildi Saali „Räägime tantsust", Tartu kunstikuu raames toimunud „La Fabrique Critique", konverents-raadiosaade „Kunstiministeerium", Maikellukese Päevade raames toimunud ümarlaud „Saame sõpradeks: press ja kunst ühes toas" või MÄRZ projektiruumi lugemisgrupp, EKKMi teooriaklubid ja paljud teised, mida siin kõiki loetleda ei õnnestu, siis LUUBI ALL eesmärk ei ole pakkuda konkurentsi, vaid püüda olla kõikide kultuurivaldkondade ühine koondumispaik, luues kontakti olemasolevate loomeliitude ja grupeeringutega, kes seisavad ühiselt kultuurikriitika kvaliteedi eest.

Nimetada LUUBI ALL projekti kultuurikriitika foorumiks tundub esmapilgul pretensioonikas, kuid selles väljendub teadlikkus, et kunstid on osa laiemast kultuurimaastikust, mille kajastamisele ja eelkõige selles valdkonnas järelkasvu julgustamisele on foorum oma tähelepanu pikas perspektiivis suunanud. Projekt on alguse saanud peamiselt muusikakriitikat puudutavatest probleemidest ja sellega seotud inimeste initsiatiivist, kuid selles osalejad lähtuvad loomulikust eeldusest, et muusika on vaid osa tervest kunstide süsteemist ning viljakas interdistsiplinaarsus ei ole pelgalt mood, mis iga viiekümne aasta tagant taas esile kerkib. Oleme veendunud, et interdistsiplinaarsus peitub loomulikuna kunstilistes väljendusvahendites endis.

LUUBI ALL foorumil ei ole traditsiooniliselt fikseeritud ega rangelt hierarhiseeritud struktuuri — see on samas suunas mõtlevate, omi kogemusi, ideid ja visioone konsensuslikult ja paindlikult ühildavate inimeste kooslus, mida hoiab ühtlasi koos mure eri kunstivaldkondade kriitika vähese nähtavuse või lausa kadumise üle suurtest ettevõtete sarnaselt majandavatest meediakanalitest ning üldse mure kunstide kajastamise edendamise üle.

Möödunud aasta märtsis algatasime loengu- ja vestlusringid „Muusikakriitika luubi all", mis toimusid Kanuti Gildi Saalis koostöös festivaliga Eesti Muusika Päevad. Selgus, et populaarmuusika kriitika justkui õitseb (st on avalikult nähtav), kuid tõsise, st nn kunstmuusika ja omakorda veelgi väiksem n-ö akadeemilise nüüdismuusika ringkond

kurdab õigustatult vähese nähtavuse või lausa nähtamatuse üle laiemas avalikkuses. Samadel teemadel jätkas ka tänavuste Eesti Muusika Päevade raames toimunud muusikaajakirjanduse nõukoda „Leviaugust välja!" arutlusi selle üle, kuidas just viimati nimetatud valdkonna olukorda saaks parandada ja koos trükimeedia väljaandjate ja toimetajatega edendada. Käesoleval aastal jätkab „Muusikakriitika luubi all" sõltumatult Eesti Muusika Päevadest diskussioone muusikakriitika olukorrast, võimalustest ja vajadustest uute külaliste (Evi Arujärv, Immo Mihkelson, Halliki Põlda, Berk Vaher, Tõnis Kahu ja Tiit Hennoste) ja laia teemadevalikuga juba maikuus ja taaskord Kanuti Gildi Saalis.

Kriitika peaks n-ö asuma kahe poole — autori ja publiku — vahel. Ühest küljest peaks kriitika andma väärtuslikku tagasisidet autoritele, teisest küljest aga pakkuma midagi ka publikule — nii neile, kes on arvustataval üritusel ise käinud, kui ka neile, kes sellega kursis ei ole. Hea kriitiku eeldusteks on avatus, loomingulisus, julgus ja vastutustunne, vajalik on ka teatud empaatia, et arvustaja tajuks nüansse ja mitte ainult erinevates kunstivaldkondades, vaid ka kõiges muus, mis moodustab kunsti sotsiaalse tausta ja kandepinna, sealhulgas publik ja lugejaskond.

Seoses muusikakriitikateemaliste loengute algatamisega tekkis vajadus ka reaalsete tegude järgi — motiveerida noori kriitikuid ja propageerida argumenteeritud kriitikat, millest sündis kriitikakonkurss „Noorte kriitikute luubi all". Kriitikavõistluse kaudu soovime anda noortele kirjutajatele võimaluse näidata oma talenti neile sobivas formaadis ja aidata neil jõuda avalikkuse ette, sest uusi eri kunstivaldkondadest kirjutajaid on alati vaja. Nii jõuavad noorte tekstid kriitika- või ajakirjanduslike kogemustega inimesteni, kultuurilehtede toimetajateni ja muude asjasse pühendatuteni. See on ühtlasi hea võimalus saada ülevaade noorte huvidest ja eelistustest, nende analüüsioskusest ja taustateadmistest. Kui esimene proov tehtud, aitab tagasiside juba edasi liikuda.

Esimesel konkursil „Noorte kriitikute luubi all" olid ülekaalus Tallinna kultuurielu kajastavad muusikakesksed tekstid, korraldajatena oodanuksime aktiivsemat osavõttu tantsu- ja kunstivallas. Loodame, et nüüd, uue konkursi puhul laekub erinevate kunstiliikide kajastusi võrdsemalt. Samuti soovime, et konkurss ulatuks haarama ka ülejäänud Eestit. Kutsume üles kirjutama ka väiksematest kultuurisündmustest. Sündmuse olulisus ei sõltu ju ainult osalejate või publiku arvust — tuleb ainult osata seda hinnata ja sellest kaasahaaravalt kirjutada.

Eelmisel aastal oli konkursi „Noorte kriitikute luubi all" info killustatud mitme kaaskorraldaja erinevate veebiportaalide vahel: Eesti Muusikaarvustaja, Tallinna Keskraamatukogu muusikaosakonna veebipäeviku ja Jazzkaare veebiajakirja vahel. Foorumi LUUBI ALL hiljuti valminud internetilehekülje www.luubiall.ee kaudu on nüüdsest võimalik jälgida foorumiga seotud ettevõtmisi ühel aadressil. Kahe seda ideed tuumana endas kandva põhiürituse „Muusikakriitika luubi all" ja „Noorte kriitikute luubi all" nimetusest välja kujunenud ühendav nimi LUUBI ALL võimaldab meie sõnumit selgemalt ja eesmärgipärasemalt edasi kanda.

LUUBI ALL toimib erinevate eluvaldkondade inimeste ja institutsioonide initsiatiivil ja toel ning on avatud ka edaspidi tõsiselt huvitatud koostööpartneritele. Eelkõige aga ootame meie üritustest huvitatud kuulajaid, kaasarääkivaid osalejaid ning konkursile aktiivseid kirjutajaid. LUUBI ALL internetilehekülg areneb dünaamiliselt lootuses muutuda tulevikus aktiivselt kultuurikajastamises kaasarääkivaks heli- ja visuaalkultuuri veebiajakirjaks, mis avaldaks kirjutisi nii eesti kui ka erinevates võõrkeeltes. Eelkõige aga soovime olla kultuurikriitika järelkasvu toetajaks ning diskussioonifoorumiks oluliste kultuurikriitika teemade arutamisel.

Meil on hea meel, et LUUBI ALL tegemistele on oma õla alla pannud Tallinna Keskraamatukogu muusikaosakond, Tallinna Ülikooli Kunstide Instituudi muusikaosakond, Eesti Kultuurkapital, Tallinna Spordi- ja Noorsooamet, Klassikaraadio, Kanuti Gildi Saal, Müürileht jt. toetajad.

LUUBI ALL toimkond:
Gerhard Lock, Mari-Liis Rebane ja Marje Ingel

ART MUST BE BEAUTIFUL, ARTIST MUST BE BEAUTIFUL

— vanaema õpetussõnad

Kaisa Eiche: Rael, kindlasti paljud su kolleegid juba küsivad, et kes siis on see kaasaegse kunsti elav klassik, kelle näitust sa sügiseseks ART IST KUKU NU UT festivaliks ette valmistamas oled. Juba iseloomustav sõnapaar „elava klassiku" näitus tähendab rahvusvahelises kunstimaailmas *mainstream* superstaari, aga kohalikus kontekstis uskumatut ning vaata et isegi ajaloolist sündmust. Kuidas inimesed kunstniku nime kuuldes reageerivad?

Rael Artel: Tõsi on, et uudishimu niiviisi positsioneeritud projekti vastu on suur. Seda eriti siis, kui saadakse aru, et tegemist pole mitte meie kohalike suurnimedega nagu Lapin või Leis, vaid just rahvusvahelise tegijaga. Tänase päeva seisuga võin kindlalt välja öelda, et selle aasta „elav klassik" on Marina Abramović, „*performance*-kunsti vanaema", nagu ta ise tavatseb end nimetada. Reaktsioonid seda kuuldes varieeruvad vaimustusest umbuskliku üllatuseni.

Siiski arvan, et sõprade-kolleegide grimasside kommenteerimisest on olulisem teostada näitus parimal professionaalsel tasemel. Kogu projekt on äärmiselt nõudlik, delikaatne ja kallis. Nii et minu tähelepanu on praegusel hetkel suunatud näituse perfektsele realiseerimisele.

K.E.: Eelmises Müürilehe väljaandes puudutasime ka kuraatori mõistet. Rael, sina kui vabakutseline kuraator „räägid" oma publikule aja- ja kohaspetsiifilisi lugusid seal, kuhu kutsutakse. Millest siis täpsemalt hakkab kõnelema Tartu Kunstimuuseumi saalides presenteeritav väljapanek?

R.A.: Ei tahaks praegu väga detailidesse laskuda, kuna kogu näitus on ikkagi intensiivses ettevalmistusfaasis ning paljud kontseptuaalsed valikud sõltuvad rahastajate heldusest.

Tegemist on väikese, kuid kompaktse valikuga kunstniku olulisematest teostest ning näituse sisuliseks ankruks on video „Art Must Be Beautiful, Artist Must Be Beautiful", mis annab ideelise suuna kogu tänavusele ART IST KUKU NU UT-ile. Festivali kunstilise juhina pean mõtlema ikka festivalist kui tervikust, Marina näitus on ju vaid üks festivali osa, mille märksõnadeks on kunsti ja kunstniku roll ühiskonnas, publiku ehk avalikkuse ootused, lootused ja eelarvamused, kunstniku töö ja sotsiaalmajanduslik kontekst, millest ta tuleb.

K.E.: Hästi, ma etendan siis võib-olla järjejutuna eelmise Müürilehe numbri vahel ilmunud tekstile „Vladislav Delay opositsioon" nüüd selles artiklis siin nn Maria Abramovići oponendi rolli. Asetan kogu problemaatika muidugi üldistatult kohalikku Tartu konteksti ehk „pallaslik" ja „mittepallaslik" kunst. Mis *performance*? See ei ole ju tõsiseltvõetav?! Mis vanaema? Kas see on sama kategooria nagu „*the king of pop*"?

R.A.: Loomulikult võib sellist skepsist õigustada teatud kolkapatriotistlike argumentidega ja mõelda Tartust kui maailma keskpunktist, kus on suurepärast kunsti jalaga segada. Samas tekib mul alati kiusatus saata nii ülbe ja ignorantse suhtumisega tegelane tagasi kooli või raamatukokku ning paluda tal avada esimene kättejuhtuv 20. sajandi kunstiajaloo raamat märksõna alt „kehakunst".

Aga loomulikult ma selgitan rõõmuga sellise kunstnikuvaliku tagamaid. Miks just Marina ja just Tartus? Kui mäletad, Kaisa, siis vähem kui aasta tagasi fantaseerisime pargipingil, et mis võiks olla selle mikroskoopilise eelarvega mikroskoopilises Ida-Euroopa linnas toimuva festivali eesmärk. Minu ideeks on üritada Tartusse tuua kunsti, mis on teatud mõttes *basic, meat and potatos* rahvusvahelisel kaasaegse kunsti väljal. Kui paljudel maailma suurlinna elanikel on iga päev olemas privileeg sisse astuda muuseumi ja osa saada ikoonilistest teostest (mistõttu nad ei esita ka küsimusi stiilis „möh, Abramović, kas selle vene oligarhi, kes inglise jalkaklubi ostis, naine, vää?"), siis siin see võimalus puudub. Minu soov on teha Tartu ja eesti kunstipublikule kättesaadavaks see, mis mujal maailmas on elementaarne. Üritan tuua perifeeriasse natukenegi seda, mis asub pidevalt tsentris, ilma milleta kaasaegset kunsti oma järjepidevuses pole võimalikki ette kujutada. Ja minu kui festivali kunstilise juhi ja kaasaegse kunsti eksperdi sooviks oli teha avalöök just nimelt millegi väga põhjapaneva ja suunda näitavaga, ja just nimelt Ida-Euroopast pärit väga olulise naiskunstnikuga.

K.E.: Magritte'i piipu vaadates me teame, et see ei ole päris piip, vaid kujutis piibust, representatsioon. Marina Abramović on puudutanud oma intervjuudes samuti palju *performance*-kunsti problemaatikat: näiteks *performance versus* dokumentatsioon, *performance*-etteaste algupärasus *versus re-make* jne. Kas lihast ja luust Marina Abramović on Tartus kohal või representeerivad iidolit vaid teosed?

R.A.: Vot see on nüüd see koht, kus nime kuuldes tekkinud esimest vaimustust hakkab sulatama kaine mõistus. Seda näitust kokku pannes andsin endale täielikult aru, et meie väike, praktiliselt kahe inimese kohvikus välja mõeldud ja isikliku arvutiga köögilaua taga teostatud festival ei suuda kuidagi oma võimalustelt konkureerida näiteks kunstniku viimase väljapanekuga New Yorgis. See on võimatu ning puudub poliitiline tahe selle olukorra muutmiseks. Mil määral saab Tartu-suguses väikelinnas, kus kunst saab positiivset tähelepanu ja raha vaid näpuotsaga, eksponeerida kunstnikke, kelle näitused leiavad aset põhiliselt trajektooril London-Pariis-Tōkyō? Millised on üldse Tartu võimalused säärase kaliibriga kunstniku võõrustamiseks? Jutt ei käi ju ainult konkreetsest rahasummast, vaid kogu infrastruktuurist, logistilisest, tehnilisest ja intellektuaalsest baasist. Loomulikult ma teen kõik selleks, et Marina meid oma külaskäiguga austaks, kuid samas oleks naiivne arvata, et A-klassi superstaar ja juba üsna soliidses eas daam saabub Tallinna lennujaama, veedab paar tundi Edelaraudtee rongis jne. Kardetavasti peame seekord leppima näitusega, *performance*'ist pole mõtet unistada — arvestades seda, kuidas riik kujutavat kunsti rahastab, siis niipea siia midagi tuua pole võimalik. Rikkad või rasvasemal riigipalgal olijad saavad lubada endale sõitu suurlinna kultuuri tarbima, kohvikusse ja loomaaeda...

K.E.: Olen kuulnud palju nurinat nii publiku kui professionaalide hulgast, mis puudutab videokunsti, et keegi neid õieti vaadata ei viitsi või ei oska. On teooriaid, mis väidavad, et video on kunstiprojekti või -aktsiooni infokandja, olles ise mitte-kunst.

R.A.: *Sorry*, kas ma kuulsin fraasi „ei viitsi"??? Ma olen kuraator, mitte miilits, ma ei saa kedagi relvaga sundida...

Üldiselt suhtun skepsisega „teooriatesse" (täpsemalt siis kelle teooria ja mille kohta?), mis seavad retseptsiooni esiliinile kunstiteose meediumi. See on väga formaalne lähenemine ning näen selles pigem mugavat võimalust mitte tegeleda teose sisulise küljega. Tõmmates siinkohal paralleeli maalikunstiga, võib ju ka nende „teooriate" valguses väita, et lõuend ja õlivärv on vaid infokandjad, ehituspoes riiulil on tegemist mitte-kunstiga. Kokkuvõtteks võin öelda, et mind ei huvita absoluutselt meediumi- ja formaadialased arutelud. Mind huvitab hoopis see, mida kunstnik mõtleb ja kuidas ta ümbritsevat maailma näeb.

K.E.: Aga kuidas siis ikka videosse suhtuda, kui seda galeriis näidatakse?

R.A.: Arvan, et igasugusest kunstiteosest osa ja aru saamiseks on kõige olulisem astuda näitusesaali eelarvamustevabalt ning avatud meelega. Kui teil on kinnisidee videokunstist kui odavast ja sitast amatöörkinost, siis ei maksa kunstisaali end üldse ärritama minna.

Siinkohal võiksingi anda paar näpunäidet videopõhiste teoste vaatamiseks. Esiteks tuleb varuda aega, sest video võib (aga ei pruugi) olla narratiivne. Lugu areneb ajas ning erinevalt maalikunsti vaatamisest ei piisa lihtsalt teosest mööda jalutamisest. Niisiis — istuge ja hakake vaatama. Kui juhtute saali poole video pealt, üritage välja selgitada, kui pika teosega on tegemist ja asuge algust ootama. Tihti presenteeritakse videoid n-ö *loop*'ina, st teos algab peale lõppu automaatselt algusest peale. Vaatama asudes tehke kindlaks töö pealkiri, tihti annab see suuna teose vaatamiseks ja mõtestamiseks. Jälgige oma mõttetegevust — kuidas muutub mulje videost selle vaatama asumise hetkel, kuidas suhtute teosesse ühe või viie minuti pärast? Kui videoteos vaadatud või tundub, et selle idee on „kohale jõudnud", ürita leida saalist väike teost tutvustav tekst (vahel kuraatorid ikkagi pingutavad ja kirjutavad selle) — see võib sisaldada midagi huvitavat kunstniku, teose loomise ja võimaliku tõlgendamise kohta. NB! Valet interpretatsiooni pole olemas!

Samas ma ei arva, et see kõik on nii dramaatiline — telekas ja YouTube on kujunenud elulaadiks, ekraani ees veedetakse tunde. Paariks minutiks kunstisaalis süveneda pole just palju palutud... Näeme videonäitusel!

KAASAEGSE KUNSTI FESTIVAL
ART IST KUKU NU UT 2011
ESITLEB:

KUKU NUNNU

PRODUKTSIOONISTIPENDIUM
SUMMAS 1000 €

KUKU NUNNU tingimused:
- näituse esmaesitlus toimub Tartus festivali ART IST KUKU NU UT raames 2011. aasta septembris
- näitust eksponeeritakse Y galeriis (Küütri 2, Tartu); ygalerii.blogspot.com
- projekti esitamise tähtaeg on 15. aprill 2011

KUKU NUNNU taotlus peab sisaldama järgmist:
- näituseprojekti põhjalik kirjeldus
- näituse kirjelduse abimaterjalid (fotod, videod, joonised, etc)
- projekti eelarve
- vajamineva tehnika nimekiri
- CV ja *artist's statement*
- täidetud ja allkirjastatud taotluse ankeet

Kõik materjalid palume saata aadressile:
Y galerii
Küütri 2
51007 Tartu

Täpsem info KUKU NUNNU kohta ja taotluse ankeet veebilehel www.artistkukunuut.org

Jõudu tööle!

ART AST

WWW.ARTISTKUKUNUUT.ORG

PETERBURI RAAMATUPOED

Gregor Taul

1

Вот книжный магазин, но небогат
любовью, путешествием, стихами.

2

Kui Jossif Brodski kirjutas 60. aastate alguse Leningradist, et linna raamatupoed on vaesed armastuse, rännu ja luule poolest, siis ei saa seda öelda tänapäeva Peterburi kohta. Raamatupoode on ohtralt ning elu paradoksidele alla vandudes tuleb öelda, et vastuarmastusest, rahuldatud reisihimust ja trükitud luulest viravad need poed nõnda üksmeelselt, et iga üksiku hing tahab hunnitus vabaduses kaduma minna.

3

Linna kodulehel[1] on välja toodud 243 raamatuäri aadressid, sealjuures pole märgitud uuemaid kauplusi ega ka muuseumining galeriipoode. Pakun, et üldarv jääb 300 ja 400 vahele. Antud artiklis tutvustan umbes 30 raamatupoodi, mis mulle ühe kuu jooksul eriliselt silma on jäänud. Minu sooviks on õhutada lugejaid rohkem Peterburis käima, et tuua vaimupilti tagasi kunagise pealinna kaduma läinud hõng. Loodan ka seda, et *petropoli* eeskujul avataks kodulinnades ka rohkem häid raamatupoode. Siin tuleks küll märkida, et minu arvutuste kohaselt on juba praegu näiteks Tartus inimese kohta kaks korda rohkem raamatupoode kui Peterburis (Neeval 1 raamatupood 15 000 inimese kohta, Emajõel 1 raamatupood 7000 inimese kohta). Numbrid numbriteks, küsimus on ju tegelikult selles, kas sinu raamatupood on suurepärane ning mil määral täidab see oma kultuurilisi funktsioone ja kohustusi (traditsiooni ja uue eest seismine, raamatumüüja kui ekspertiisiga soovitustejagaja, trükikunsti eest võitlemine, teiste kultuuride tutvustamine, kogukonna kultuurimajaks olemine *и так дальше*).

4

Peterburi raamatuturg jaguneb suures plaanis kolmeks: suured ketid (*книжный супермаркет*) nagu meie Apollo ja Rahva Raamat, väiksemad raamatuärid (*книжный магазин, книжный дом* või *дом книги*), mis müüvad samuti peaasjalikult uusi trükiseid ja kirjatarbeid, ning kasutatud raamatuid müüvad poed. Viimased jaotatakse siin kaheks: on raamatuantikvariaadid (*букинистический магазин*), mis müüvad teoseid ajavahemikust 1851 kuni 1960 (veel vanemaid raamatuid müüvad täieõiguslikud antikvariaadid) ning vanaraamatupoed (*старая книга*), mille sortimendiks on nooremad väljaanded. Kui viimaseid on linnas paarisaja ringis, siis „bukiniste“ on järele jäänud vaid neli-viis. Võrdluseks — Leningradi viimastel päevadel võis linnast leida 75 erinevat raamatupoodi, millest 15 olid raamatuantikvariaadid[2] — viiendikust on saanud sajandik.

Podpisnõe Izdania Liteinõi prospektil Fotod: Gregor Taul

5

Kuid alustagem igavamast, st poekettidest, millest turuliider on Bukvoed[3]. Neil on linnas 48 poodi, millest 4 asub Nevski prospektil. Ebaausa üldistuse läbi võiks öelda, et neis müüakse peaasjalikult turistidele mõeldud fotoalbumeid ning postkaarte vene avangardistide piltidega. Kohalikke lugejaid peibutatakse *bestseller*itega, mille autoriteks tähed tõsielusarjadest. Vene sopakirjandust on tutvustanud Jelena Skulskaja[4]. Ainuke tõeliselt tore nüanss Bukvoedide puhul on see, et mõned neist on avatud 24 tundi ööpäevas, nagu näiteks too kolmekorruseline supermarket Gostinõi Dvori vastas.

6

Viiest lülist koosnev kett Azbuka Knižnõi Salon[5] on võimsa Peterburi kirjastuse, Azbuka-Klassika ametlik edasimüüja. Sarnaselt Penguin'iga ingliskeelses kultuuriruumis, on see kirjastus vallutanud venekeelse odava pehmeköitelise kirjandusklassika turu. Nende kodupood asub aadressil Rešetnikova 15, metroopeatus Elektrosila. Need rohelise seljaga raamatud maksavad uuena orienteeruvalt 200 rubla, kuid vanaraamatupoodidest leiate need kuni viis korda odavamalt.

7

14 esindusega Dom Knigi[6] müüb nii uusi kui vanu raamatuid. Jalutage nende Gorohhovaja ja Kazanskaja nurgal asetsevasse poodi. Õnnetuseks ei leia te sealt midagi ülepea huvitavat, kuid seeeest asub kõrvalmajas kohvik Zoom, kus saab odavalt, aga hästi süüa. Seal on lugemiseks välja pandud kultuuriajakirjade viimaste aastate numbrid — lehitsege kinematograafide väljaannet *CEAHC*. Üle tee asub põhjaliku fotoka- ja postkaardivalikuga antikvariaat.

8

Mööda Gorohhovajat Heinaturu poole kõndides leiate pärast Gribojedovi kanalit armsa raamatupoe, mis kuulub vanu raamatuid müüvasse ketti Knigomania[7]. See Herne tänava pood meenutab mulle seni nähtuist kõige enam neid kahte pillerkaaritavat kaltsu- ja raamatupoodi, milles ise töötanud olen. Müüjaks joviaalne daam, kes tervitab külla saabunud sõbrannasid leti tagant kilgates ja emmates, nii et raamatud kahte leeri lendavad. Leidsin riiulilt kokkuvolditud teatriplakateid 50. ja 60. aastatest (200-300 rubla). Küsimuse peale, kas neid võib vaadata, voltis ta ise mulle neist paarkümmend lahti, et leida üles eriti rariteetne afišš 40. aastate Gorkist (nüüdne Nižni-Novgorod) — „olematust linnast“, nagu ta kütkestavalt uhkustas.

9

Gorohhovajaga paralleelselt asuvas Spasski põiktänavas asub südamlik raamatupood, selle kohal aga asub korter, kus asub kirjutuslaud, millel praegu artiklit kirjutan. Poele lisavad vürtsi müügil olevad pildiraamid, kentsakad ingliskeelsed raamatud (pehmeköitelised, mis nõukaajal Liitu mõistsid imbuda) ning hea ports Melodija vinüüle (nende seas ka kodune Apelsin).

10

Maria teatri poole jalutades jääb Graždanskaja tänavale Raskolnikovi maja, millest mõned sammud eemal (majas 27) asub mu lemmikvanaraamatupood Buk-lja. Kujutage ette — seal müüakse kunagisi üliolulisi „lugemisaksessuaare“ nagu raamatunoad ja lehvikud! Siis veel hulgaliselt Vene muuseumi katalooge, albumeid ning reproduktsioone. Leidsin ka 25-rublase pehmeköitelise „Metamorfoosi“ (1990), mille Gregori illustratsioon (A. A. Martjukov) on omaette külm anekdoot. On raamatupoode, kus näib, et iga raamat peab riiulile jõudmiseks läbima kvaliteedikontrolli, peab vastama bukinisti kurgulae eelistustele.

11

Admiraliteedi poole tagasi minnes külastage Bolšaja Morskaja tänaval (majas 35) asuvat fotogaleriid Rosfoto[8]. Nende kahest galeriist on suurem sisseseatud juugendstiilis elamu üüratusse korterisse, mille esikust leiate raamatupoe. Neljal seinal riiulid ning ruumi keskel väärikas laud, mille taga külastajad müügiartikleid kapsasteks loevad. Valikus on nii vene kui lääne fotograafide albumeid, tähelepanuväärselt palju on leedukate raamatuid. Üldse tundub, et leedu fotograafia on siin kõvasti kanda kinnitanud. Teine fotokirjandust müüv galerii on Nevski prospekt 32 paiknev FotoDepartment[9]. Nemad müüvad ka erialast ingliskeelset teoreetilist kirjandust.

12

Nevski prospekt 3 asub üks linna neljast bukinistiärist. Sel poel on kaks osa, millest esimeses müüakse rabedaid barokseid nahkköiteid, üle-eelmise sajandi prantsuse entsüklopeediaid, gravüüride tõmmiseid ning muud muuseumimaterjali. Üle õue asub „maalähedasem“ pood, mis keskendub kunstikirjandusele. Sattusin seal peale ühele veenvale 60. aastate poola plakatiantoloogiale.

13

Nüüd oleme Ermitaaži külje all, nii et astugem sisse — neil on värske valikuga raamatupood, kus müüakse ingliskeelset kunstikirjandust. Poes on ka allahindluste riiul: Baierimaa

Book cafe Bolšaja Konjušennaja

Austria Väljaku raamatupood

pargid, Louis XIV aegne mööbel, mood Katariina II õukonnas... Kuid uued hinnad eriti ei aita, kõik ikka 1500 rubla ja nii.

14

Nevskil olles heitke pilk riigi kuulsaimale raamatupoele, elegantsele Dom Knigile. Kolm korrust lakkamatut sagimist, kuigi raamatuvalik on piiratult konventsionaalne. Nevskil asub ühtekokku oma paarkümmend raamatupoodi, millest kindlasti soovitan külastada kirjanduslavkat majas number 66. Bloki ja Majakovski esmatrükkidega asetub seegi pood bukinistiäride hulka. Raamatuid eriti näppida ei saa, need asuvad leti taga riiulitel. Poe teeb omapäraseks müüjate fantastiliselt kuri suhtumine.

15

Kaldaäärsel Fontanki tänaval majas number 38 asub Anglia, kus müüakse inglise keelde tõlgitud vene kirjandust. Müüjad kuulavad mürtsuvalt raadiot, seal on vastik olla. Teine inglise-keelse kirjanduse kauplus Britania asub 5 minuti kaugusel, Marata tänav 10. Õdus anglofiilide kants, kuid totter raamatuvalik koosneb peaasjalikult naistekatest stiilis „A Garden in Tuscany“.

16

Marata tänav 28 asub vinüülipood Fonoteka[10]. 300 rublaga saate Bowie' „Rare'i“; Isaac Hayes'i „Shafti“ heliriba eest tuleb välja käia 1300 rubla. Neil on ka ulatuslik XX sajandi filmikunsti valik, 180 rubla tükk. Raamatunurgast leiate venekeelseid rokilegendide biograafiaid ning hea hulga koomikseid. Muuseas müüdi seal ka vene keelde tõlgitud soome kaasaegse koomiksi antoloogiat (250 rubla).

17

Marata tänava 52. majas asub kõnekas bukinistiäri: XX sajandi alguse vene kunstiajakirjad, sotsialistliku tšehhi fotoajakirjad ning kaalutletud sortiment vene kirjandust. Selles poes on ka lai valik Tartu-Moskva semiootikat.

18

Viimase lähedal, Dostojevskovo 28, on õigeuskliku lektüüri pood Dobrõje Knigi. Seal kandis on ka Rubinšteina tänav, kus on mitu komfortaablit kohvikut ja muljetega baari.

19

Kultuuritehases Etaži Loftprojekt (Ligovski prospekt 74) asub disainiraamatute pood Projektor[11], mis meenutab Londoni trendikaid raamatupoode. Nad müüvad ingliskeelseid inspiratsiooniraamatuid ning venekeelseid moeteooria raamatusarju. Kirjandusnurk piirdub Sergei Dovlatoviga, kes ütles, et elada on võimalik ainult kolmes linnas: Leningradis, Tallinnas ja New Yorgis.

Lähedal asuvas Puškinskaja 10 kunstikeskuses tegutseb raamatupood, kust leiate raamatud, filme ja heliplaate Leningradi nonkonformistide kohta.

20

Teine Peterburi kontekstis ufolikult mõjuv raamatupood on Book Cafe (Bolšaja Konjušenskaja 2), mis jagab pinda luksusliku disainigaleriiga. Neil on temperamentne valik disaini-, graafilise disaini, moe-, ja fotoraamatuid kirjastustelt nagu Prestel, Distanz, Hatje Cantz jt. Kohtasin seal kahte iseäralikku mälestuste- ja fotoraamatut: Brodski Veneetsias ning Brodski Leedus. Väikesetiraažiline trükk, 1500 rubla tükk.

21

Borei kunstikeskus (Ligovski prospekt 58) moodustub ühest särtsakast galeriist, teisest komberdavast galeriist, kammerlikust kohvikust, mille on täis suitsetanud selle 80-aastane baaridaam ning meelirikastavast raamatupoest, kus üks kass aina mööda riiuleid ringi luusib. Pood kuulub indikirjastuse Podpisnõje Izdania alla, mis kogub ja publitseerib noort luulet, põrandaaluste kunstnike albumeid ning marksistlikku esseistikat.

22

Vassili saare 7. liinil asuvad kolm märgilist raamatupoodi. Esmalt galerii Novõi Muzei raamatunurk (tänapäeva vene kunst ning kunstiteooria), seejärel toakesest keldripood, kus müüakse kõige muu hulgas nõukaaegseid tüpograafiaajakirju ning kolmandaks Peterburi Ülikooli juurde kuuluv raamatupood, kust leiate pedantse valiku humanitaariat. Neeva kaldal, Kunstiakadeemia fuajees asub pood, mille kontsentratsioon olulistest ja surmhuvitavatest kunstiraamatutest on vast linna kõrgeim.

23

Petrogradi saarel, Austria väljakul asub erudeeritud Peterburi-kirjanduse valikuga uute raamatute pood. Leidsin sealt ideaalse raamatu, mille pealkiri erineb mu magistritöö teemast vaid linna nime poolest. Neil on ka kaunis kohvik.

Muide, interjöörihuvilised peaksid Petrogradi saarel kindlasti Kirovi muuseumisse minema. Kui juhtub olema laupäev, sõitke metrooga mõned peatused põhja. Udelnaja peatuse juurest leiate mastaapseima Läänemere-äärse kirbuka.

24

Põhja-Peterburis (Akademitšeskaja metroojaam), Graždanski tänav 27, asub gigantse Lasnamäe keskele ära eksinud maagiline vanaraamatupood. Esimese asjana märkan absurdina mõjuvat allahindlust — Voltaire'i kogutud teosed (1853, Pariis) nüüd 140 000 asemel vaid 100 000 rubla. Neil on seal üldse palju antiikset, aga leidub ka väga odavaid uuemaid raamatuid. Näiteks Peterburi leksikon, mille eest kesklinnas 400 rubla välja käisin, maksis neil vaid 240. Seal on ka linna kõige odavamad Azbukad. Liaks hulk 100-rublaseid nõukaaegseid fotoaparaate.

25

Käesoleva valiku lõpetaksin Jelizarovskaja metroojaama juures (prospekt Obuhhovskoi Oboronõ 105) asuva igapäevase raamatuturuga, mille koduks on Tallinna Vene kultuurikeskust meenutav Krupskoi kultuurimaja. Kujutage ette, et Vene kultuurikeskus täidetaks sadade raamatumüüjatega ning teatrisaali ehitataks vahekorrus, et oleks ikka rohkem ruumi müümiseks... Nii hõlmamatu, et isegi tülikas on see hiiglane.

26

Edasi-tagasi bussipilet Peterburi maksab 30€, nädalane viisa 45€. Enne Peterburi tulemist soovitan lugeda Solomon Volkovi „Peterburi kultuuri lugu“ ja Raimo Pullati raamatut „Lootuste linn Peterburi ja eesti haritlaskonna kujunemine kuni 1917“. Loengute, filmiõhtute jms kohta leiate infot aadressilt www.theoryandpractice.ru, kontsertide, näituste jms kohalt tuleb abiks www.lookatme.ru.

[1] *www.saint-petersburg.ru/catalog4/section/2916/knizhnye_magaziny.html?from=0*
[2] *Игор Богданов Ленинградский Лексикон, 269. Центрполиграф, 2009. Санкт–Петербург*
[3] *www.bookvoed.ru*
[4] *www.postimees.ee/?id=317763*
[5] *www.azbooka.ru*
[6] *www.dk-spb.com*
[7] *www.oleksino.ru/knigomania/spb.html*
[8] *www.rosphoto.org*
[9] *www.fotodepartment.ru*
[10] *www.plastinka.com*
[11] *www.projector-magazine.ru*

Mood-Performance-Tants toimub 7.mai Athena keskuses. / Koostöös kirjandusfestivali Prima Vista'ga avab meie ürituse kell 19:30 briti punkpoeet John Cooper Clarke. / Suurejoone
Info piletimüügi, afterparty ja John Cooper Clarke etteaste kohta leiab meie kodulehelt: www.artcol.ee/mpt

7. MAIL TOIMUB TARTUS SADAMATEATRIS

Liis Somelar

Kairi Lentsius ja Reela Nigul

MPT on saamas 13-aastaseks, kasvanud suuremaks ja muutunud ambitsioonikamaks kui kunagi varem ning ei karda olla avastamishimuline. Mürsikule omaselt elab MPT fantaasiamaailmas, ihkab omada üleloomulikke võimeid ega unusta mängulisust, sest sel kevadel on ta iidolid just nimelt superkangelased.

Üritus toob lavale enneolematult kirju valiku andekatest noortest moekunstnikest, kelle hulgas on mitmeid Tartu Kõrgema Kunstikooli tudengeid. 12 moekollektsiooni valis välja žürii, kes otsis eelkõige uudsust, mitmekülgsust ja kvaliteetset teostust. Tartusse on oodata ka välisesinejaid naaberriikide kunstikoolidest. Mitmekümne modelli seas on üllatamas ebatavalisse rolli kehastunud näitlejad ja tantsijad. Elamust rikastab visuaalkunst ning muidugi poleks ükski etendus terviklik ilma temaatilise muusikata. Kõike laval toimuvat ohjavad Katrin Pärn ja Janek Savolainen.

Staažika ajalooga MPT moe*show* pakub aktiivsetele noortele võimalust esitleda oma ideid, disaini ja loovust, leida uusi väljakutseid ning ühendada need vaatemängulises koostöös. MPT laval on debüteerinud mitmed edukad moedisainerid, nagu Triinu Pungits, Hanna Korsar, Maru, Helen Valk-Varavin jt.

Järgnevalt tutvustame Mood-Performance-Tantsul esitlemisele tulevate kollektsioonide Eesti disainereid ning nende paremini tundmaõppimiseks oleme palunud vastata kolmele küsimusele. Siin nad on — MPT tulevased SUPERKANGELASED.

Igale disainerile esitasime 3 küsimust.

1. Oletame, et Sul on stuudio — mis muusika taustaks mängib?
2. Millist rõivaeset Sa mitte kunagi selga ei paneks?
3. Kes on Sinu superkangelane?

Marju Nurk

1. Eelistan kuulata muusikat, mis hoiab ka töötempo üleval — Jamiroquai, Pizzicato Five — midagi suhteliselt tempokat ja rõõmsameelset. Muusika peab olema selline, millele on võimalik kaasa laulda. Mulle väga meeldib laulda ning töö läheb niimoodi kiiremini. Kui tähtaeg on kuklasse hingamas ja tööd on vaja teha hiliste õhtutundideni, siis kõige unisemal hetkel läheb käiku ka *ska*.

2. Musti nahkpükse. Tegelikult pole värv oluline — mitte mingisuguseid nahkpükse ei paneks jalga. Ja retuuse pükste asemel ka ei tunnista.

3. Kui ma kord kõik oma ideed ellu suudan viia, siis olen iseenda superkangelane. Aga tihti tundub, et olen ühtlasi ka selle superkangelase suurim vaenlane.

Reela Nigul

Liis Somelar

1. Muusikavalik sõltub kindlasti väga palju minu hetketujust, kuna see on väga vahelduv. Praegusel hetkel oleks minu *playlist*'is üks kindel nimi — Róisín Murphy.

2. Ma ei kannaks mitte kunagi riideid, mis ei lähe kokku minu hetkeemotsiooni ja tujuga. Ma arvan, et inimeste riietus kajastab väga palju nende elu kohta ja kuna see on väga muutlik, siis ma ei välista ühtegi rõivaeset.

3. Minu superkangelane on inimene, kes elab koos minuga minu roosas maailmas ja naerab koos minuga, kui ma hüppan pea ees üle lumevalli. Superkangelased on inimesed, kes on minu ümber iga päev.

Mari Kõrgesaar, Tairi Roosve

Mari Kõrgesaar ja Tairi Roosve

1. **Mari**: Kuulan erinevate ajastute lugusid Patsy Cline'ist Phil Collinsini. Ma ei kuula muusikat kogu aeg ja lihtsalt taustaks, pigem on muusika minu jaoks sobiva atmosfääri loomiseks. Mind inspireerib muusika, mida on hingega tehtud.

Tairi: Muusikavalik oleneks kindlasti meeleolust ning aastaajast. Vahel tahaksin klaveripalade saatel meisterdada, teinekord jällegi mõnusa Brasiilia bossanoova kuumade rütmide saatel õmmelda. Ideaalis oleks mul oma DJ, kes vastutaks parima muusikavaliku eest. Muusikavalik oleks lai ja eriline. *Folk rock*'ist *dubstep*'ini. Harva oleks kuulda raadiost tulevat popmuusikat.

2. **Mari**: Mitte kunagi ei paneks ma endale jalga nahkpükse.

Tairi: Tõenäoliselt ei leiaks minu seljas oma kohta nabapluus. Isegi kui on nabapluusi uus tulemine. Kui üldiselt on võimalik kõiki riideesemeid omavahel kombineerida ja aksessuaaride näol huvitavamaks muuta, siis nabapluus on erand, sest see on lihtsalt nii ebamugav.

Aga samas, kes teab, äkki juba varsti jalutan nabapluusis ringi ja mõtlen, kuidas ma sain üldse nii mõelda, et see on kole riideese. Kunagi mõtlesin pihaseelikute kohta sama. Nüüd on need ühed mu lemmikud.

3. **Mari**: Minu superkangelane on mees elust enesest ehk siis minu abikaasa.

Tairi: Minu superkangelane on minu telefon. Ta on täitsa tavaline, aga jube tubli ja alati minuga kaasas. Ei vaja suurt hoolt ning aitab alati, kui vaja kedagi veel kangelaslikumat kätte saada.

Reela Nigul

1. Minu stuudiost mööda jalutades kuuled muusikat The Doorsist Snoop Doggi, Inner City ja Arabian Prince'ini. Lõbus, eks?

2. Olen oma lühikese eluea jooksul saanud selgeks ühe targa lause: „Ära iial ütle iial".

3. Suvaline hea inimene tänavalt.

Hertta Võido

1. Midagi, mis töötamise hoogsamaks ja lustlikumaks muudab. Oleneb, mis mul seal parasjagu käsil on.

2. Peab ikka väga ebamugav või võimatu rõivaese olema, et ma isegi ei prooviks.

3. Keegi suurepärane!

eline moeetendus algab kell 21:00 ning peale etendust toimub võimas afterparty põnevate esinejatega.

MOEETENDUS MOOD-PERFORMANCE-TANTS

Kätlin Lõbu

Kadi Paasik ja Kairi Lentsius

1. **Kadi**: Oleneb käsilolevast projektist, tujust, aasta- ja kellaajast. Välistaksin *techno* ja raske roki; keskenduda aitavad mahedad ja/või põnevad helid — *indie*, *jazz*, instrumentaal, alternatiivsem popp, *dubstep*. Seinast seina.

Kairi: Täna mängib stuudios Pretty Lightsi lugu „Finally Moving". Homme juba midagi muud, aga tõenäoliselt oleks see midagi vahvat, rütmikat ja meloodilist, kui mul on tuju kaasa laulda.

2. **Kadi**: Usun, et iga rõivaeset on võimalik õigesse konteksti sobitada. Küll aga näiteks jalanõudest ei seedi ma Crocse — neid õõvastavaid kummist monstrumeid oli vahepeal terve linnapilt täis. Ebahügieenilised, inetud, massiivsed.

Kairi: Kindlasti ei näeks mu seljas pealuu pildiga pusa, fliisi, ruudulisi pükse ja puhvis printsessikleiti. Samuti mitte madalaid kontsakingi, kui on kontsaking, siis peab ikka 10 cm olema.

3. **Kadi**: Esimese hooga ütleksin, et minu poiss-sõber, kes alati päästab ja jalgadega tagasi maa peale toob, kui ülemõtlemise või -töötamise tõttu avakosmosesse ära kaon. Kunstiinimeste värk... Kuid pikemalt ja üldisemalt mõeldes olen alati austanud ja imetlenud superinimesi, kes teavad, mida elult tahavad ja viitsivad oma unistuste nimel kas või nahast välja pugeda, kui vaja.

Kairi: Scott Schuman.

Heli Robo ja Eret Kuusk

1. **Heli**: Kerge *post-synth, 90's acid* või siis vaikus.

Eret: Disko.

2. **Heli**: Teksapükse pole kandnud ilmselt juba 3 aastat. See pole küll otsene valik olnud, ilmselt tuleneb see sellest, et kannan rohkem kleite ja retuuse. Mulle meeldivad sellised kodused ja *random* komplektid, seega võib ette sattuda igasuguseid rõivaesemeid, ei välistaks midagi.

Eret: Raudrüüd.

3. **Heli:** Mingi lind ilmselt, jaanalind äkki.

Eret: Anna Pavlova.

Sille Sikmann

1. Mul on kunagi oma stuudio/ateljee. Armastan muusikaga töötada ja eelkõige omaette nokitseda, siis tuleb „vaim" kõige paremini peale ja tead, et oled peaga asja juures. Erilist eelistust ei ole, aga kuulan hea meelega oma lemmik raadiot R2-te.

2. Mitte kunagi ära ütle kunagi, sest ühel hetkel ma raudselt kannan roosat, aga mitte praegu!

3. Minu superkangelane... Hmm... Lapsena olime vennaga väiksed oma elu kangelased ja nautisime fantaasiamaailma vilju, kuid hetkel... jääb see saladuseks :)...

Helmi Arrak

1. Kui teeksin oma stuudios parasjagu tööd, siis mängiks näiteks Erlend Øye või mõni Kohviraadio saade. Kui aga käimas oleks pralle, siis laseksin The Clashi.

2. Hullusärki.

3. Ema Tiina, õde Kati ja David Bowie.

Kätlin Lõbu

1. Varahommikul, et töömeeleolu sisse saada — The Hives „Giddy Up!". Lõuna paiku, et natuke lõõgastuda — Lykke Li „Little Bit" ja õhtul, et natuke uimasena veel ergas olla — Le Corps Mince de Françoise „Gandhi".

Selline päev oleks näiteks homme, kui mul oleks stuudio. Head muusikat on niivõrd palju ning igaks päevaks leiaksin jälle vastavalt tujule midagi uut.

2. Sellist rõivaeset, mis mulle absoluutselt selga ei mahu!

3. Kahjuks mul ei ole veel superkangelast, kuid selle koha võib täita selline isik, kes suudaks mulle kuskilt muretseda lagritsavanillijäätist!

Hertta Võido

Kaisi Rosin

1. Kui stuudio oleks ka külastajatele avatud, siis võib-olla midagi kerget. Aga stuudios, mis on eelkõige mõeldud töötamiseks, mängiksin midagi inspireerivamat, näiteks viimasel ajal olen enda jaoks avastanud bändi Vive la Fête.

2. Üritasin välja mõelda igasuguseid asju — sipupüksid, latekskostüüm, kuid pole vist midagi, mida ma selga ei paneks.

3. Vahel, kui mõni võõras inimene juhuslikult midagi väga väikest, aga uskumatult lahket teeb, tuleb küll selline tunne, et ta superkangelane on.

Kaisi Rosin

KALEV KUDUL POLE PROTOTÜÜPE

Liisa Tagel ja Keiu Virro

Nimega Kalev Kudu seostub vähemasti tartlastele esmalt Tartu Üliõpilasteater. Või kõrtsid. Kõige suurema tõenäosusega mõlemad korraga. On, kuidas on, tema olemasolu Tartu linna- ja kultuuripildis on sama enesestmõistetav nagu õllepurk Erkki Hüva või Marko Mägi käes, samuti ei kujutaks ette Üliõpilasteatrit Kuduta või Kudu Üliõpilasteatrita. Lisaks Kalev Kudule vestleme selle loo tegemise käigus nii Üliõpilasteatri näitlejate, TÜTi lavastuses kaasa teinud kunstniku, Kalevi sõbranna kui ka Kudu peale kurja baarmeniga.

Kohtume Kaleviga ühel pärastlõunal GenKlubi suitsuruumis. Ta ise suitsu ei tee, lihtsalt koht tundub paslik üheks rahulikuks jutuajamiseks. Vähemasti enne seda, kui GenKlubi baarmen Karl meie plaanist kuuleb ja teatab, et Kudul on tegelikult klubisse sissepääsukeeld, kuigi ta ise seda kas ei mäleta või ei arvesta. Karl leebub õnneks peatselt ja kõik oletatavad stseenid jäävad tulemata. Suitsuruum aga meeldib teistelegi (pole ka ime — see on ilmselt Eesti kõige mõnusam suitsuruum), mõneks ajaks põikab meie juurde näiteks Anzori Barkalaja, kes vürtsitab vestlust väikeste omapoolsete mälestuskildudega.

Nahkpükse ja kauboisaapaid, mida meie peategelase imagoga sageli seostatakse, sel korral näha pole, aga muidu on Kalev nagu Kalev ikka. Tema pikad juuksed on sedapuhku mustaks värvitud. Hetkeks tekib kahtlus, et tal on vasakul randmel kummalise numbrikombinatsiooniga tätoveering, ent pisut piieldes osutub see meie tänase kohtumise meelespeaks — pastakaga kirjutatud koht ja kellaaeg. Erinevate TÜTikatega rääkides selgub, et taoline lihtne, ent lollikindel meelespidamise viis võib Kalevi puhul üsna tavaline olla. Kunagi olevat ta ka ühe projekti proovi ilmunud, kellaaeg käel. Tõsi küll, toona jäänud ta siiski tunnikese hiljaks, meie kohtume aga täpselt kokkulepitud ajal.

Kalevi teatritee

Teatrini jõudis Kalev keskkooli ajal kooliteatri kaudu. 1980. aastal lõi ta rühmituse Grupp 80, mis koosnes kooliõpilastest. Sellega tegelemisele pani punkti sõjavägi, mida Kalev nimetab omamoodi karmiks teatrilavaks. (Kauaaegne üliõpilasteatri näitleja Peeter Piiri lisab hiljem, et Kalevil olla ikka tavaks aeg-ajalt sõjaväelugusid rääkida, aga kord toimuvad sündmused siin, kord seal, võta siis kinni, kus tegelikult.) 1985. aastal pärast sõjaväge tuli Kalev Tartusse ajakirjandust õppima.

Õpingutega ei jõudnud ta kuigi kaugele. Klassikaline lugu — probleemid võimuorganitega. Nimelt püütud Kalevit ühel ilmselt mitte nii väga ilusal päeval ülikooli kolmandal kursusel koputajaks värvata. See ei tulnud tema jaoks kõne allagi. Keeldumise tõttu tuli õpingutega hüvasti jätta. Kalevile jäi siiski teater.

Kalevi, teatri ja organite suhete kohta meenub Anzorile, kuidas üheksakümnendatel sai tegeletud nö aktsioonipõhise turundamisega — teatrireklaam läbi avalike aktsioonide. Ühe sellise käigus ajas Kalev KGB majast šamaanitrummiga kurje vaime välja. Anzorile jäi kadakaoksakesega vehkimine. Kalevile tuleb seepeale meelde, et see olnud üks igavesti väsitav tegevus ning leiab, et ju seal siis ikka mingid süngemad jõud olid.

Ülikooliõpingutega samaaegselt alustas Kalev ka Jaan Toominga ja Ülo Vilimaa poolt äsja loodud „Vanemuise“ draamastuudio liikmena. Sellele järgnes aeg Tartu Lasteteatris, mis tegutses kümme aastat ja mille sulgemine on paljudele siiani nukker mõistatus. Kuuldavasti ei tereta mõned sellega seotud inimesed teineteist tänase päevani.

Veel enne Lasteteatri sulgemist jõudis Kalev Ülikooli draamastuudioni (see sai Soome eeskujul ümber organiseeritud Tartu Üliõpilasteatriks), kus tema esimene lavastus „Kullervo“ jõudis esietenduseni 1999. aastal üliõpilasmajas.

Üliõpilasteatri kunstiline juht on Kalev siiani. Põhikirja olevat see kirjutatud nii, et võib justkui vabalt öelda — ta on seda nüüd, täna ja igavesti. Kui poleks TÜT-i, leiaks Kalev endale ehk mõne teise projekti samas valdkonnas, aga mingil juhul ei taha ta teatrist eemalduda (kuigi mõlgutab mõtteid ka ühe õdusa kohviku pidamisest). Muide, tal on veel ka oma isiklik Null-teater, millest paljud pole ehk kuulnudki, ent mis on olemas olnud 1992. aastast ja selle aja jooksul ka neli lavastust välja toonud.

Zen ja Nestor Mahno

Jaan Toomingal, õpetajal „Vanemuise“ stuudio aegadest, on olnud Kalevile suur mõju. Nii ütleb ta, et eks ka tema enese Null-teatri nimi ole kantud just Toominga juures õpitust ja avastatust. Lisaks teatriteadmistele said paljud stuudiolased sealt kaasa ka huvi ida mõtlemise ja zen-budismi vastu. Kalev räägib, et null on tähtis mõiste: „Shunjata — tühjuse mõiste. „Tühjus on vorm, vorm on tühjus“, seda peab otsima.“ Tegelikult pidavat naised Kalevi meelest sellest isegi paremini aru saama. Selle naiste teema juurde pöördume hiljem tagasi.

Toominga stuudios kasutati ja uuriti näiteks Uku Masingu ja Tagore tekste. Masingut polnud toona trükis saadagi, käsikirju saadi Usuteaduste Instituudist. Milius teeninud omal ajal nende ümbertrükkimise ja edasi müümisega koguni väikese lisaraha. Anzori meenutab, et see käinud ikka läbi kolme kopeerpaberi, kusjuures viimase eksemplari õnnelik omanik seisis silmitsi tõeliste salateadmistega — nii salajastega, et polnud teisi õieti nähagi.

Kalev on omal ajal käinud Norras zen-budistlikus laagris. Vaimseid huvisid väljendab tegelikult isegi tema *facebooki* profiil, kus ta kirjutab, et on „kulgeja ja kohalolija“. Kohalolemise kohta arvab ta, et tegu on väga olulise mõistega. (Käesoleva teksti autorid nõustuvad täielikult — vaevalt oleks meil pähe tulnud Kalevist lugu kirjutada, kui tema kohalolu õige mitmel pool vägagi tuntav poleks.)

Zen-ist rääkides meenub Kalevile esimene koaan (zen-mõistulugu), mis talle üldse meelde jäi:

„Mis on kõige imelisem asi maailmas?“ küsib õpetaja.

Kõik on vait.

„Surnud kassi pea, sest keegi ei oska nimetada selle hinda.“

„Novot, tänapäeva maailmas, kus kõik on müüdav ja ostetav...“ lõpetab Kalev loo oma sõnadega, ent siinkohal lõikab kiiresti vahele Anzori, kellele meenusid ühtäkki hoopis omaaegsed peod, kus sai agaralt koaanide üle arutletud. Teiste seas arutletud ka klassikalise küsimuse üle — kuidas

kõlab ühe käe plaks? Siinkohal asuvad mõlemad demonstreerima oma versiooni sellest. Anzori lööb konkreetse laksaka vastu otsaesist, Kalev jääb diskreetse sõrmenipsu juurde.

Kassidega, elusast peast, on Kalevil väga soojad suhted. Tal on punane kõuts nimega Nestor. Nime on sõber saanud muidugi ukraina anarhisti Mahno Nestor Ivanovitši, mitte Siim, Eiki, või munk Nestori järgi. Kass pärinevat igati väärikast sugupuust, nimelt on tema emaks Hasso Krulli endise naise Kristin Krulli lemmikloom. Kalevi kauaaegne sõbranna, kirjanik Piret Bristol nimetab Nestor Ivanovitši Kalevi suurimaks sõbraks ja mõttekaaslaseks. Kalev ise leiab, et kass on üks ütlemata zen loom: istub nagu Buddha ühel kohal ja justkui mediteerib, aga kui vaja, on hetkega kiire ja energiline. Ka oskab ta olla nii, et ei tekita probleeme endale ega teistele, ta kulgeb. Nestor on Kalevit hiljuti kaelast kriimustanud, ent selle vastu pidavat aitama, kui kassi väikse külma dušiga õpetada ning kulgemist ei takista see ilmselt kuidagi.

Kalev Kudu Foto: Ahto Sooaru

Absurd ja vägivald

Ka kassi nimest võib välja lugeda üsna palju meie peategelase kohta. Kalevi hea tuttav ja TÜTi lavastuse „Daniil Harms ehk geeniuse elu“ kunstnik ja lavakujundaja Kristina Viin selgitab: „Kudul on privileeg valida ise, mida ta lavastab, ta armastab oma tegelasi, samastub nendega. Ka Kudu enda elutunnetus on sarnane tema tegelastega: üksildane, traagiline, absurdne, hella hingega inimene karmis maailmas. Kui pisut vintis peaga Kudu seltskonnas parasjagu just naisi ei landi, tuleb teemaks ikka Harms ja Mahno ja kass... ja Kudu enese pisut viltune eneseväärikus, mida tuleb aeg-ajalt püsti ajada: „Ma olen suur lavastaja-lavastaja Kalev Kudu-Kudu-Kudu!“ Groteskne tüüp on ta tõepoolest. Ja kuigi tema veidruste üle saab alalõpmata nalja visata, suhtuvad noored temasse tegelikult suure lugupidamisega. Ilma Kalev Kuduta ei oleks teatrit ja Tartu oleks jällegi ühe ainulaadse tüübi võrra vaesem.“ Kontroversiaalne mees, mis seal salata.

Peeter Piiri räägib, et Kudu on isiklikus plaanis sageli sotsiopaatne, ent samas sotsiaalselt aktiivne: „Ok, ta ju ei käi mööda linna ringi, loosung näpu vahel, ega lehvita lipuga, aga Kalevile on sotsiaalselt vastutustundlik maailmapilt kogu aeg iseloomulik olnud.“ Peetri sõnul on Kalevil kaks sfääri, milles ta on väga tugev: „Esiteks, kui ta käsitleb vägivalda nii ühiskonnas kui inimese sees. Kui ta käsitleb nö sitta, verd ja lilli, on ta väga hea autor. Teine on absurd. Need on muide omavahel väga tihedalt seotud sfäärid. See avab tema lavastajanatuuri.“

Lavastaja kodu Foto: Ahto Sooaru

Kuigi Kudu võib seda ehk õllelaua taga üsna hästi varjata, ei saa eirata tema erudeeritust. See väljendub nii tema lavastustes kui lugemuses, mis nende taga seisab. Piret Bristol mainib, et näiteks Kudu lavastatud Sarah Kane'i ning muu surma- ja teispoolsusetemaatikaga ei ole tema seni kontakti saanud. „Need on minu jaoks liiga tõsised asjad nagu nn filosoofia must sari (Avatud Eesti Raamat), millesse süvenemise olen jätnud pensionipõlveks, aga mille Kalev on kõik läbi lugenud. Seega on ta tark, aga lisaks raamatutarkusele on Kalevil palju loovat energiat, millega ta tavatseb muidu üsna igava elutarkuse väänata kõverpeeglisse ja demonstreerida tulemust teatrilaval. Mulle meeldib, kui kunstis naerdakse asjade üle, mida elus ümbritseb hall ja kurb vaikus.“

Kalevi enda lemmikud kirjanduses kipuvad olema ikka absurdiga seotud autorid. Või venelased. Või mõlemad korraga. Vene kirjanduse huvis peab ta „peasüüdlaseks“ Peeter Toropit ja tema loenguid ülikoolis. „Praegu on mul põhihuvi 20-30ndate aastate Venemaa, OBeRlutlaste põlvkond. Harms, Vvedenski. Kummaline aeg. Dadaistid, vene avangardistid, ümberringi labane sotsialismi ühiskond. Mõtlen, et selline surutud aeg võimaldab mingitel asjadel inimestes välja tulla. Loovusel.“ Meie praeguse aja kohta arvab Kalev, et siin on liiga palju asist maailma, rahaveeretamist ja bürokraatiat, mis kõik kipuvad vahepeal loomingut segama. Eks ole selle näiteks ka Üliõpilasteatri praeguse hetke suurim mure — statsionaari puudumine.

Lavastaja Üliõpilasteatris

Ei ole ilmselt TÜTikat, kes eitaks Kalev Kudu olemasolu vajalikkust Üliõpilasteatrile, ent Peeter peab siinkohal vajalikuks rõhutada, et Üliõpilasteater ei koosne mitte Kalev Kudu jüngritest. Paljud neist on temaga nii isiklikul kui loomingulisel tasandil väga palju kakelnud ning sedasi neid tema andunud järgijateks pidada oleks ebaaus.

Tänavail ja seltskondades kohtab Kalevit ilmselt pigem mängleva ja veiderdavana, aga proovides on ta tõsine professionaal. Kõrvalisi inimesi Kalev proovi ei lase ja näiteks Piret ütleb, et kuigi ta on üritanud näitlejatelt saladust välja pigistada, on proovides toimuv tema jaoks siiani müstika. On selge, et andekad näitlejad on lavastuse sünni puhul olulised, aga veelgi selgem on, et ilma hea lavastajata ei sünni ka professionaalsete näitlejate kooslusest mitte midagi. Kristina räägib: „Mulle tundub, et Üliõpilasteater annab Kalevi elule mõtte. Ainult läbi selle saab ta olla see Kalev Kudu, suur lavastaja. Kudu teeb oma tööd andumuse ja missioonitundega. Ma ei teagi täpselt, kus see nõks on, aga kuidagi ta süstib oma noortesse seda entusiasmi, et voh, meie teeme õiget asja, Meie asja ja see on vägev! Kolleegina on Kudu nõudlik. Võib- olla et isegi range. Kõik peab olema selge, täpne, kontrolli all, ei mingeid järeleandmisi.“

Karl Jakob Marken, GenKlubi baarmen ja harrastusteatraal, arvab, et Kalevi fenomeniks lavastajana võib olla kaastunde puudumine, mis võimaldab süüdimatult oma rida ajada. Ta on Kalevi tööst lavastajana kuulnud, et ta ei aita oma näitlejaid ja jätab nad lava peal üksi. Selle viimasega nõustub ka Peeter, ent leiab sellele põhjenduse: „Ta ei teegi psühholoogilist teatrit, teda ei huvita karakterite psühholoogia. Seda on talle ette heidetud. Arvatakse, et see tuleb lihtsalt tema isikust, tema iseloomust. Ei, see tuleneb osaliselt ka teatriuuendusest, mille ta tänu Jaan Toomingale on omaks võtnud on. See ongi formalistlik.“ Sellest tulenevalt ei jaga ta oma näitlejatele juhtnööre, miks nad peavad tegema just seda, mida ta neilt ootab ning niimoodi töötada ei ole lihtne. „Kui sa teed Kalevi juhatuse all rolli, sa ei saa ega peagi seda psühholoogiliselt mõtestama. Kalevi jaoks polegi sellel mingisugust tähtsust, ma olen nii aru saanud, sest kui vaadata seda etendust kõrvalt, vaataja pilgu läbi, siis sa paned terviku kokku. Näitleja seisukohast see, mida sa teed, on absurd, sa ei saa oma käitumist loogiliselt mõtestada. Ta on täielik diktaator, ent selles ei tasu teda süüdistada. Eesti teater ongi lavastajakeskne.“ Samas tunnistab ta, et tulemus on tihtipeale hea.

Seda kõike kinnitab ka Kalev ise: „Töötan näitlejatega seisundi pealt, ma ei viitsi teksti lugeda lava taga. Selles mõttes, et kes upub, see upub ja kes ujub välja, ujub välja. Selle pärast on ka praegusel etendusel kaks koosseisu. Mul on visioon olemas ja püüan minna ausalt selle visiooni järgi, kui näen, et see võiks laval olla. Materjal on mul ees ikkagi, ma annan materjali ja koos paneme selle elama.“

Peatselt esietenduvas Vvedenski „Ivanovite jõulupuus“ avalduvad Kalevi viimase aja huvid, mille ta ka üles loetleb: „Kolm asja: aeg, surm ja jumal. Armastus kunagi huvitas, aga võibolla praegu ei huvitagi enam nii väga.”

Naised

Armastuse ja naiste kohta arvab Kalev üldiselt, et kui väga suurt kirge segamas pole, on kooseksisteerimine ja teineteise täiendamine võimalikud. Suur kirg on aga see, mis ei lase rahulikult olla. Naist ja meest peab ta olemuselt erinevateks: „Naine on oma loomuselt looduse seisukohalt võttes see, kes ei saagi olla mingi eriline seikleja ja kuskile liikuda.“ Naise jaoks peab Kalev oluliseks ikkagi sünnitamist, järglaste saamist ning sellest tulenevalt kodu hoidmist, paigal olekut ja kohalolu. „Mees on seikleja, edasi ründaja, rühkija, võitleja. On hea, kui nad täiendavad teineteist, halb, kui on konflikt. Yin-yang, maa ja taevas.“

Mõnikord tulevat see tasakaalu leidmine Kalevil välja ka, teinekord mitte. Praegu on sellega kuuldavasti hästi: „Võibolla olen lihtsalt natuke vanaks jäänud. Asjad loksuvad iseenesest paika ja vaatad, et polegi oluline, et su kaasa oleks kõige noorem ja ilusam, oled temaga kuidagi harjunud ja sa ei peagi enam seletama midagi väga palju, juba tead, kuidas.

jätkub leheküljel 22 >

Sõprus mehe ja naise vahel ongi väga oluline, üks tähtsaim."

Katsume sel teemal ka teistega rääkida. Peeter oskab kommenteerida vaid seda, et Kalev ei pärine feministlikust maailmast ning pole ise ka kindlasti mingi feminist. Tema taust on maailmas, kus sellist küsimustki ei olnud. Ei ole Kalev ka päris meesõiguslane, kuigi suhtleb vastavate ringkondadega küll. Samuti olevat ta unistanud ilusast noorest naisest, kes kodu hoiaks, kuni tema oma kunsti teeb. Kui aga ikka päriselt Kalevi suhetest naistega rääkida, soovitab Peeter meil pigem Piret Bristoli poole pöörduda, tema teadvat seda ikka paremini lahata.

Piret leiab, et naistest ei tea Kalev olemuslikult eluvõõra inimesena tegelikult midagi ja just sellepärast nad teda nii väga huvitavadki. „Tal on naiste kohta väga imelikud uskumused (à la "mida naised tegelikult tahavad"), mille kiuste on siiski Kaleviga suhtlemine võimalik, sageli isegi väga ja väga meeldival moel." Piret meenutab dialoogi lähiminevikust (ajast, kui Kudu portreeloo jaoks intervjuusid kokku leppisime).

Kalev: Müürilehte loevad ka vist ikka naised peamiselt?

Piret: Müürileht on jaa intellektuaalidele.

Sõpradest ja konfliktidest

Kalevi elus on oluline koht nii sõpradel kui naistel, aga neile lisaks on ka inimesi, kes teda silmaotsaski näha ei taha. Ja loomulikult on neid, kes ei salli tema teatud omadusi, aga suudavad samas näha häid külgi. Kristina ütleb, et peab Kalevit oma sõbraks. „Kalev Kudu on soe inimene."

Piret peab Kalevit meheks, kellega suhtlemine on tõeline seiklus ja oletab, et need, kes seiklusi ei armasta, peavadki teda ilmselt konfliktseks. Seda ta Pireti sõnul siiski ei ole. „Kalev on üks rahumeelsemaid ja konfliktevältivamaid kunstiinimesi, keda tean. Asi on võib-olla hoopis selles, et niisugune elulaad ise on konfliktis kõige nö heakodanlikuga, õõnestades ja lammutades selle põhialuseid. Elulaadi ei viljele Kalev aga meelega, vaid pigem alateadlikult — see on talle omane nagu ka äärmine ausus. Ta ei oska valetada. Mulle kui põhjaeestlasele tundub, et see on omane lõunaeestlastele ka üldises mõttes — nad on vahetud ja siirad, kuigi püüavad sul vahel ka naha üle kõrvade tõmmata, aga sedagi teevad nad läbinähtavalt ja varjamatult. Et kunst ongi suur seiklus inimese alateadvuses, siis tekitavad Kalevi isiksuseomadused talle — ja ka tema sõpradele — elus mõnikord ebamugavusi ja tülinat, aga kunstnikule on need omadused täpselt parajad."

GenKlubis on Kalevil paraku tülinat ja ebamugavusi omajagu. Ta on oma käitumisega viinud klubi personali selleni, et talle kehtestati majakeeld. Selgub, et asine maailm kipub vahepeal joomistki segama — sellest tulenevalt nõuab Kalev, et ta GenKlubis ka krediidi peale juua saaks, väites, et maja on talle võlgu. Konfliktiga on kaasnenud ka mõned kummalisemad lood. Sellest räägib meile baarmen Karl: „Kalev Kudu on siiani ainus inimene, kes on GenKlubi peale tarbijakaitsesse kaebuse esitanud. Aastavahetuse peol käis ta suisa kena värske eurokalkulaatoriga ringi ja kontrollis jookide hindasid." Baaris, kus ainult sularahaga arveldatakse, pole aga võimalik hindu ühe sendi täpsusega esitada, selle tulemusel koosneks kõik peod vaid pikkadest baarijärjekordadest. Kalevile ei mahtunud see aga kuidagi hinge. Ta otsustas, et tegu on baaritöötajate rikastumisplaaniga, millele tuleb tarbijakaitse vahendusel vahele astuda. Olukord lahenes õnneks küll nii, et keegi ühtegi trahvi maksma ei pidanud, ent isiklikele suhetele mõjus see loomulikult halvasti.

Kalev tunnistab ise, et tal on täis peaga kaks poolust, mis võivad mõlemad võrdselt probleeme tekitada. „Võin olla joviaalne, liikuv, sõbralik. Siis üritan kõigiga suhelda ning ei saa aru, kui keegi seda teha ei taha. Ja mõni tütarlaps siis tunneb end ahistatuna. Aga ma olen Võru mees, ma olen rahulik. Ja teine kord, kui olen väsinud, võin kellegi närvi ajada." Ükskord olevat Heinsaar provotseerinud Kalevit endaga kaklema, aga Kalev polnud nõus.

Kui paluda Kalevil end veel iseloomustada, leiab ta pärast pikka mõtlemist: „Ma ei anna alla," ning jätkab „Vahepeal vaatan noori, et nad annavad liiga tihti alla. Ma ei taha, ma ei suuda. Ei, vastupidi! Kui oled endale midagi avastanud, tuleb minna edasi. Püüda sealt rohkem avastada. Mul on ka hale süda. Suur süda. Võin teinekord nutta, vaadates mingit vene armastusfilmi. Vägivalda ma vihkan. Eriti vaimset vägivalda, manipulatsioone."

Kristina leiab, et Kudu on kogu aeg mingis rollis ja sellest rollist saab mask, mille taha haavatavust peita. Võib ainult oletada, et eks sealt ka need joomasööstud. TÜTikad teavad, et oma näitlejatesse suhtub Kudu nagu sõpradesse. Kristina leiab, et noortega koos töötamine hoiab ka Kudu ennast nooruslikuna, ta tahab olla kambas, stiilne, äge, *cool*, mis on omakorda kohati groteskne, eriti kooskõlas alkohololembusega. Ilmunud Kudu kord NAKi suveseminarile, lumivalge riietus seljas. Et üritus kujutab endast kolmepäevast trallimist (loe: joomist looduskaunis maakohas), siis näinud härra lavastaja ürituse lõppedes ikka väga mannetu välja. See viimane on ilmselt paratamatu. (Olgem ausad, kas Eestis üldse on kedagi peale Linnar Priimäe, kes ükskõik millises konditsioonis ja ilmastikutingimustes suudaks valget riietust laitmatuna hoida?)

Peeter usub, et praeguseks on Kalev maha rahunenud: „Pole ta enam ka kõige tülikamatel hetkedel hullem ühest keskmisest malevajoodikust." Ta räägib oma vastuolulise ja ligi kümme aastat kestnud Kalevi-kogemuse kokkuvõtteks ühe loo:

„Tegin temaga 3-4 aastat koostööd ja väsisin ära. Tekkis Kalevi-väsimus. Olin peaaegu aasta ära ja kui ma tagasi tulin, mõtlesin, kas tulen või ei tule ka teatrisse tagasi. Aga siis ma tulin uute vastuvõtule ja nägin, kuivõrd lolli juttu Kalev ajab, kuidas ta käitub sealjuures. See pole muidugi ka juhuslik, ta on hästi palju klounaadi teinud. Ta on ju mees, kes tõi sisuliselt teatriklounaadi Tartusse. Ühesõnaga, vaatasin, kuidasmoodi ta oma lolli süüdimatut möga suust välja ajab ja siis mul läks süda soojaks: Kalev Kudu, täielik värdjas, minu lemmik!" (Viimast lauset lugege mõttes eriti muhedal toonil. Kui võimalik, siis umbes nagu „Jääaja" laiskloom Sid.)

Küllap teavad paljud Kudust rääkida kümnete viisi huvitavaid ja veel huvitavamaid lugusid, nii halbu kui häid. Nii mõndagi neist teavad omakorda isegi inimesed, kes loo peategelast ehk oma silmaga näinudki pole. Tegu on tõsieluliste linnalegendidega, mis sageli trükimusta ei kannata — võime siinkohal vaid vihjata naabrile, kes Kalev Kudule kardinad kinkis, legendaarsele kahe-riista-jutule ja paljule muule. Kõigest hoolimata või just selle kõige tõttu võib selle loo kokku võtta Kristina sõnadega: „Kalev on eelkõige Tüüp, tal ei ole prototüüpe. Kudu on Kudu, ilma naljata."

5. aprillil esietendus TÜT-i järekordne uus lavastus Aleksandr Vvedenski „Ivanovite jõulupuu", mille tõlkijaks on Aare Pilv. Lähem info ut.ee/teater.

< algus leheküljel 20

Kalev ja Nestor Mahno Foto: Ahto Sooaru

MIDA TEHA *PERFORMANCE*-KUNSTIGA?

Piret Karro

Mis on *performance*-kunst? Kunstiliik, kus teos pole tulem, vaid loomeprotsess ise. Ehk tegevus, mis on tavaliselt ajas ja ruumis piiritletud, kus tegevusel ei ole enamasti kindlat stsenaariumit, vaid on spontaansete impulsside jada, ja millel võib, aga ei pea olema publikut. Kunstiliigi vorm ei kitsenda olemuslikult liigutuste, heli-, ruumi-, valguse, objektide, teema- jms valikut, vaid lubab kasutada kõike, mida kunstnik tahab.

Kuigi selline määratlus ei täida oma mõiste ühemõttelise piiritlemise ülesannet, ei kahtle ma, et kõik, kes on veidigi *performance*-kunstiga kokku puutunud, seostavad selle omadusi loetletutega. Kuigi piirid on hägused, ei pea ma suuremat osa neist problemaatilisteks. Kõige olemuslikum küsitavus on lõplik eristamine *performance*'i ja mitte-perfoka vahel. Aga kõigepealt lahendan lihtsama silmajäänud kitsaskoha: kas *performance*'it võib teha ilma publikuta?

Tegevuskunsti vabastamine publikust tekitab ühe olulise küsimuse — kuhu jääb interaktsioon? Nagu tekst ei ole tekst, kui see ei suhestu lugejaga, vaid lihtsalt tähemärkide jada. Alati peab olema tajuja, tõlgendaja, muidu pole fenomeni olemas või see on kaheldavas eksistentsiseisundis nagu Schrödingeri kass. Kes on see tajuja, kui publikut ei ole? Väikseim kommunikatsiooniühik on dialoogiakt, mis nõuab suhestumist enesevälisega, aga see eneseväline võib ilmneda ka autokommunikatsioonis, enda kõrvalt vaatamisel — mina (mina) analüüsib mind (teist). Tegemist on kunstiteosega, kui tegevuskunsti teost loob ainult üks kunstnik ainult iseenda juuresolekul, kuivõrd kunstnik suhtleb iseendaga ja sellest piisab. Publiku olemasolu või puudumine ei sea tegevuskunstile piire.

•

Tegevus kui kunst. Tegevuskunst kui midagi olemuslikumat, kus piisab vaid tegevusaktist endast, et olla kunst. Selleks, et protsess oleks kunstiteos, peavad tal olema mingid omadused, mis teda lihtsast töllerdamisest kõrgemale tõstavad. Esteetiline eesmärk? Olukorra haruldus ja madal isetekkelõenäosus? Kunstnik võib, aga ei pea looma karakterit, vormikaanon puudub, võimalusi keha- ja ruumikasutuseks on lugematul hulgal — kuidagi vormi kaudu pole võimalik öelda, kas tegemist on tegevuskunstiga või mitte. See küsimus jäägu kunstniku lahendada — mida ta teeb, mis on tema taotlus. Kõrvaltvaatajatele jääb vaid anda subjektiivne hinnang, kas tegemist on hea kunstiga.

Mida on vaja selleks, et tegemist oleks *performance*'iga? Mis on minimaalsed omadused? Osalesin kunagi Soome tegevuskunstniku Tero Nauha *workshop*'il. Meie *performance* seisnes inimeste igapäevaste trajektooride kordamises linnaruumis — *life in loops*. Kõndisime kaheksakesi kaubamajas ringi, moodustades liikumismustreid, igaüks oma. Eskalaatorist üles, üle koridori, läbi raamatupoe, liftiga alla, eskalaatorist üles... Meil ilmselt ei olnud rohkem vaatajaid kui need kaks poissi, kes mu üliaeglase sammumise peale naerma hakkasid. Selline nähtamatu *performance* tundub ühe variandina minimaalsest.

•

Mis on *performance*'i puhul olulisim? Kunstnike kogemus või vaatemäng või midagi muud? Kui lülitada publiku kohalolu taas *performance*'i-reaalsusesse, tekib küsimus, et kumb on olulisem — kas kunstniku enda kogemus tehtud teost või vaataja elamus nähtud tükist.

Olen siiani teinud perfokaid, mis pigem keskenduvad vaatemängule kui kogemusele, kuigi see pole põhiline. Põhiline on olnud ruumiloogika nihestamine, uue keskkonna loomine ja kogemuse andmine vaatajale. Eelmisel kevadel panin kaks suurtes karupeades poissi Tartus Athenast Kaubamajja kõndima. Tõusid Athenas pärast etendust publiku seas tagapingist püsti, panid aeglaselt joped selga ja jalutasid kaubamajja keefirit ja šokolaadi ostma. Kolm väikest trikiratturit sõitsid hunnikusse, kaks poisikest jooksid järel, paar vanamemme tahtis pilti teha, üks neiu kallistas, turvamees sai pahaseks — vaataja elamus missugune. Eesmärk oli nihe ruumiloogikas — rahumeelsed karupoisid pole midagi ootuspärast Tartu kesklinnas. See polnud esinemine, see oli tegevus. (Karupead olime ise teinud ühe eelneva lavastuse tarvis ja nüüdseks on nad osalenud terves hunnikus filmi- ja perfoprojektides.)

Selle perfoka üks väärtuslikumaid osi oli minu jaoks esteetika. Väga ilus perfokas oli. Kaks ilusat karupoissi jalutasid sõbralikult ja rahumeelselt mööda kevadist Tartut. *Performance*'i puhul on esteetika eriti oluline, kuna see valdkond oma laialivalguvusega tekitab tihti küsimust, et kas teda on üldse vaja. Koledus tekitab sama küsimust. Seetõttu on hea, kui *performance*'i tegemisel pööratakse tähelepanu ilule, et isegi kui on arusaamatu, siis vähemalt ilus. Ka groteskiesteetika võib olla ilus.

•

Tahan edasi liikuda kogemuse enda tajumiseni kunstiteosena, kogemuskunstini. Kuigi mingis mõttes on see võimatu, sest kaob kunstiteose paratamatu omadus — teadlikkus kunsti tegemisest, aga see ei takista läbielatud sündmuse hilisemat väärtustamist sama esteetilise ja oma metafüüsilisuses mõjuva fenomenina. Sündmus või kogemus või katarsis ise võib olla rohkem kunst kui natüürmort õuntega.

Näiteks selline olukord: vanaisa, vanaema, vanatädi ja kaks lapselast istuvad õhtusöögilauas, söövad ja kuulavad raadiot. Kõik on rahulik ja tavaline. Äkitselt hakkab raadiost tulema eriti psühhedeelset *jazzi*, saksofonihelid, segadusttekitav rütm, kõik läheb segamini, arusaamatu, kuskil lendab nuga kilinaga maha, vanaema klõpsutab laetuledega, ruum on pime, ruum on valge, muusika kestab, vanaema kähiseb nõusid peseva vanatädi peale, tahab teda minema ajada, kššššs, tädi läheb minema, muusika lõppeb. Lapselapsed pilgutavad silmi ja vaatavad üksteisele otsa ja ei saa aru, mis juhtus.

•

Ootamatu olukorra tekitamine on harjutus tähelepanule. Pane tähele seda, mis sinu ümber toimub. Keskkonnale ja vaataja kogemusele suunatud perfokad võivad küll olla toredad oma jõhkruses või leebuses, aga heas kunstis, ideaalses kunstis ei ole selline eesmärk ülim, tähtsaim. See on nõrk eesmärk. Sellepärast tahangi aeg-ajalt järjekordsele kontseptuaalsele kunstiteosele jalaga anda, et ta mingite abstraktsioonidega tegeleb, davidhume'ilikult ütleb, et põhjustagajärg seost pole olemas. See pole viha kunsti vastu, mida ma ei mõista, vaid küllastus kunstist, mille mõistmisest mingit kasu pole.

Kunst saab olla maailma praegusest oluliselt kasulikum. Kunsti eesmärk võiks olla reaalne mõju tajujale. Nii reaalne, et kui ta vaatab ühte maali, siis pärast seda ei tülitse ta enam kunagi oma vanematega. Kunstiteos võiks olla nii otsekohene, sisutihe ja paljuütlev, et kui ma selle teen, pakub Ivar Põllu mulle tööd. Kunstiteos võiks olla nii efektiivne, et valitsus kaotab riigist korruptsiooni ja sõnavabaduse piiramise, vene radikaalide rühmituse Voina otsekohesuse näitel. Ideaalne kunst ei piirdu ideedega eputamisega, vaid on kasulik, eesmärgistatud nagu ühiskondlik töö.

See ongi *performance*-kunsti suur võimalus liikuda hämarast taidlemisest arvestatavaks kunstiliigiks, kuna tegevuskunstis on vahendid piiramatud, seeläbi on ka tegutsemisvõimalused piiramatud. Kunstniku funktsioon ühiskonnas muutuks veiderdajast või paremal juhul kriitilisest mõtlejast või „ühiskonna valupunktidele" tähelepanutõmbajast tõsiseltvõetavaks lahendustepakkujaks. Kui kunstnikud kasutavad oma maailma paremaks muutmise potentsiaali täielikumalt ära, siis — maailm muutubki paremaks.

Foto: Lauri Kulpsoo

MÜÜRILEHE EKSPERI
KUIDAS OLLA IDEAA

Alvar Loog kirjutab artiklis „Kriitika võim ja võimatus" (Teater. Muusika. Kino. 4/2007): „(Teatri)kriitika puhul võiks välja tuua /---/ nimistu osaliselt kattuvaid ning osaliselt üksteisele vasturääkivaid lähte-eeldusi, mida tunnistab vaikivalt normatiivsena enamik lugejaid ning kirjutajaid."

Selles numbris on Müürileht lühendanud Alvari loal artiklis toodud peamised punktid lühikesteks teesideks ja palunud kahel kriitikul, Tiiu Laksil ja Hedi-Liis Toomel, katsetada, kas on võimalik vabalt valitud lavastusele arvustust kirjutades neid kõiki ka järgida. Kas sellise arvustuse kirjutamine on üldse võimalik? Aga mõttekas? Kriitikud lisavad arvustusele omapoolsed kommentaarid. Järgnevat eksperimenti tuleks võtta pigem mänguliselt, kindlasti mitte ülearu tõsiselt või, oh irooniat, kriitiliselt. Mõelgem lihtsalt korraks — mida me üldse ootame teatrikriitikalt?

Eeldused ideaalsele kriitikule:
a) hindamise, tõlgendamise ja kirjeldamise objektiivsus;
b) pigem autori kriitiline distants nii iseendast kui ka objektist kui subjektiivne ning vahetu otsekohesus;
c) kohustus edastada lisaks hinnangulisele positsioonile ka keskmistest vaatajatest koosneva auditooriumi reaktsiooni;
d) kunstiteose esmane mõõde on tema autor, seega peaks kriitik arvestama ka lavastaja isikut, mitte ainult lavastuse materiaalset realisatsiooni;
e) empaatia keskmise kultuuritarbijaga (st samaaegne mudelvaataja ja mudellugeja konstrueerimine);
f) kohustus olla konkreetne, vältida „uduseid" pooltoone;
g) kohustus olla kõigile arusaadav;
h) eeldus, et etendus on vähemalt kriitikule analüüsiobjekt (eesmärk pigem mõista kui nautida);
i) kohustus teost teistele ratsionaliseerida, selleks tuleb seda neutraliseerida, demüstifitseerida ja ühtlasi ka trivialiseerida;
j) kohustus tabada tervikut, hinnata ja kirjeldada kunstiteost holistlikult;
k) eeldus, et arvustus toob teose puhul esile nii positiivsed kui ka negatiivsed karakteristikud, konstrueerides sageli ebatavalisi vaatenurki; teose hinnanguline taandamine ühele nimetajale ei kuulu „hea kriitiku" tunnuste hulka;
l) kohustus püsida (mahu)formaadis;
m) pedagoogiline funktsioon — eeldus, et kriitik, kes valdab tõde kunstiteose kohta, suudab olla tavalisele inimesele õpetajaks ning teejuhiks;
n) kohustus arvamise ja hindamise kõrval ka objektiivselt kirjeldada ja vahendada, võimaluste piires dokumenteerida;
o) kohustus kirjutada huvitavalt, ent samas siiski impersonaalselt — nõue, et kunstiteose peegeldus meedias peab olema huvitavam (ning sageli ka konkreetsem ja mitmekihilisem) kui kunstiteos ise;
p) „hea tava", mis ei luba kriitikul asju õigete nimedega nimetada, ausus ei ole selles ametis lihtsalt professionaalne, kriitik peab olema mõõdukalt kriitiline;
q) eeldus, et kriitika peab toetama teatrikultust.

Ärge kartke, te sõidate autopiloodil[1]

Hedi-Liis Toome

Choose life. Choose a job. Choose a career. Choose a family, choose a fucking big television, choose washing machines, cars, compact disc players, and electrical tin openers.

Choose good health, low cholesterol and dental insurance. Choose fixed-interest mortgage repayments. Choose a starter home. Choose your friends.

Choose leisure wear and matching luggage. Choose a three piece suite on hire purchase in a range of fucking fabrics. Choose DIY and wondering who you are on a Sunday morning. Choose sitting on that couch watching mind-numbing sprit-crushing game shows, stuffing fucking junk food into your mouth. Choose rotting away at the end of it all, pishing you last in a miserable home, nothing more than an embarrassment to the selfish, fucked-up brats you have spawned to replace yourself. Choose your future. Choose life.[2]

See monoloog filmi „Trainspotting" avakaadrist sobiks mõnes mõttes ka Ugala lavastuse „Piloot" motoks. Kui Renton ja tema sõbrad on „elu valimise" asemel valinud heroiini, siis „Piloodi" tegelased on just nimelt „valinud elu", mis ei tee neid põrmugi õnnelikumaks kui jääknähtudes narkomaane.

„Piloodi" autor ja lavastaja, Theatrumi näitleja ning ka filmirežissöörina tegutsev Andri Luup[3] toob vaatajani pere, mis valitakse näidisperekonnaks pilootprojekti. Just tegelikkuse ja „mis peaks tegelikkuses olema" vaheline lõhe on selle näidendi keskseks konflikti aluseks[4]. Loo peategelane Toivo (Tanel Ingi) väidab võõrastele, et töötab lennukipiloodina, kuigi on tegelikult just oma töö kaotanud lihtne stjuuard. Toivo ning tema naine Barbara (Liina Olmaru) elavad järjest enam eraldi maailmades, nende vaikiv poeg (Vallo Kirs) ei suhtlegi oma vanematega, tütar Lotta keeldub kandmast seelikuid ning laseb noormeestest kunstitudengitel ennast maalida — „sisekommunikatsioon" nende inimeste vahel on katkendlik ning sumbub ümbritsevasse mürasse, mida tekitavad veelgi Toivo ülihoolitsev ema (Luule Komissarov), jõuline ja mehelik naabrinaine Herta (Kadri Lepp), tema hellikust abikaasa Peep (Indrek Sammul) ning perekonna projekti valinud poliitik Norman (Meelis Rämmeld)[5]. Selles samastumisvõimalust pakkuvas igapäevaelu situatsioonis püüab Toivo kõigest väest püüelda mudelperekonna imago suunas, jagades käsklusi ning adumata tegelikkuse ja „tegelikkuse" vahet. Väljastpoolt pealesurutud nõudmised ehk korralik kodu, hästiriietuvad naine ja lapsed, kellega tahab „sõbruneda" (loe:jälgida) filmikaameraga ajakirjanik, paneb Toivo järjest suureneva pinge alla.

Andri Luubi tekste iseloomustab lihtsus ning hea huumori- ja keeletaju (nt „Andke üks kiirlaen... mul on kiire!") — siin ei kasutata keerulisi sõnakonstruktsioone ega laskuta eksistentsiaalsetesse filosoofilistesse dialoogidesse. Argipäevane tekst on aga lavastatud „Piloodis" kasutades mitteargiseid kehatehnikaid. Lavastaja ise on oma loodud tegelasi iseloomustanud kui „aloogilisi, apsühholoogilisi, poolautomaate" — näitlejate mängustiil nii liikumisel kui ka sõnalisel väljendusel on nurgeline, isegi robotlik. See lisab lavastusele veelgi enam mitmetasandilisust — „piloodi" tähendusväljale lisandub veel „autopiloot"[6]. Poolautomaadid on ehitatud toimima väljastpoolt neisse sisse kodeeritud programmide alusel — samamoodi tegutsevad suur osa indiviide tegelikult igapäevaelus neile ühiskonnast pealesurutud normide tõttu, vahel isegi tajumata, et käitutakse justkui autopiloodil olles, ise enam oma tegevuse üle kontrolli omamata[7].

Tanel Ingi valdab kõige oskuslikumalt eelpool kirjeldatud näitlemisstiili ning lubab lavastusel vahepeal toetudagi tema intensiivsele kohaolule — kuid lisaks masinlikkusele on Ingi Toivos empaatiat tekitavat inimlikkustki. See võimaldab publikul ühelt poolt tegelasega samastuda (oleks tegelikult väga huvitav näha, kuidas ja kas oleks sama teksti võimalik lavastada täiesti realistlikult, süvapsühholoogiliselt), kuid tekitab samas võõristust ning lubab publikul kõrvaltvaatajana nähtut jooksvalt analüüsida.

„Piloot" pakub vaatajale kõike tavalist ja tuttavat, kuid teeb seda leidlike ja värskendavate vahenditega. Andri Luup ei ole teatrikeele mõttes „valinud elu", vaid valinud „oma elu"[8].

[1] Lugenud läbi Alvar Loogi artikli „Kriitika võim ja võimatus", tekitas see minus täieliku kirjutamiskrambi. Kuna artikli teises pooles ütleb Loog, et „suurel määral ning eelkõige tegeleb kriitika alati iseendaga", siis võtsingi aluseks hoopis selle teesi — kirjutasin oma kirjatüki valmis, kuskil aju tagaosas keerlemas „soovitused, mida järgida", millest proovisin mitte heituda. Kommenteerin hoopiski seda, miks ja kus ma Loogist lähtusin ja miks on mõni asi kirjutatud nii, nagu ta on. Hoides kinni punktist l ehk mahu formaadist, tuleb muidu nentida, et 4000 tähemärki ei annagi võimalust kõikidele nõutud tunnustele keskenduda või saab see toimuda vaid mõnesõnalisena.

[2] Punkt e — empaatia keskmise kultuuritarbijaga (st samaaegne mudelvaataja ja mudellugeja konstrueerimine). Mina konstrueerisin endale mõttes mudellugeja — st Müürilehe lugeja. Kuna eeldasin, et „Trainspottingu" avamonoloog on sellele lugejale teada ja tõmbab tähelepanu, loeb ta ka edasist arvustust, mis tegelikult edasipidi enam monoloogi stiili kuidagi ei jätkagi.

[3] Punkt d — teose esmane mõõde on tema autor, mistõttu kriitik peab arvestama ka lavastaja isikut. Teadlikule lugejale peaks paarisõnaline lavastaja tutvustus (siis „Theatrum" või ka „teksti autor = lavastaja" (autoriteater)) tekitama Luubi suhtes automaatselt mingeid lisatähendusi. Kui ei, siis saab ta lihtsalt mõne faktiteadmise võrra rikkamaks.

[4] Punkt j — kohustus tabada teost terviklikult. Võtsin peamise idee ühte lausesse kokku.

[5] Punkt n — püüan siis objektiivselt kirjeldada ja vahendada, võimaluste piires dokumenteerida.

[6] Proovin siin siis pigem mõista kui nautida ehk proovin teostada analüüsi.

[7] Proovin siin siis pigem mõista kui nautida ehk proovin teostada analüüsi.

[8] Proovisin kirjutada isikupäraselt (enda stiili kaotamata), toetada teatrikultust (loodetavasti tõstab see arvustus huvi lavastuse vaatamise vastu; teatri kodulehel väljariputatud tekst võib seda mitte teha, jättes lavastusest pigem igava mulje). Minu jaoks on keeruline olla õpetaja ja teejuht (punkt m) või vähemalt ei taha ma seda kuidagi eriliselt väljendada. Keeruliseks teeb olukorra ka see, et „Piloodi" näol on tegemist lavastusega, mis mulle meeldis. Kas kriitikuna võingi siin selle välja öelda? Arvustuses jään küll enda meelest objektiivsuse piiridesse, kuid ei ole eriliselt kriitiline. Hinnangulisusest jääb väheks, pigem on see ehk neutraalne arvustus. Ehk on ka lavastuse sidumine „Trainspottinguga" „huvitav" lähenemisnurk. Oleneb muidugi väljaande formaadist, aga lühemates tekstides on subjektiivsus minu meelest teretulnud — huvitavam ju. Seega arvan, et oleksin võinud ka siin tekstis olla subjektiivsem, kuid peas keerles „objektiivsuse, distantsi" nõue. Huvitav on muidugi samaaegselt trivialiseerida ja huvitavalt kirjutada — võib-olla saab seda teha „head tava" järgides.

MENT:
LNE KRIITIK?

Püssid ja paugud ja teatrilava

Tiiu Laks

Üks kulunud teatrivanasõna ütleb, et kui laval on püss, siis teeb see ka pauku. Uuenduslikud teatritegijad annavad kuhjaga põhjust seda vaidlustada, aga on üks žanr, kus sellest ei saa üle ega ümber. Ning see žanr on Eesti teatrilavadel üsna harv külaline — Metsikust Läänest tulnud *western*.

12. märtsil VAT Teatris esietendunud „Hea, paha ja inetu" on korraga nii kummardus kui leebe satiir Sergio Leone 1966. aasta klassikule, *spaghetti*-vesternile (VAT Teatri tõlkes makaroni-vestern) „The Good, the Bad and the Ugly". *Spaghetti*-vesternid olid omal ajal kriitikute pilkealuseks, sest itaallased ja Metsik Lääs ei sobinud nende meelest kohe mitte. Hiljem on Leone teosed tõusnud aga suurde ausse. Liialdatud vägivald ja äärmuslike iseloomujoontega karakterid teenisid Leone jaoks kunstilist eesmärki, mille ülesandeks oli näiteks „Hea, paha ja inetu" puhul rõhutada (kodu) sõja absurdsust.

Kuivõrd lavastaja Aare Toikka on ilmselt arvanud, et kodusõda Eesti publikut eriti sügavalt ei puuduta, siis on sõjategevus VAT Teatri laval üldiselt nähtamatu, mis konteksti ka oluliselt ei vigasta. Lugu keerleb kolme peategelase — paharet Tuco (Meelis Põdersoo), pearahakütt Blondi (Tanel Saar) ja kahtlase moraaliga šerif Inglisilma (Margo Teder) — ümber. Tuco ja Blondi petavad koos raha välja, kasutades skeemi, kus Blondi viib tagaotsitava Tuco linna šerifile, saab raha, Tuco viiakse poomisele ning Blondi laseb köie puruks ja koos põgenetakse, kuni Tuco ükspäev oma kaaslase välja vihastab, mispeale karm pearahakütt ta üksi kõrbe jätab. Pärast lühikest rida sündmusi on aga rollid pöördunud ning hoopis Blondi januneb kõrbes vee järele, samal ajal kui Tuco irvitades joob ja sööb (kiuslik stseen, mis muide filmist välja jäeti). Nende teele satub janusse surev sõdur, kellel on väärtuslikku infot varastatud kuldmüntide kohta, mida ta on nõus vee eest paljastama. Juhtub aga nii, et Tuco saab teada varanduse asukoha, Blondi aga haua nime, kuhu see maetud on. Koostööle sunnituna jätkavad nad teekonda, teadmata, et sama raha jahib ka raske sõrmega Inglisilm.

Kuigi ka satiiri on lavastuses mõnusalt (eriti raisakotka ja lõgismao või siis kahe lambakese näol), on kolm peategelast VATi laval leidnud huvitava tasakaalu — ühelt poolt ülepingutatud ja teisalt sümpaatsed, eriti paistab see silma Tanel Saare napisõnalise rolli puhul. Kuigi alusmaterjaliks oleva filmi autori Leone jaoks oli kõige sümpaatsem inimlik Tuco, kes siin Põhjamaa keskkonnas ja Meelis Põdersoo kehastuses mõjub natuke liiga rahmeldava ja moraalituna. Kuid selles ongi iva — Tuco kõikumised skaalal sõber-vaenlane demonstreerivadki seda, kui kiirelt võib üks inimene (raha pärast) moraali vabalangusse lasta.

Aare Toikka ja kunstnik Kaspar Jancise tandem töötab hästi, nagu juba „Pál-tänava poistest" (esietendus 2004) saadik on demonstreeritud. Koos ollakse väga leidlikud nii kunstilistes kui lavastuslikes võtetes. Kirstust saab kiriku uks ning läbi kõrbe ratsutatakse tõukeratastel (raudruunid isegi puhkavad märkamatult filmidest tuttava saluuni ees seisva hobustepoomi ääres), elusid markeeritakse peakatetega.

Püssipaugud on laval aga vägagi ehtsad, nii et kahest Blondi rauast korraga tulev pauk lööb kõrvad vilisema. See ei olegi võib-olla nii halb asi, sest muusikaline kujundus on lavastuses ainuke küsimärgiga koht. Ennio Morricone unustamatu kõrbemuusika on muidugi omal kohal, kuid isegi vaatamata sellele, et kantri vesterniga automaatselt seostub, on Ago Sootsi osav kitarrimäng ja laulukesed loo jutustamise kohapealt ebavajalikud. Laulusõnades küll antakse edasi teatud tegevusi, kuid lavastuslikult on ilma selletagi selge, mis juhtunud on. Teisalt on see plussmärk dramatiseeringule, mis ühtlasi on suutnud lammutada ja uuesti arusaadavalt kokku panna filmis lineaarselt toimunud tegevuse. Ühel ajal toimunud sündmused leiavad aset üks esimese ja teine teise vaatuse alguses, kuid jooksevad lõpuks loogiliselt kokku nagu ka peategelaste teed. Ning nii jääb vaatajal üle ainult igati lustlikku lavastust nautida ja vahetevahel näppe kõrva toppida.

Kommentaar

Kõiki neid piiranguid enda silme ees hoides on võimatu arvustust kirjutada (mul oleks iga punkti kohta oma kogemuse põhine kommentaar). Kuid tegelikkuses tunnetab üks päevalehe kriitik niigi vähemalt pooli neist kriteeriumidest ja võtab neid ka arvesse — info jagamine (loomulik on märkida osatäitjad, lavastaja, aga ka süžee), terviku edastamine (eelkõige läbi kahe äärmuse — kõige halva ja kõige hea, võimalusel ka läbi füüsilise, st kõiki tervikut moodustavate elementide valgustusest osatäitjateni), kirjeldamine, analüüsimine, olla arusaadav (kuigi vahel välistavad konkreetsus ja nõue kirjutada huvitavalt üksteist), teose esmane mõõde on autor (mis tavaliselt tähendab viidet kas varasematele lavastustele või lavastaja käekirjale).

Osad asjad lisanduvad artiklile siis, kui nad end õigustavad — näiteks keskmise vaataja reaktsiooni edastamine (mis põrkub nõudega justkui peaks kriitik olema see keskmine vaataja ehk samastuma). Osad asjad on kaheti mõistetavad või paindlikud — näiteks pedagoogilist funktsiooni võib täita kas või taustainfo puistamine artiklisse, oleneb ju konkreetsest lugejast. Huvitava kirjutise tingib aga aines ise.

Minu artikkel sündis nii, nagu nad alati sünnivad. Igaüks võib nüüd vaadata, kas ma olen kriteeriumid täitnud. Sest maailm poleks ju aus, kui keegi kriitikut kritiseerida ei tohiks.

TEATER

VIIS VÕIMALUST SELETADA MÕISTEID „LAVASTUS" JA „ETENDUS"

Anneli Saro

1

Lavastus –
teatrikunsti teos, mis realiseerub üksikutes etendustes
Etendus –
lavastuse üks esituskord

2

Lavastus –
invariant, lavastuse etenduste ühisosa
Etendus –
lavastuse üks variant

3

Etendajate vaatepunktist:
Lavastus –
trupi teadvuses eksisteeriv kujutluslik etendus
Etendus –
kujutlusliku etenduse füüsiline realiseerimine publiku juuresolekul

4

Pragmaatiku vaatepunktist:
Lavastus –
kokkulepitud plaan
Etendus –
see, mis plaani järgi tegutsedes välja tuleb

5

Vaatajate vaatepunktist:
Lavastus –
vaataja(te) teadvuses ühe või mitme etenduse põhjal kunstiteosest sündiv kujutlus; etenduste summa
Etendus –
meeleliselt tajutav konkreetne sündmus, millel on kindel toimumisaeg ja -koht

KAS SA DANZUMEEST TEAD?

Küsinud **Keiu Virro**

Kunstnik: Kaia Otstak

See on intervjuu mehega, keda teatakse blogiringkondades ja teatrihuviliste hulgas kui Danzumeest (blogi aadressil danzumees.blogspot.com). Paljud teavad tema blogi (tõestus on numbriline — üle 10 000 e r i n e v a külastaja kuus), aga vaid loetud inimesed, kes selle taga seisab. Tema isiku kohta käivad spekulatsioonid on mitmekesised — kes usub teda olevat mõne tuntud näitlejanna abikaasa, kes kahtlustab, et tegemist on keskealise homoseksuaaliga. Blogi kohta arvatakse nii ja naa, enamasti kiidetakse, mõnele käib ka närvidele (näiteks ei kipu lavakatudengid endi järjestamise üle just rõõmust kiljuma). Danzumehe teatrikülastuste arv on muljetavaldav — ainuüksi eelmisel aastal käis ta vaatamas 75 etendust. Tema blogi loevad nii lihtsalt kultuurihuvilised kui ka teatritegijad. Teater ei ole ainus teema, mis teda huvitab, ta kirjutab ka tantsust, kirjandusest, muusikast ja paljust muust, mis silma jääb.

Kui palun meilitsi intervjuud, jääb ta kiiresti nõusse, aga palub, et tema tegelikku nime ei avaldataks. Kokkulepitud päeval, kellaajal ja kohas juhatab mind konverentsisaali särasilmne meesterahvas. Ta kannab ülikonda ja lipsu. Tema seltskonnas on mugav, ta on igati avatud ja meeldiv, seejuures selgelt väljakujunenud hoiakutega. Danzumehele meeldib kultuur pea igas avaldumisvormis. See ei ole siiski vaid intervjuu inimesest, kes peab üht blogi, vaid ka blogimisest kui alternatiivsest ja vägagi arvestatavast teatrikajastamise võimalusest.

Niisiis.

Milline on sinu taust?

Ma olen majandusharidusega, pool elu välismaal elanud eestlane, kes on lapsest peale olnud hirmus kultuurinäljane. Olen juba alates lasteaiast teatrifanaatik ja hull lugeja. Või noh, mis hull, alati ju ei jõua nii palju, kui tahaks. Eks need hobid kasvavad, mida aeg edasi ja mida rohkem selle sees oled, seda suuremaks ja tähtsamaks see enda jaoks muutub.

Kust selline nimi — Danzumees?

Ma olen tantsimisega tegelenud alates seitsmendast eluaastast. Kahjuks on see hobi jäänud hästi väheseks, tahaks palju rohkem tantsida. Esialgu ma ei teinud seda blogi selle mõttega, et teatrist või kirjandusest kirjutada, see on lihtsalt kasvanud sinna suunda.

Sinu blogi teatakse siiski peamiselt kui teatriblogi. Kust sinu teatriarmastus alguse sai? On sul ka mõni sugulanetuttav teatris?

Üks sugulane, teatrikunstnik Kustav-Agu Püüman, on teatriga väga lähedalt seotud, võiks öelda, et korüfee. Temaga seoses on küll lapsepõlvepildikesi, kuidas pärast 100 aasta balli sai üheskoos näitlejate bussiga Estoniast linna sõidetud. Aga ma arvan, et teatriarmastus sai alguse ikkagi teatriõhtutest, mis televisioonis olid. See vast süstis selle esimese pisiku sisse. Seda ei teagi, kust tekkis harjumus pidevalt jälgida, mis teatris toimub, mida lavastajad teevad. Lemmiktükid, -näitlejad ja -lavastajad on aga lapsest saadik teema olnud.

Kuidas sa teatrist kirjutamiseni jõudsid?

Kirjutamiseni jõudsingi läbi selle blogi. Ma hakkasin tegelikult oma elu üles märkima, niivõrd-kuivõrd laste jaoks ja siis ühel hetkel mõtlesin, et võiksin üles märkida ka oma mõtted teatri ja kultuuri kohta. Minu jaoks oleks näiteks väga huvitav, kui ma saaksin lugeda, mida arvasid omaaegse teatri kohta näiteks mu vanavanemad. Mul on kolm last ja nad kõik on ka parajad kultuurihullud. Väiksema kohta ei saa veel päris täpselt midagi öelda peale selle, et ta ennast printsess-baleriiniks peab. Vastukaja tekitas ilmselt omamoodi narkomaania sellisest blogipidamisest. Positiivset tagasisidet tuli lihtsalt nii palju, negatiivset muidugi ka, eriti alguses, kus ma ise olin ilmselt selline, et ei mõelnud oma tekste niimoodi läbi, et seda loeb laiem auditoorium. 2006 alustasin blogipidamist, blogid olid siis küll popp asi, aga tegelikke järelmõjusid ei osatud vist niivõrd hinnata või vähemalt ma ise ei olnud selle kohta uurinud. Kirjutamine kasvas läbi selle, et esialgu tavalised inimesed, kes olid huvitatud kultuurist, jätsid kommentaare, saatsid kirju, andsid tagasisidet, kuniks lõpuks selleni välja, et teatriinimesed hakkasid ka tagasisidet andma. Isegi selleni, et öeldi, et seda on vaja. Ja see vajatuse tunne tekitas minus ka tunde, et see, mida mulle meeldib teha, on kuidagi teistele oluline.

Kas see on teadlik valik — pidada ainult blogi? Või oled kunagi mõelnud ka näiteks ajakirjandusse minekule?

See on absoluutselt teadlik valik. Ma olen oma päevatöös hoopis teise ameti peal ja teisel alal.

Leidsin guugeldades arvamuse, et sinu blogi on just sellepärast hea, et see esindab keskmise teatrivaataja maitset. Ma muidugi ei tea, kuivõrd õige on nimetada keskmiseks teatrivaatajaks inimest, kes käib teatris ilmselt rohkem kui paljud kriitikud...

Ma arvan, et see on võib-olla rohkem see, et ma ei kirjuta nagu kriitik. Ma ei kirjuta võib-olla nii peenelt ja nii kontekstuaalselt. Ma kirjutan lihtsalt seda, mis mulle tol hetkel silma jäi ja huvi pakkus. Mind ennast huvitab see, kuidas mu arvamused mingite teatritegijate kohta ajas muutuvad. Mis hetkel ja mis rollide läbi ma n-ö avastan näitlejad või lavastajad. Nii ühed kui teised, kui nad teatrikoolist tulevad, ei pruugi ju kohe avaneda. Mõni avaneb alles näiteks kümne-kahekümne aasta pärast, aga ometi on nad suutnud seni teatris püsida. Seda on huvitav jälgida.

Oskad sa kirjeldada oma teatrimaitset? Mida sa hindad?

Ega ma väga täpselt ei oska öelda, kuigi ma olen ise internetist lugenud, et etendust vaadates on enam-vähem teada, kas see minule meeldib või mitte. Ma ise astun sageli oma valikutega ämbrisse, arvan, et mingi tükk võiks mulle väga meeldida. Näiteks viimati oli Endla teatri „Põletus" see lavastus, millel olid kõik eeldused, et see võiks nii olla.

Mis need eeldused on?

Selline hingepuudutav sisu näiteks. Tihtipeale ka tegijad on olulised, kuigi nad tulevad alles sekundaarsena, just sisu peab mind huvitama. Nii tekib mingi arvamus tüki kohta juba enne, kui seda vaatama lähed. Kes on tegijad, mida on kirjutatud, kes on seda varem teinud — selline üldine infokogum. Ka teatrite repertuaar kujundab mõnevõrra ootusi ja kuvab siis ilmselt minu maitset. Selline klassikaline teater istub mulle, aga huvitav on näha ka teistmoodi tehtud teatrit. Teistmoodi tehtud teatri puhul on suurem võimalus, et see läheb minu jaoks metsa, aga samas see on teatri mõttes väga oluline ja edasiviiv jõud. *(Hiljem, kui diktofon juba kinni pandud, räägib Danzumees, et näiteks Von Krahli Teatris peab ta üksi käima, sest tema abikaasa keeldub sinna minemast.)* Tihtipeale teatritegijad, kes vaatavad palju teatrit, otsivad teistmoodi lahendusi ja teistmoodi tükke, et see paneks neid teistmoodi mõtlema ja võib-olla annaks rohkem ideid, mida kirjutada. Aga minu kohta seda öelda ei saa. Näiteks Draamateatri „Augustikuu", mis on kõige klassikalisem lavastus, meeldis mulle väga. Mulle meeldis sisu, näitlejate mäng oli väga võimas.

Millised on su kõige suuremad lemmikud?

Teatritest on kindlasti viimastel aastatel eristunud Linnateater ja NO99, aga ma ei saa öelda, et teistel teatritel midagi viga oleks. Näiteks Tartu Uue Teatri etendusi ootan väga suure huviga, eriti tänu „Ird, K.-le". Tegelikult ma võiksin muidugi niimoodi kõik teatrid järjest ära nimetada. Mis puutub lavastustesse ja lavastajatesse, siis eks need seostuvad ka lemmikteatritega, ikkagi Nüganen ja Ojasoo on olnud minu karva lavastajad. Samas jällegi teinekord teeb Noormets väga huvitavaid lavastusi. Tükkidest läbi aegade rääkides meeldis „Niskamäe kired" Ugalas, „Karin ja Indrek" Linnateatris, „GEP" NO99-s. Vanematel tükkidel on selline armas hõng või tunnetus küljes, mis on läbi ajaloo ikkagi kuidagi tekitanud mingi metatasandi sellesse suhtumise puhul. Näiteks „Kes kardab Virginia Woolfi" puhul mõtlesin, et Endla kunagist versiooni on üsna võimatu ületada, aga nii NO99 kui Linnateatri lavastused olid omaaegse Šapiro lavastusega täiesti võrreldavad.

On sul tagasiside kohta mõned eriti meeldejäävad juhtumid, ükskõik kas negatiivsed või positiivsed? Mille pärast on sinuga kõige enam pahandatud?

Üks keiss tuleb meelde, kus ma panin lavakatudengid kriitiliselt järjekorda, et kes minule rohkem meeldib. Ma küll värvisin nad ära, et kes lugeda ei taha, ei peaks seda lugema. Ma

tegin selle lihtsalt enda jaoks, et näha, kuidas mu arvamus ajas muutub. Siis oli vist Ott Karulin, kes seda kritiseeris ja tegelikult haris mind sellega, kui ütles, et on kriitikute kirjutamata reegel, et teatrit õppivate tudengite puhul halba väga ei räägita. Seejärel oli mul muidugi huvitav lugeda Sirbist tema artiklit, kus ta ise Viljandi Kultuurikolledži tegijatele kõvasti pasunasse paneb. Muidu, mis minu jaoks oli armas või julgustandev, oli see, et ma olen üsna kriitiline olnud näiteks näitleja Rasmus Kaljujärve suhtes. Ta lihtsalt ei ole oma mängimise laadilt meeldinud mulle varem. Alles nüüd on tekkinud paar rolli, kus ta mulle meeldib. Aga paari aasta eest ütles ta ühes Teater. Muusika. Kino. artiklis, et ta loeb minu blogi ja talle meeldib see. Kuidagi ausate meeste mäng. Eks ma olen oma blogis püüdnud olla aus ka iseenese vastu. Ma ei ründa kunagi kedagi isiklikult. Ma üritan seda ka alati blogis välja tuua, et see on vaid minu isiklik maitse. Teater on väga palju inimeste isiklikus maitses kinni.

Kuidas sa teatrikriitikasse üldiselt suhtud? Kas seda on vaja ja kui seda on vaja, siis kellele ja millises vormis?

Ma arvan küll, et seda on vaja. Mitte niivõrd sisu lahtiseletamise mõttes, pigem lähtekoha andmiseks, millest mingi tükk üldises plaanis on. Absoluutselt ei huvita mind kriitika, kus hirmus filosoofiliselt üritatakse lahendada probleeme, mis selle tüki sisus olid. Sellised suured sõnad... Minu meelest on selliseid kriitikuid, kes üritavad väga vinged näida, pannes väga keerulisi sõnu ritta. Samas mõned neist on jälle teinekord kirjutanud väga mõnusa teksti. Kui rääkida ausalt ja inimestest nimedega, siis seda on ju nii lihtne isiklikult võtta, aga samas seda on palju huvitavam lugeda kui teksti, kus on lihtsalt rõõsat üldist mulli aetud.

Kriitik peaks ikkagi ütlema, miks talle mingi asi meeldis ja miks mingi asi ei meeldinud. Samas teinekord mulle jälle meeldib mõni arvustaja, näiteks Pille-Riin Purje, kes suudab kõik need negatiivsed asjad kuidagi nii ilusasti läbi lillede ära öelda, aga iga lugeja, kes mõttega teksti loeb, saab aru küll. Samas näiteks Meelis Oidsalu ütleb väga konkreetselt välja, mida ta millestki arvab, sellest saab jällegi väga konkreetse arvamuse kujundada, isegi kui maitse läheb lahku. Kairi Prints mõnikord kirjutab, kuidas seda nüüd täpselt sõnastada, selliselt, et... ma ei taha halvasti öelda, vaid ikka hästi, kuigi meil tavaliselt arvamused ei kattu... aga ta kirjutab kuidagi niimoodi, et mina saan sellest tekstist aru ja tahan lugeda. Karulin jälle kirjutab teinekord niimoodi poeetiliselt ja mõnusalt, luues justkui mingi teise väärtuse selle asja juurde.

Blogisid on mõtestatud kui vahetumaid ja ausamaid tagasiside andjaid, kuidas sa ise sellesse suhtud?

Minule meeldivad kummalisel kombel need teatriblogid rohkem, mis ongi teatritegijate kirjutatud. Mulle endale meeldib näiteks selline teatriblogi nagu „Teater nõuab nuppu" (teatrimarkmik.blogspot.com)**.** Minu teada tema on ka ajakirjanik, vähemalt seal on mingid viited, et tema tekstid ilmuvad kuskil maakonnalehes. Ta kirjutab väga-väga hästi.

Mis on blogi eelised?

Ta on lihtsalt kättesaadav ja guugeldades lihtsalt leitav. Arvamuste paljusus, mille blogid annavad, on kindlasti positiivne. Tihtipeale on ühe blogi pidaja üks kindel inimene ja sa tead juba ette, kuivõrd tema maitse sinu omaga kattub. Ajakirjanduses teatrikriitika puhul võib-olla ei panegi nii palju rõhku, kes on autor. Mina vähemalt ei pööra sellele lugema hakates kohe tähelepanu.

Kuidas sa kõike jõuad?

Ega ma ei jõuagi. Loen raamatuid uneajast. Ma ei jõua kirjutada kõigest, millest tahaks. Mul on kolm last ja ma käin praktiliselt iga päev trennis. Samas see on ettevõtmise asi, ma ei vaata näiteks telekat peaaegu üldse, kui midagi vaatan, siis interneti arhiividest.

Lõpetuseks ütleb Danzumees, et intervjuuga on vist sama asi, mis blogiga. Arvamus muutub mõne hetke pärast, aga samas tagasi enam enamasti ei lähe, öeldu jääb hetkemälestusena püsima. Ütleb, et tunneb, et andis kõikidele küsimustele vaid pisikese piisa. Selline siis oligi see piisk ühest loetumast teatriblogijast Eestis.

FILM

PÕIM KAMA

— elust ja asjadest nagu need talle paistavad sinna, kus ta seisab

Hakkasin hiljuti mõtlema, et tantsust räägitakse igasuguse muu kultuurijutuga võrreldes teenimatult vähe. Võib koguni jääda mulje, nagu oleks tantsijad-koreograafid mingi müstiline suletud salaühing. Umbes midagi vabamüürlaste moodi. Kogunevad öösiti suletud tolmustes peeglisaalides ja tantsivad isekeskis küünlavalgel. Ja võib-olla ongi nii, ega mina ka ei tea.

Aga õnneks on olemas ajad ja kohad, kus tants on kõige kuumem teema üldse. Ning neist aegadest-kohtadest on palju filme tehtud. Kuna tantsimine ja tantsufilmid on tervisele väga kasulikud, võtan endale vabaduse mõnda neist soovitada. Vaadake ja tehke siis kindlasti kodus järele, eks ole. Ja klubis, pargis või tänaval ka.

Dirty Dancing (1987) — tõenäoliselt üks kuulsamaid tantsufilme üldse. Lugu ise selline, et armas pisike Baby (Jennifer Grey) läheb perega suvepuhkusele toredasse rikaste inimeste suvituspaika, kus kõik saavad kalli raha eest seltskonnatantse õppida, kokteile kaanida ja abielu rikkuda. Igavlev ja mäslevate hormoonidega noor neiu tutvub hotellis töötavate tantsutreeneritega ja hakkab kidurate vanainimeste asemel hoopis nendega hängima, armub kõige isasemasse treenerisse Johnnysse (Patrick Swayze) ja muidugi õpib suurepäraselt tantsima. Lisaks nendele nö räpastele tantsudele, mida salaja harrastatakse, ka viisakaid ja korralike tantse.

Flashdance (1983) — teine väga kuulus tantsufilm, mis õpetab kõigile noortele inimestele, et oma unistusi tuleb ellu viia ja ei maksa midagi nii väga põdeda, kui ei õnnestu ja hakkama ei saa. Võluv Jennifer Beals mängib vanas laohoones elavat 18-aastast Alexit, kes päeval keevitajana töötab ja õhtuti kohalikus baaris nö eksootilise tantsijana esineb. Alex tahab väga baleriiniks saada, aga ei julge kooli katsetele minna.

Step up (2006) oli kõigist neist tantsufilmidest üks väheseid, kus tegelikult tantsimisest ka räägiti. Ja kuigi suhteliselt Hollywoodi stampide järgi, ei olnud tegemist üldse mitte halva filmiga. Aga selle eest võlgneme tänu kahele heale tantsijale Channing Tatumile ja Jenna Dewanile ning ennekõike koreograaf Adam Shankmanile. Lugu räägib vaesest vanemateta geto-poisist, kes peab kohalikus kaunite kunstide koolis ühiskondlikult kasuliku tööga oma patte heastama. Seal kohtab ta rikast noort tantsijannat, kel on hädasti partnerit tarvis, ning kahekesi päevade kaupa harjutades hakkavad noorte vastandlikud maailmad ja tantsustiilid segunema.

Footloose (1984) on lugu sellest, kuidas noor *über-cool* Kevin Bacon (Ren'i osas) satub elama õnnetusse usuhullu väikelinna, kus muusika ja tantsimine on ära keelatud, mistõttu tuleb sealsetel noortel oma aega hoopis kaklemise ja hooramisega sisustada. Ren aga tõestab kogu linnale, et jumal tegelikult armastab tantsu ja lahendab selle jama ära. Kogu filmis on umbes üks täispikk tantsustseen, kus Kevin Bacon üksida tühjas laohoones lammutab, aga see on ka nägemist väärt. Pealegi on seal lisaks Kevinile veel sellised toredad näitlejad nagu John Lithgow kurja preestri rollis, ülinoor Sarah-Jessica Parker ja Dianne West. Igati vaatamist väärt.

Fame (2009) — sellest on tegelikult 1980. aasta versioon ka, aga paraku on mu võimetel piirid, mistõttu ainult üks kahest löögile pääses. Tantsul on filmis tegelikult üsna väike osa. Lugu räägib kambast noortest, kel on õnne ühte NYC kuulsasse *performing arts* kooli sisse saada. Seal on tantsijaid, lauljaid, näitlejaid jne. Jälgitakse noorte elude arengut kolme kooliaasta vältel, nende edusamme, valikuid ja katsumusi. Tantsu poole pealt on filmis paar ägedat step-tantsijat, baleriine ja üks toredate kostüümidega hirmsasti Sonya Tayeh'i loomingut meenutab. Oma kahtlusi kontrollida ei jõudnud. Muidu selline üsna emotsioonidest nõretav lugu.

Saturday Night Fever (1977) on film sellest, kuidas John Travolta diskopalaviku kõrgajal Brooklynis lammutab. Väga nunnu.

Stomp the Yard (2007) on film eriti vihastest mustadest meestest, kes kahes konkureerivas tudengikorporatsioonis omavahel *stompimises* võistlevad. Sisu poolest tüüpiline Hollywoodi roosamanna, aga tants on võimas. Soovitan soojalt kõigile, kes ei tea, mis on *stomp,* või kes lihtsalt tahavad näha kõige isasemat tantsimist üldse. Kohustuslik ka kõigile neile, kes breiki, hiphoppi või mis iganes *street-style*'i armastavad.

White Nights (1985) on nukker film sellest, milline kole koht oli Nõukogude Liit. Läände põgenenud baleriin Nikolai (Mikhail Baryshnikov — Riias sündinud Kirovi baleriin, kes tõesti põgeneski 1974. aastal läände) satub õnnetul kombel tagasi Venemaale, kus KGB ta muidugi kohe lahkel käel oma hoole alla võtab. Valvekoeraks-ajuloputajaks määratakse talle mustanahaline step-tantsija Raymond (Gregory Hines), kes omal ajal ja omadel põhjustel hoopis läänest itta hüppas ning seni naisega kusagil Siberis kükitas ja igavles. Võimude toreda plaani Nikolaid propagandistlikel eesmärkidel emakesele kodumaale naasnud kangelasena presenteerida rikub ära tantsijate sõbrunemine, kes kahekesi uut hüpet planeerima hakkavad. Kuigi mõne koha peal natuke naiivne (ja halva vene keelega), on tegemist väga huvitava filmiga. Suur osa sellest moodustab kindlasti asjaolu, et enamus materjalist ongi filmitud endises NL-is ja Soomes.

All that jazz (1979) on koreograaf Bob Fosse autobiograafiliste sugemetega fantaasia ühe Broadway produtsendi raskest elust. Joe (Roy Scheider) on ületöötanud alkoholi ja narkootikumidega liialdav naistemees, kes oma uue muusikalise komöödia kallal rabeledes läbi põleb ja haiglasse satub. Kogu lugu on väga hallutsinatsiooniderohke ja mingi kummalise Greenaway'liku nihkega. Aga kadunud Bob Fosse koreograafia rokib. Tema tegi ka näiteks sellised asjad nagu „Cabaret" filmi ja „Chicago" lavaversiooni, mille tantsunumbreid 2002. aastal ka samanimelises filmis kasutati. Viis pluss.

West Side Story (1961). Kuna üks tõeline vana kooli muusikal pidi ka listi pääsema, valisin „West Side Story". Lihtsalt selle pärast, et päriselt võiks ka nii olla, et tänavail tühja jõlkuvad noored koguaeg niimoodi tantsivad. Ja poisid kaklemise vahele paariks kenaks piruetiks aega leiavad. Vaata ka: „Grease", „Singing in the rain" , „Hairspray" vms.

ATHENA SOOVITAB

PALJAD LUUD

Winter's Bone, USA 2010, rež. Debra Granik

Ameerika uue kino tippteos. Selle poolaasta eesti kinolevi üks vaieldamatuid pärleid. Karm ja realistlik rännak läbi kolmanda Ameerika, mida Leedu juurtega režissöör Debra Granik on püüdnud portreteerida etnograafilise täpsusega. Alates lagunenud, veidratest, justkui eilsesse päeva kuuluvatest majadest kuni tüpaažidena ekraanile astuvate kohalike elanikeni välja. Kuigi film on viimsete detailideni perfektsionismis lavastatud, on filmidele nii omane stiliseerituse kardin justkui maha kukkunud. Elu näidatakse just nii karmi ja kalgina nagu ta neis tuultest räsitud laantes on.

Filmi keskmes on Ree Dolly (Jennifer Lawrence), raskemeelne, kuid vapper 17-aastane tüdruk, kes hoolitseb oma õe, venna ja haige ema eest. Nad saavad hakkama üksnes naabrite armust. Ühel päeval ilmub nende ukse taha šerif, kes otsib Ree narkokeemikust isa ning teatab, et kui isa jääb kadunuks, tuleb perel oma elupaigast loobuda. Algab Ree raske rännak läbi kodukandi, leidmaks oma isa. Ta otsib liitlast ning infokillukesi maailmas, kus kõik võitlevad iseenda ellujäämise nimel. Isegi oma sugulased. Teekonnafilm võimaldab välja joonistada kunagiste uhkete maahõivajate, nüüd aga enesesse sulgunud, klannistunud külakogukonna portree.

„Paljad luud" pälvis Sundance'i Filmifestivalil nii Grand Prix' kui ka parima stsenaariumi auhinna ja Gothami festivalil parima filmi tiitli. Filmi uskumatult veenev peaosatäitja Jennifer Lawrence aga kandideerib 2011. aastal Kuldgloobusele parima naisnäitleja kategoorias.

Athena kinos 12., 13., 19. ja 20. aprillil.

Andres Kauts

•

TURNEE

Tournée, Prantsusmaa 2010, rež Mathieu Amalric

Prantsusmaa linnadesse läheb ringreisile ebatavaline lavakunstitrupp, mis koosneb eneseteadlikest, volüümikatest ja ülimalt glamuursetest ameeriklannadest. Kava, millega ekootiliste artistide trupp täissaalidele esineb, on segu varieteest, kabareest, striptiisist, aga ka kõigi nende stiilide õelatest paroodiatest. Kirjut seltskonda juhib kunagi Prantsusmaalt pagenud produtsent, kes on tõeline kaabakas ja kelle jaoks on see ringreis silmitsiseismine mahajäänud kodumaa, probleemide ja võlgadega. Koos tehakse läbi aina keerukamaks kujunev *road-movie*'lik rännak Prantsusmaa kõrvalistes linnades, lavadel ja lavatagustes, hotellides ja baarides.

"Turnee" atmosfääri moodustavad realistlik, isegi pisut kuiv kaameratöö, väikeste rannikulinnade ühtaegu lihtne ja nostalgiline õhkkond, ootamatult värvikad karakterid ja suurepärane dialoog. Filmi lavastas ja produtsendist peaosalist mängis Mathieu Amalric (tuntud filmist "Tuukrikell ja liblikas").

Naispeategelastena aga ei astu filmis üles mitte näitlejad, vaid professionaalsed striptiisitarid, kes on juba 90ndatest viljelenud Ameerikas lavakunstistiili, mida võib kutsuda neo-burleskiks. See on striptiisist, tantsust, grotesksetest paroodiatest, punkrokist ja kes-teab-millest kokku pandud *show*kunst, mille juured ulatuvad 19. sajandisse ja mis ei küsi esitajate kehakaalu, vanuse, rassi ega muude iseärade kohta. Just selle tõttu mõjuvad nii burlesk kui "Turnee" vaatajale mõnusalt paljastavalt.

"Turnee" päris eelmise aasta Cannes'i filmifestivalil parima lavastajatöö preemia.

Athena kinos 19., 20. ja 26. aprillil.

Leene Korp

ARTHOUSE ATHENA: KOGEMUS, MIS ON SUUREM KUI FILM

Küsis **Martin Oja**

Athena majas käib jälle elu. Entusiastlikud noored on asunud oma unistust täitma, lükates käima Tartu oma arthouse-kino. Filmikriitik Martin Oja räägib Andres Kautsi ja Kaur Maraniga sellest, mis Athenas täpsemalt teoksil ning miks on väärtfilmikinos ägedam filmi vaadata kui kodus arvutist. Juttu tuleb ka asjadest, mis toimuvad projektoriruumis ning sellest, mida tuleb teha omaenda kino avamiseks.

Kas teete kinomehhaaniku tööd ise? Kus te seda õppisite?

Andres: Teeme küll. Õppisime täitsa ise, suhtlesime vanade mehhaanikutega, kes on enne Athenas töötanud, inimestega, kes kinoaparaadi maale tõid, lugesime natuke raamatuid ja niimoodi vaikselt uurisime välja. See ei ole väga raske töö. Me teeme paljusid asju käigu pealt õppides.

Kaur: Kuidas see ingliskeelne väljend on, *learning by doing*. Keegi meist pole õppinud turundust, projektijuhtimist, rääkimata kinotehnika kasutamisest. Teisalt on meil igas valdkonnas inimesi, kes meid aitavad ja nõu annavad.

Kui ruttu filminäitamise selgeks saab? Mis on kõige keerulisem?

K: Ikka paar päeva vähemalt või pigem paar nädalat.

A: Aparaadi käima panemise õpib poole päevaga selgeks. Aga igas ametis on oma kunst. Põhiline, et tähelepanelik oleksid. Rahvas on saalis ja eksida ei tohi.

K: Kui sul on üks filmirull, mis kaalub 20-30 kilo ja käib inertsiga ringi, ja seal mingi viga sisse tuleb, siis rull käib ikka edasi...

Kui filmi pikkus on poolteist tundi, siis mitme rulliga hakkama saab?

A: Tänapäeval näidatakse enamasti juba üheainsa rulli pealt. Transporditakse väikestes rullides — üks rull on ligi kakskümmend minutit. Need keritakse kinos ümber ja kleebitakse kokku. Suure rulli peal on filmi umbes neli kilomeetrit. See on sihuke piisavalt aeganõudev töö. Põhimõtteliselt kleebitakse tavalise teibiga, vanasti tehti pigem liimiga...

K: ...nagu „Inglorious Basterds'is" see koht, kus ta paneb pintsliga liimi, hästi peen näeb välja...

Milline teie taust on, millega te peale kinoasjanduse veel tegelete?

A ja K: Tudenglusega.

A: Mina õpin robootikat. Loodusteaduskonnas.

K: Mina õpin geograafiat ja bioloogiat.

Kuidas te filmi juurde jõudsite?

K: Maailm on kuidagi selline viimasel ajal... liikumas filmi suunas. Ühel hetkel lihtsalt tekib huvi. Olen mitu aastat PÖFFil vabatahtlik olnud, võibolla ka sellepärast olen vaikselt filmimaailma sisse kulgenud.

A: Filmihuvi on mul alati olnud. Kinohuvi algas siis, kui ma Tartusse tulin ja hakkasin tõelisest kinost puudust tundma. Juba enne seda, kui Athena keskus ära remonditi, mõtlesin, et võiks olla kino. Kino muidugi oli Tartus olemas, aga et võiks olla selline kunstikino, kiiksuga.

Mis teie lemmikfilmid on?

A: Minu lemmikfilmiks on praegu näiteks seesama „Teiste elu", mis oli ka meie kino avafilm, see on üks mu väga tugevaid lemmikuid. Siis mulle meeldis väga selline Hollywoodi film nagu „Gone Baby Gone".

K: Jarmuschi looming meeldib, Kevin Smithi „Clerks", Von Trieri „Europa", „Harvey" (1950) James Stewartiga. „Inglorious Basterds" on üks täiuslikumaid meelelahutusfilme, mida ma näinud olen.

Palju teil tiimis praegu inimesi on? Kuidas teie kinotöö üldse välja näeb, suures osas selline mänedžeri või projektijuhi oma?

A: Põhituumik on praegu kolm inimest. Me oleme suuresti vabatahtlikkusel ja entusiasmil põhinev organisatsioon, juriidiselt OÜ (Athena Kino OÜ). Alustasime selle aasta jaanuaris, esimesel märtsil oli avagala. Eks suur osa tööst ole administratiivne, et kino igapäevaselt toimiks, piletid saaks müüdud, film hakkaks tööle...

K: Kaks päeva nädalas on kinopäevad, see tähendab, et toimuvad seansid — oleme ise kohapeal, ise müüme pileteid, ise laseme inimesed saali, ise paneme filmi peale — ülejäänud viis päeva nädalas on sellist administratiivset asja rohkem.

Rääkides vajadustest, mis peituvad kultuuritegemise taga — Athena on endiselt Kilgi oma, eks. Kuidas te kino enda kätte saite, kas läks mingit õnnelikku juhust vaja või suutsite lihtsalt nii veenvad olla?

A: Õnnelikku juhust pigem. Üsna kogemata tuli jutuks Athena keskuse juhatajaga, et on olemas kino, mis seisab tühjalt, et keegi võiks seal midagi teha, ja äkki teie tahate midagi ette võtta... Me ütlesime, et muidugi tahame — ja nii see jutt edasi läks. Mul on alati mõttes olnud, et võiks selline kino olla ja tahaks ka oma kino teha, sihuke lapsepõlve unistus. Nagu Tarantinol. Et kui ta vanaks jääb, tahab kolida mõnda väiksesse linna, osta seal kinomaja, seansid ise sisse juhatada, näidata ainult neid filme, mis talle endale meeldivad.

Fotod: Martin Oja

Pidude ja ürituste korraldamisega on ikka nii, et kui tahad mingit saali, siis võib see küll tühjana seista, aga omanik soovib ikka oma osa saada. Eriti kui juurde käib tehnika üürimine. Kuidas teil need küsimused lahenesid? Kujutan ette, et peate oma taskust üksjagu peale maksma?

A: Ikka peame. Omanikud tahavad üüri, aga üldiselt on nad toetavad, nad soovivad, et maja oleks linnale rohkem avatud kui ta praeguseni on olnud. Soov on liikuda selles suunas, et Athenas käiks rohkem rahvast. Maja ise on suurepärane, ainuke probleem, et sinna tekiks jälle rohkem elu.

Kas teil on otseselt mingi eeskujud näiteks mõne lääne arthouse-kino näol? Kust saate kinopidamiseks inspiratsiooni?

K: Minu jaoks ennekõike ikka Sõprus ja Artis. Ma pole läänes käinud nii palju.

A: Eks me teame, kuidas need umbes välja näevad, oleme üht-teist kuulnud ja netist lugenud. Kindlasti Alamo Drafthouse Ameerikas. Siis Amsterdamis on kaks kino, kus ma olen käinud. Need on jätnud kuidagi väga sügava mulje. Ühel on väljas selline suur vanamoodne neoontabloo, mis juba kaugelt paistab... Kui esimest korda sinna sattusin, siis näitas öösel parajasti Kill Billi mõlemat osa. Mõtlesin, et jätan hostelisse minemata ja olen öö otsa kinos, aga nad tolvanid olid pannud ühe osa ühte saali ja teise osa teise saali, täpselt samal ajal.

Kuidas teie kinol on algusega läinud?

A: Väga hästi.

...ja projektide kirjutamisega? OÜ-dele ju nii lahkelt toetust ei anta. Samas on teie ettevõtmine sedavõrd vinge, et Tartu linnal oleks auasi teid toetada...

A: Tartu linn ongi tegelikult meid juba toetanud 25 000 krooniga, eks nad vaatavad, kuidas meil esimene aasta läheb. Ühe projekti oleme esitanud Kultuurkapitali. Aga praegu on rohkem tegemist sisulise tööga, et kino üldse toimiks. Seega pole jaksanud väga projekte kirjutada, kindlasti teeme seda tulevikus rohkem.

K: Projektiasjadega on praegu ka see, et näiteks uue tehnika soetamiseks ei saa me veel raha taotlema hakata, kuna õpime alles olemasolevat tundma.

Niisiis enamus tehnikat oli kinos olemas? Olete sellega rahul? Või selgub, et oleks midagi muud vaja?

A: 35 mm filmiprojektor on väga hea. Seevastu digitehnika hakkab juba ajale jalgu jääma, hoolimata sellest, et on alles 5 aastat vana. Helitehnika on üldiselt korralik... 35 mm läheb läbi teistsuguse protsessori, läbi *surround*i. Digi praegu *surround*iprotsessori taga ei ole, digiheli on nõrgem ja krabiseb vahepeal. Mõned ehitustehnilised asjad on valesti tehtud. Kahtlustame, et mõned helikaablid on veetud elektrijuhtmetega paralleelselt.

K: Alles käisime Ekraani kinos, et uurida, kuidas seal digiasjad lahendatud on.

Järelikult teised kinod suhtuvad hästi ja abivalmilt? Mingit rivaalitsemist ei tunne?

K: Väga hästi suhtuvad. Enamasti suhtutaksegi meisse hästi. Meil on siiski selline nišikino, ma ei kujuta ette, et me suudaks kedagi pahaseks ajada.

Traditsiooniline küsimus, millised on Athena tulevikuplaanid?

A: Tulevikus tahaks ennekõike seda, et igapäevane kino kujutaks endast reisi teise maailma; müstilisse klassikalisse kinomaailma, kus iga kord võimutseb kogemus ja emotsioon. Konkreetsemalt — näiteks hakkab korra kuus üritusi korraldama Tartufilm Jaan-Jürgen Klausi juhtimisel. Näitamisele tuleb harrastusfilm, samuti tahab Jaan väga panna käima Filmiakadeemiat, mille raames saab ka filmide üle arutleda, pärast filmipublikule sõna anda selles osas, mis oleks võinud filmis teisiti teha jne. Et tuleks juurde oskusteavet, kuidas filmi vaadata ja kuidas filmi teha. Lisaks tuleb HÕFF — või siis mitte otseselt Haapsalu Õudusfilmide Festival, aga valimik nende filmiprogrammist — kohe pärast HÕFFi Tartusse.

K: Tähtis on, et meie kino ei järgiks üldlevinud mudelit, et lähed läbi ostukeskuse kohale, ostad popkorni ja lööd natuke aega surnuks. Kino peaks olema tervikuna kogemus. Mitte ainult film, vaid ka filmi ümbritsev.

A: Nii nagu traditsioonilises *arthouse*-kinos, kus loeb maja ja õhkkond, kus tekib natuke selline teatri moodi elamus, teiselt poolt jälle palju isiklikum. Kindlasti tahame tuua seansile inimesi, kes juhatavad filmi sisse ja kommenteerivad.

K: Kui saaks selle asja korralikult käima, siis võiks kino oma ruumidega tööle hakata mitte ainult kui kino, vaid kui Tartu filmikeskus.

Kas tulevikus on plaanis iga päev seanss korraldada, või ei mängiks Tartus välja?

A: Praegu jääb see küll unistuseks, kaugeks tulevikuks. Aga et paar päeva rohkem kui praegu näitame, selle nimel töötame aktiivselt. Täita need paar lisapäeva just huvitavate retrospektiivide ja eriprogrammidega mingitel teemadel.

K: Iga kuu tahaks teha midagi taolist, nagu eelmine nädal oli Andres Söödi retrospektiiv. Nooremad vaatajad tihtipeale ei teagi selliseid mehi, aga vanem põlvkond tunneb suurt huvi, kus saaks ometi näha. Ühes Sirbi intervjuus küsiti Söödi käest, et kus tema filme näeb, ja vastuseks oli, et Eesti Filmiarhiivis või tema juures kodus. Selline olukord on päris nukker. Igatahes peab tooma kinno rohkem Eesti filmi, korraldama autoriõhtuid, kuhu kutsume kohale režissööri enda või kellegi teise, kes filmi kommenteerib. Kui oleks mitu filmi ühe õhtu jooksul, siis vahepeal pakutaks teed või kohvi, saiakesi, asi näeks klubilisem välja.

Kuidas teil on lood filminäitamise legaalse küljega? Kui tahaksite näiteks näidata mingit ägedat 70ndate ameerika filmi, siis 35 mm on väga raske kätte saada. Kas valik oleks siis DVD, või veel lihtsam, tõmbaksite netist hea kvaliteediga faili? Kuidas teil reaalselt see protsess on olnud, kellega peate kokku leppima? Kas on olnud juba mingit asjaajamist, mis iseloomustaks seda autoriõiguste värki?

A: Ikka peab kokku leppima, filme me ilma õigusteta ei tohi näidata. Praegu on Eestis palju ettevõtteid, kes tegelevad filmileviga, osa kinodest toovad otseselt ise filme maale ja on ka ettevõtted, kes on ainult sellele keskendunud — nad on põhimõtteliselt nagu videolaenutused kinodele. Õigusi saab osta ka nendelt, kes esindavad erinevaid suuri filmikompaniisid. Kui tahad näidata mõnd üksikut klassikalist filmi — siis alati on filmi õigused kellelgi kuskil olemas — tuleb kokku leppida kõigepealt õigustes ja siis ka meedias — kas näidatakse *blueray* või DVD või 35 mm pealt. Praeguseni me pole ise veel välismaalt õigusi ostma pidanud. Avafilmi „Teiste elu" maaletoojaks on näiteks Tallinfilm ja nad ise näitasid seda vist kaks aastat tagasi. Neil oli see arhiivis olemas, mõtlesime, et nii tugeva filmiga oleks hea alustada. Valikut on päris palju ja tundub, et kunstikino on tegelikult pead tõstmas, mitte ainult Tartus, vaid üldse Eestis. Tallinnas on juba kolm saali, ja ka Cinamon püüab seda Tartus vähesel määral teha.

Kas olete jõudnud uurida ka Tartu kinoajalugu, kuulata näiteks rahva seas liikuvat pärimust Saluudi kino kohta?

A: Siiani vähe, aga see on selgelt plaanis. Saluudi-inimesed on veel elus, aga vana Athena inimesi enam väga elus ei ole. Athenaga oli nii, et selle pani püsti üks Jaan Otteri nimeline härra, kes mattis kogu oma elu ja varanduse sinna. Kogu see suurejooneline sisustus viis ta pankroti äärele, lõpuks müüs Otter kino maha. Tänu sellele, et üks mees sinna oma varanduse mattis, on meil nüüd selline maja olemas. Eks me praegu ajalugu ääri-veeri uurime.

Kas ja kuidas teie kinoplaane mõjutab see, et tänapäeval vaadatakse väga palju filme siiski kodudes, sest need on ainult netist tõmbamise kaugusel? Kas teie arvates saab kinol üldises mõttes olla lootusrikast tulevikku?

K: See on kahe otsaga asi. Sedasama „Teiste elu" olin enne kaks korda näinud arvutiekraanilt, aga elamusena pole see 35 mm-ga siiski võrreldav. Filmilt on ikka nii palju parem. Ja see oli ka esimest korda, kui mulle „Teiste elu" tõeliselt meeldima hakkas. Mitte ainult film ei peaks olema elamus, vaid ka kino ise, kõik, mis filmiga kaasneb, kogu diskussioon. Et kui näitame mingit kiiksuga filmi, mille tõmbamise peale inimene ise ei tulegi, siis tuleb ta vaatama ja läheb „vau" öeldes minema. Seda juba piraatluse ja allatõmbamisega ei saavuta.

A: Nii ei saagi, et paned lihtsalt filmi peale ja näitad. Kui tahad filmi ümber omaette kogemust luua, lähebki väga palju tarvis seda toimetajatööd, alates valikust — kinos on võimalik saavutada väga tugev valik, mida inimesel on hea meel vaatama tulla ka siis, kui ta ise taustatööd kodus ära teha ei soovi. Rääkimata sellest, et kinos saab filmi vaadata suurelt ekraanilt, võimsa heliga, istuda saalis pehmetel toolidel koos teiste inimestega. See on teistsugune kogemus.

K: Kunagi ammu, kui tuli VHS, siis hakati kurtma, et VHS tapab kino ära, aga siiamaani seda juhtunud pole, ja ma ei usu ka, et piraatlus seda teeb. Kino jääb.

Minu jaoks on võib-olla kõige tähtsam, et kinos oled siiski sündmuse võimuses, mida ei saa ise kontrollida. Godard ütles kunagi kino ja televisiooni võrreldes, et telekat vaatad sa ülevalt alla, aga kino alt üles.

K: Kinos ei vajuta vaataja *play*-nuppu. Kino juures on paratamatult selline oma õhkkond, oma aura.

FLUXFILM – VAIMUSTUS LIHTSATEST ASJADEST

Margus Kiis

21. sajandi algul, kui tundub, et kultuuris, eriti filmikunstis on juba kõik läbi proovitud ja midagi uut pole võimalik välja mõelda, tasub vaadata, kuidas tehti uut põnevat kultuuri just nähtustest, mis olid teada-tuntud, igapäevased, argised, igavad.

Fluxus oli (mõnede arvates ka on) hajus internatsionaalne 1960ndate algul tegutsemist alustanud kultuuriinimeste rühmitus, mida juhtis sisult üpris diktaatorlikult kuni oma surmani 1978. aastal Leedu päritolu New Yorgi tegelane George Maciunas. Fluxuse loomingu ühed peamised elemendid olid mängulisus, huumor, nii erinevate kultuurinähtuste kui tavamaailma ja kunstimaailma nahaalne segamine. Näiteks tootsid nad tarbeesemeid, millel muidugi igasugune tarbimisväärtus puudus, samas olid nad sürrid ja vaimukad. Nende muusikaüritused sisaldasid kõike muud, kuid mitte muusikat. Vastupidi, sageli neis hoopis lõhuti muusikariistu. Nad andsid välja ajakirjandust, mis sisaldas ainult desinformatsiooni. Nende kunsti oli raske tavaarusaamise järgi kunstiks nimetada.

Fluxuse liikmed ja kaastöötajad tegid muidugi ka n-ö filme. Kõige klassikalisemaid, 1960ndatel tehtuid võib näha aadressil www.ubu.com/film/fluxfilm.html. Enamik Fluxuse filme on tehtud odavate vahenditega, 8 või 16 mm reeglina mustvalgele filmile, lõviosas ilma igasuguse helita. Sageli olid need võetud aegunud lindile ja ise ilmutatud. 1962–70 tehtud filmide maksimaalne pikkus oli 11 minutit, tavaliselt aga mõni minut või isegi kümmekond sekundit. Pikemat polnudki vaja, sest geniaalsus ei vaja kvantiteete.

John Cage'ist inspireeritud fluxlaste üks peamisi tunnusjooni oli just 1960ndatele väga iseloomulik ja hiljem kadunud nähtus — vaimustumine kõige tavalisematest asjadest. Mitmed 1960ndate kunstivoolud (*nouveaux réalistes*, neodada, popkunst) tõstsid kilbile kõige banaalsemaid nähtusi, suvalist träni, pilte meediast, lendlauseid jms. Ka Fluxuse filmid oli kantud samast ideest. Panna filmi kõige igapäevasemaid nähtusi, nii et just tavalisus muutub üllatavaks kunstiks. Eksistentsi absurd.

Fluxuse filmid on nummerdatud, kuid number ei väljenda valmimisaega, vaid seda, millal lint jõudis Fluxuse brändi ainuomaniku Maciunase kätte, kes lisas filmile spetsiaalse Fluxuse rakordi ja tiitrid.

Film number 1 on siiski tõenäoliselt kõige varasem — Nam June Paiki „Zen for Film", 1962. aastal valminud 7.57 minuti pikkune lint, mis on üleni läbipaistev elik ekraanil valge. Ilmselge viide suure õpetaja John Cage'i kuulsale heliteosele „4'33'". Sarnane on Fluxfilm 10 — George Brechti „Entrance to Exit" (1965), kus valge pilt läheb pikapeale mustaks.

Maciunas tegi ka ise mitu filmi, enamik sisaldas peamiselt obsessiivset numbriloendamist: 03 — „End After 9" (1966), 07 — „10 Feet" (1966), 08 — „1000 Frames" (1966). Erandiks 20 — „Artype" (1966), mis oli täiesti abstraktne lendavate mummude trall.

Aga nagu räägitud on lõviosa Fluxfilme täiesti harilike nähtuste fikseeringud. Juba Fluxfilm 02 — Dick Higginsi „Invocation of Canyons and Boulders" (1966) näitas Higginsi suud mäluvat midagi 25 sekundit; Fluxfilm 04 — Chieko Shiomi „Disappearing Music for Face" (1966) 11 minutit naeratavat suud, mis muutub tõsiseks. Tehniliselt põnevamalt esitas suuteemat Robert Watts Fluxfilmis 13 — „Trace #24" (1965) ehk röntgenfilmis söövast inimpeast. Samamoodi lihtsalt 22 — Jeff Perkinsi „Shout" (1966), kus kaks meest (Perkins ja Anthony Cox) karjuvad üksteise peale; 31 — John Cale'i „Police Car" (1966) pimedas vilkuvatest politseiauto vilkuritest. Või siis midagi veel labasemat — Yoko Ono Fluxfilm 16 — „Four" (1967), kus on filmitud kõndivat tagumikku (vist Yoko oma). Või veelgi karmimat, et pole isegi nummerdatud — Paul Sharitsi „Unrolling Event (1965) — fotoanimatsioon pepu pühkimisest vetsus.

Yoko Ono harrastas üldse igasugu liikumiste uurimist, eriti aegluubis. Silmapilku Fluxfilmis 15 — „Eye Blink" (1966) ja tikutõmmet filmis 14 — „One". Aegluubist vaimustusid ka Pieter Vanderbeck oma Fluxfilmis 17 — „Five O'Clock in the Morning"(1966), kus puuviljad kukuvad piinavalt aeglaselt paberile, ja Joe Jones filmis 18 — „Smoking" (1966), kus võib nautida ülivenivat sigaritossutamist.

Lisaks p...pühkimisfilmile sai Paul Sharits tuntuks Fluxfilmiga 26 — „Sears Catalogue 1–3" (1965), kus igale kaadrile oli pildistatud mõni tavalise kaubakataloogi pilt. Lisaks harrastas ta kõiksugu efekte (positiiv-negatiivkaadrite vaheldumine filmis 28 — „Wirst Trick", sõnaanimatsioon filmis 29 — „Word Movie").

Uue meedia elik televisiooniga tegeleb Wolf Vostelli Fluxfilm 23 — „Sun in Your Head (Television Decollage)" (1963), kus oli lihtsalt filmitud suvalisi kaadreid televisioonist. Pilt vilgub ja hüppab, sisult väga arhetüüpne telepilt tundub hullumeelne.

Eriti jaburalt geniaalne tundub prantslase Ben Vautier' erandlikult värviline seeria: 41 — „Regardez-moi, cela suffit" (1962), kus Ben lihtsalt istub toolil keset tiheda liiklusega Nice'i tänavat; 39 — „Le Traversee du port de Nice a la nage" (1963), kus Ben hüppab Nice'i rannas vette ja jõuab filmijani; 38 — „Je ne vois rien, je n'entends rien, je ne dis rien" (1966) — värviline, maskiga mees, särgiga Ben lihtsalt istub; 40 — „Faire un effort" (1969), kus Ben sikutab kapi kõhu peale ja hoiab seda, kuni jõuab. Milline rõõm, milline vaimustus sellest, et sa lihtsalt olemas oled! Fluo ergo sum!

TRANS EUROPE HALLES

14.–17. aprillil leiab Noor-Eesti Loomekeskuses (NELKis) Tartus aset järjekorras 71. Trans Europe Halles rahvusvaheline kohtumine. Kohtumise teemaks on sel korral „Shifting Gears — Moving the network into a new phase of development." Kohtumise korraldamise taga on NELK ja Kultuuritehas Polymer.

Trans Europe Halles (lühendatult TEH) on Euroopa kultuuritehaste organisatsioon, kuhu aastast 2004 kuulub ka Tallinna Kultuuritehas Polymer. Organisatsioon on asutatud aastal 1983. Tal on 50 liiget ja 13 vaatlejastaatuses sõpra kokku 24st riigist.

Trans Europe Halles on katusorganisatsiooniks märkimisväärsele osale Euroopa kultuuritehastest. Organisatsioon toetab kultuuri kõige laiemas tähenduses, kunstilise väljenduse alternatiivseid viise ning distsipliinidevahelist koostööd. Suurt osa liikmetest seob ka tegutsemine industriaal- või militaarpärandit kandvates hoonetes. Ühine nimetaja on sõltumatus riigi või omavalitsuse hetkepoliitikast — reeglina rakendatakse majandusmudeleid, mille kohaselt sõltumatuse tagab eelkõige võimekus teenida tegevuste finantseerimiseks omatulu. Suurem osa keskustest kannab multidistsiplinaarsuse ideed: residentide, ürituste ja muude igapäevategevuste ampluaa on lai. TEH on viimastel aastatel aktiivselt laienenud nii ELi vanades kui uutes liikmesmaades ning sõbrastaatusega partnereid kaasatakse ka väljastpoolt. Toimub tihe läbikäimine ja kogemustevahetus uute ja vanade liikmete ning kandidaatide vahel. Tehakse üle-euroopalisel tasandil koostööd teiste suurte võrgustike ning *lobby*-organisatsioonidega nagu ENCC (European Network of Cultural Centres), Artfactories, Culture Action Europe jt.

Kuigi kultuuritehaseid seob ühine maailmanägemus, on organisatsiooni liikmed ometi igaüks oma nägu, väga erineva tekkeloo ja majandusmudeliga. Liikmete üldkogu kaks korda aastas professionaalses ja formaalsusest kammitsemata õhkkonnas on garantii, et võrgustiku informatsioon jõuab iga liikmeni ja viiakse ka ellu. Sõltumata liikmestaažist, suurusest või jõukusest on TEH üldkogul igal liikmel üks võrdne hääl.

Trans Europe Hallesi koordineeriv kontor on korduvalt vahetanud asukohta. See on paiknenud mitmetes TEH keskustes, näiteks Brüsselis, Pariisis ja Helsingis, ning hetkel asub Lundis. Organisatsioonibüroo koordinaator (alates 2007 ametinimetusega *secretary general)* on 2005. aastast Birgitta Persson.

GILLES DELEUZE SEKKUJAD

Intervjuu Antoine Dulaure'i ja Claire Parnet'ga

Tõlkinud Eik Hermann

(Toimetajalt:) Prantsuse filosoof Gilles Deleuze (1925 — 1995) paigutatakse enamasti poststrukturalistide või postmodernistide alla, kuigi ta ise oli vastu mõlemale liigitusele. Koos Félix Guattariga koos kirjutatud raamatud „Anti-Oidipus", „Tuhat platood", „Kafka" (ilmunud ka eesti keeles) ja „Mis on filosoofia?" jätsid hämmingusse valdava osa filosoofe mitte ainult rangemas angloameerika traditsioonis, vaid ka mandri-Euroopas. See-eest omandas eriti „Tuhat platood" kultusstaatuse mitut karva kunstnike, anarhistide, punkarite ja sotsiaal- ning kirjandusradikaalide hulgas. Tihti põrutavalt innovaatiliselt väljenduv Deleuze on vast kõige hõlpsamini arusaadav oma mitmetes intervjuudes. Müürilehes on alljärgnevat intervjuud põhjust avaldada seetõttu, et ta ei puuduta selles niivõrd spetsiifiliselt filosoofilisi küsimusi, vaid mõttelugu laiemalt, eriti ja ennekõike tänapäeva kunsti, poliitilist ja sotsiaalaktivismi, [ekstreem]sporti, tennist ning muid kütkestavaid teemasid. Deleuze annab alljärgnevas, intervjuuvastuste põhjal kokku kirjutatud jutus muuhulgas suurepärase vastuse küsimusele, kuidas olla tänapäeval kunstnik (või kirjanik).

Intervjuu ilmus esmalt ajakirjas L'Autre Journal, nr 8, oktoobris 1985; hiljem avaldati see raamatus „Pourparlers" (Läbirääkimised), Minuit, 1990. Tõlkija soovib tänada Märt Väljataga, kes tegi tõlkesse hulgaliselt parandusi.

•

Kui mõtlemisel tänapäeval nii halvasti läheb, siis seetõttu, et modernismi nime all on toimunud naasmine abstraktsioonide juurde, jälle on üles võetud algupärade probleem ja kõik seesugune... Ühtäkki on takistatud igasugune analüüsimine, mis käib liikumiste ja vektorite abil. Praegu on kehvad ajad, see on reaktsiooniaeg. Ometi uskus filosoofia vahepeal, et algupära probleemiga on igaveseks ühele poole saadud. Enam ei olnud küsimus minemahakkamistes ja kohalejõudmistes. Küsimus oli hoopis: mis toimub "vahepeal"? Ja täpselt sama kehtib ka füüsiliste liikumiste kohta.

Liikumised muutuvad, seda nii spordis kui ka laiemalt. Oleme pikka aega elanud vastavalt energeetilisele liikumiskontseptsioonile: on olemas toetuspunkt, või see, kellest tegevus lähtub. Joosta, tõugata raskusi jne: siin on pingutus, vastupanu, lähtepunkt [*point d'origine*], jõuõlg. Aga viimasel ajal on märgata, et liikumist määratletakse üha vähem jõuõla rakendamise kaudu. Kõik uued spordialad — surfamine, purjelauasõit, deltaplanerism — on teistsugust tüüpi: sisenemine olemasolevasse lainesse. Alustus ei tähenda siin enam lähtepunkti, vaid viisi, kuidas orbiidile satutakse. Põhiliseks saab siin, kuidas pääseda suure laine või tõusva õhuvooluse liikumisse, kuidas "vahele jõuda", mitte see, kuidas olla pingutuse algpunktiks.

Ja kõigest hoolimata pöördutakse filosoofias tagasi igaveste väärtuste juurde, ettekujutuse juurde intellektuaalist kui igaveste väärtuste kandjast. Juba Julien Benda heitis Henri Bergsonile ette, et too olevat oma klassi, ametnike klassi reetur, sest ta püüdis mõtelda liikumist. Tänapäeval täidavad selliste igaveste väärtuste rolli inimõigused. Ja õigusriik ja muud sellised mõisted, mille kohta kõik teavad, et need on väga abstraktsed. Just kõige säärase nimel peatatakse igasugune mõtlemine ja blokeeritakse analüüsid, mis käivad liikumiste abil. Ometi on ju nii, et kui rõhumine on nii hirmus, siis just põhjusel, et see takistab liikumisi, mitte seetõttu, et see rikuks igavesi norme. Ja praegusel nirul ajajärgul peidab filosoofia end mõtisklustesse millegi "üle". Kui ta midagi ise ei loo, siis mida muud ta saakski teha, välja arvatud millegi üle mõtisklemine? Nii ta siis mõtiskleb igaviku üle, ajaloo üle, aga nii ei jõua ta kunagi ise liikumiste tekitamiseni.

Illustratsioon: Helmi Arrak

jätkub leheküljel 32 >

Filosoof ei ole mõtiskleja, vaid looja

Õigupoolest oleks tähtis võtta filosoofilt ära õigus mõtisklemiseks millegi "üle". Filosoof on looja, ta ei ole mõtiskleja.

Mulle heidetakse ette, et ma olen uuesti üles võtnud Bergsoni alustatud analüüsid[1]. Aga asi on selles, et viis, kuidas Bergson jaotab liikumise kolmeks — tajumine, tundmine [*affection*], mõjumine [*action*] — on täiesti uudne. See jääb alati uudseks, sest seda ei ole kunagi päriselt omaks võetud, nagu mulle näib, ja see on Bergsoni mõtte kõige raskemaks ja ühtlasi kõige ilusamaks osaks. Ja kinole rakenduvad tema analüüsid justkui iseenesest: leiavad ju kino leiutamine ning Bergsoni mõtte kujunemine aset ühel ja samal ajal. Liikumise sissetoomine mõistesse toimub samal ajajärgul, kui liikumise sissetoomine pilti [*image*][2]. Bergson on üks esimesi juhtumeid, mil mõte muutub iseliikuvaks. Ei piisa ju sellest, kui ütleme: mõisted liiguvad. Vaja on konstrueerida mõisteid, millel on intellektuaalne liikuvus juba iseomaselt sees. Niisamuti ei piisa seina peale varjude näitamisest, tuleb konstrueerida pilte, mis oleksid iseliikumisvõimelised.

Oma esimeses kinoteemalises raamatus uurisin ma kinematograafilist pilti kui pilti, mis muutub iseliikuvaks. Teises kinoraamatus uurin ma kinematograafilist pilti, niivõrd kui see muutub iseajastuvaks. Niisiis, see pole sugugi kinoga tegelemine selle üle mõtisklemise tähenduses, vaid hoopis valdkonnaga tegelemine, milles päriselt see teoks saab, mis mulle huvi pakub: millistel tingimustel muutuvad pildid iseliikuvateks või iseajastuvateks, ja milline on olnud nende kahe teguri evolutsioon 19. sajandi lõpust alates. On ilmne, et kui tekib kino, mis põhineb ajal, mitte enam liikumisel, siis ühes sellega muutub tema loomus eelmise perioodiga võrreldes. Ja ainult kino võib antud juhul toimida katselaborina, mis kõik selle tajutavaks teeb, niivõrd kui just siin saavad liikumisest ja ajast pildi enda koostisosad.

Looming — see ongi sekkujad. Ilma nendeta ei tekiks ühtegi teost. Need võivad olla inimesed — filosoofi jaoks kunstnikud või teadlased, teadlase jaoks filosoofid või kunstnikud —, aga sama hästi võivad need olla asjad, ka taimed või loomad, nagu Castañedal.

Niisiis on filmikunsti esimene ajajärk pildi iseliikumine. Kukkus välja nii, et see sai teoks jutustavas kinos [*cinéma de narration*]. See ei olnud sugugi vältimatu. On üks Noël Burchi käsikirjaline tekst, mis sõnastab ses osas kõige põhilisema: jutustamine ei olnud kinokunsti osa selle algusest peale. See, mis tekitas liikumispildist — see tähendab pildi iseliikumisest — jutustuse, on tajuliigutuslik skeem [*schème sensori-moteur*]. Kino ei ole loomu poolest jutustav: ta muutub jutustavaks, kui tema objektiks saab tajuliigutuslik kompleks. See tähendab: tegelane ekraanil tajub, tunneb ja seejärel reageerib. See nõuab vaatajalt juba nii mõnegi asjaga nõustumist: peategelane on mingis olukorras, ta reageerib, peategelane teab alati, kuidas reageerida. See eeldab teatud kindlat kinokontseptsiooni. Miks sai see ameerikalikuks, hollywoodilikuks? Sel lihtsal põhjusel, et Ameerikaga omandas selle skeemi. Teise maailmasõjaga aga saab kõik see otsa. Korraga ei usu inimesed enam eriti, nagu oleks olukordadele võimalik reageerida. Pärastsõjajärgne olukord on väljaspool nende arusaamisvõimet. Nii saame näiteks itaalia neorealismi, mis asetab tegelased olukordadesse, mida ei saa enam pikendada reaktsioonideks, tegudeks. Reageerimine pole võimalik — kas see tähendab, et kõik jääb neutraalseks? Ei, sugugi mitte. Tekib puhtalt optilisi ja helilisi olukordi, mis tekitavad täiesti uut tüüpi mõistmise ja vastupanu viise. Sellised on neorealism, prantsuse Uus Laine ja Hollywoodist lahku löönud Ameerika kino.

Ometi on ju nii, et kui rõhumine on nii hirmus, siis just põhjusel, et see takistab liikumisi, mitte seetõttu, et see rikuks igavesi norme. Ometi on ju nii, et kui rõhumine on nii hirmus, siis just põhjusel, et see takistab liikumisi, mitte seetõttu, et see rikuks igavesi norme.

Loomulikult jääb liikumine kinematograafilisse pilti endiselt alles, kuid kui esile olid kerkinud puhtoptilised ja -helilised olukorrad, mis pakuvad ajapilte [*images-temps*], siis endistsorti pildid enam ei loe, nad toimivad üksnes võrdlusalusena. Ajapildid pole üldse seotud eelneva ja järgnevaga, järgnevusega. Järgnevus toimis algusest peale just jutustamise reeglina. Ajapilti ei tohi segi ajada sellega, mis ajas juhtub, siin tulevad mängu uued koosolu, reastamise, teisenduse vormid...

< algus leheküljel 31

Pagari teisendus

Mulle pakuvad eelkõige huvi seosed kunsti, teaduse ja filosoofia vahel. Ühelgi neist valdkondadest ei ole mingit eesõigust teiste ees. Igaüks neist on loov. Teaduse tõeline eesmärk on funktsioonide loomine, kunsti tõeline eesmärk on tajutavate agregaatide loomine ja filosoofia tõeline eesmärk on mõistete loomine[3]. Kui nõustuda nende rohmakate rubriikidega, nii visandlikud kui need ka poleks — funktsioon, agregaat, mõiste —, saab hakata esitama küsimusi nende omavaheliste kajade ja vastukajade kohta. Kuidas on võimalik see, et mõiste, agregaat ja funktsioon, millel on täiesti erinevad liinid, täiesti erinevad rütmid ja valmistusliikumised, kokku saavad?

Kõik uued spordialad — surfamine, purjelauasõit, deltaplanerism — on teistsugust tüüpi: sisenemine olemasolevasse lainesse.

Esimene näide: matemaatikas on teatud liiki ruumi, mida nimetatakse Riemanni ruumiks. See on matemaatiliselt funktsioonidega väga hästi määratletud ja koosneb lähestikku asetsevatest alakestest, mille kokkusobitamine võib toimuda lõpmatul hulgal eri viisidel, ning see võimaldas muu seas ka relatiivsusteooria loomist. Kui vaadata selle pilguga nüüdisaegset kino, siis võib tõdeda, et pärast sõda ilmus ka siin üks ruumitüüp, mis toimib ümbruste kaudu, nii et ühendused erinevate alakeste vahel võivad toimuda lõpmatul hulgal eri viisidel, olemata sealjuures ettemääratud. Need ruumid ei ole omavahel ühendatud. Öelda, et see on Riemanni ruum, tundub liiga lihtne ja ometi on see mingis mõttes täpne. Ma ei taha ütelda, et kino tegi sedasama mis Riemann. Aga kui me võtame puhtalt selle ruumimääratluse — ümbrused, mis on ühendatud lõpmatul hulgal võimalikel viisidel, visuaalsed ja helilised ümbrused, mis on ühendatud taktiilselt —, siis see on Robert Bressoni ruum. Päris kindlasti ei ole Bresson Riemann, aga ta teeb kinos sedasama, mida tehti matemaatikas, ta kajab vastu.

Teine näide: füüsikas on midagi, mis mind väga huvitab ja mida on analüüsinud Prigogine ja Stengers — seda nimetatakse "pagari teisenduseks". Võetakse ruut, venitatakse see ristkülikuks, jagatakse ristkülik kaheks võrdseks ruuduks ning need asetatakse teineteise peale, nii et tekib jälle ruut, mis venitatakse uuesti välja ja niimoodi üha uuesti, täpselt nagu taigna sõtkumisel. Kui nii on tehtud kindel arv kordi, satuvad kaks punkti, nii lähedal kui nad teineteisele esialgses ruudus ka polnuks, lõpuks ikkagi ristküliku erinevatesse pooltesse. Sellega kaasneb terve uus arvutusviis [*calcul*] ja Prigogine peab seda oma tõenäosusliku füüsika seisukohalt väga oluliseks.

Tõde pole midagi etteantut, mis tuleb üksnes avastada, vaid seda tuleb hoopis luua.

See viib mind omakorda Alain Resnais' juurde. Tema film *Je t'aime, je t'aime* (Ma armastan sind, ma armastan sind) näitab meile peategelase ühte eluhetke ja seda esitatakse meile iga kord erinevas konstellatsioonis. Nagu lehed, mida pidevalt nihutatakse, venitatakse ja ümber volditakse, nii et see, mis ühel lehel oli lähedal, jääb teise lehe peal väga kaugele. Selline ajakäsitus on jahmatav ja kinematograafiliselt väga põnev ja see kõlab kokku "pagari teisendusega". Selleni välja, et mulle ei tundu eriti šokeeriv ütelda: Resnais on lähedane Prigogine'ile, nii nagu Jean-Luc Godard on teistel põhjustel lähedane René Thomile. See ei tähenda, et Resnais teeb sedasama mis Prigogine või et Godard sama mis Thom. Aga võib tõdeda, et teaduslike funktsioonide loojate ning kinematograafiliste piltide loojate vahel leidub hämmastavaid ühisjooni. Ja sama kehtib ka filosoofiliste mõistete kohta, sest igale sellisele ruumile vastavad omaette mõisted.

Ühtäkki hakkavad filosoofia, kunst ja teadus vastastikku resoneeruma ja satuvad vahetussuhetesse, kuigi alati sisemistel põhjustel. Nende põrkumised tulenevad nende endi evolutsioonist. Nii et selles mõttes tuleb filosoofiat, kunsti ja teadust võtta kui mingit sorti meloodialiine, mis on üksteisele küll võõrad, kuid mis alatasa omavahel segunevad. Filosoofial pole ses suhtes mingit pseudoprimaarsust järelemõtlemise koha pealt, aga ühtlasi pole tal mingit mahajäämust loomingulisuses. Mõistete loomine ei ole kergem kui uute visuaalsete, kõlakombinatsioonide või teaduslike funktsioonide loomine. Kuid tuleb hoolt kanda selles eest, et liinidevahelised kokkukõlad ei tuleneks üksteise jälgimisest ega jäljendamisest. Valdkond, mis seab endale ülesandeks üksnes järgida väljastpoolt tulevaid loominguliikumisi, annab sellega käest kogu oma loova rolli. Oluline pole ju naabri liikumisega kaasa minna, vaid ise oma liikumisi tekitada. Kui keegi algust ei tee, siis ei hakkagi keegi liigutama. Ka kokkukõlad ei teki enam vahetustest: kõik käib kinkides ja röövides.

Sekkujate [*intercesseurs*] olemasolu on eluliselt tähtis[4]. Looming — see ongi sekkujad. Ilma nendeta ei tekiks ühtegi teost. Need võivad olla inimesed — filosoofi jaoks kunstnikud või teadlased, teadlase jaoks filosoofid või kunstnikud —, aga sama hästi võivad need olla asjad, ka taimed või loomad, nagu Castañedal. Olgu nad fiktiivsed või reaalsed, elusad või elutud, igal juhul tuleb tekitada omad sekkujad. See on rida. Kui sa ei suuda moodustada rida, olgu see või üleni väljamõeldud, oled sa kadunud. Minul on sekkujaid vaja, et ennast väljendada, ning nemad ei väljendaks ennast ilma minuta: töö käib alati mitmekesi, isegi kui kedagi teist näha pole. Seda enam on see nii, kui nad on nähtaval: Félix Guattari ja mina oleme teineteisele sekkujad.

Sekkujate tekitamine kogukonna sees tuleb hästi ilmsiks kanada filmimehe Pierre Pierrault' puhul: ma leidsin endale sekkujad ja niiviisi saan ma öelda, mis mul öelda on. Perrault arvab, et kui rääkida täiesti üksinda, isegi kui mõelda välja fiktsioone, on tulemuseks paratamatult intellektuaali kõnelusviis [*discours*], ei ole võimalik välja pääseda "isanda ja kolonisaatori kõnelusviisist", etteantud kõnelusviisist. Selle asemel oleks tarvis leida keegi, kes parajasti "legendistab", tuleb ta "otse legenditeo pealt tabada". Nii tekib kahe või enama inimese vahele vähemuslik kõnelusviis. See on seesama, mida Bergson peab silmas fabuleerimisfunktsiooni all... Tabada inimesi otse legenditeolt tähendab tabada liikumine, milles moodustub rahvas. Rahvaid pole ette olemas. Mingis mõttes on just rahvas see, mis puudub, nagu ütles Paul Klee. Kas palestiina rahvas oli olemas? Iisrael ütleb, et ei. Kahtlemata tegelikult ikka oli, aga mitte see pole oluline. Oluline on hoopis see, et alates hetkest, mil palestiinlased oma maalt välja aeti ja niivõrd kui nad vastu hakkasid, lükkasid nad liikvele ka oma rahva moodustamise protsessi. See ongi täpselt see, mida Perrault nimetab legenditeo pealt tabamiseks. Niimoodi rahvad moodustuvadki. Niisiis tuleb etteantud fiktsioonide vastu, mis alati pärinevad kolonisaatori kõnelusviisist, seada sekkujate kaudu tekkiv vähemuse kõnelusviis.

Mõte, et tõde pole midagi etteantut, mis tuleb üksnes avastada, vaid seda tuleb hoopis luua, on ilmne näiteks teaduses. Isegi füüsikas ei ole ühtegi tõde, mis ei eeldaks sümbolite süsteemi, olgu selleks kas või koordinaatteljed. Ei ole olemas tõde, mis ei "valestaks" parajasti kehtivaid ideid. Öelda, et "tõde on looming", tähendab ühtlasi, et tõe valmistamine käib läbi rea tehete, mis seisnevad ainese töötlemises, see on sõna otseses mõttes falsifikatsioonide jada. Minu koostöö Guattariga: kumbki on teineteise valestaja, see tähendab kumbki mõistab omamoodi mõistet, mille teine on ette pannud. Moodustub peegelduste kaheliikmeline jada. Võib olla ka enamaliikmelisi jadasid, või keerukamaid jadasid, mis sisaldavad hargnemisi. Need valesuse jõud, mis tõde valmistavad — need ongi sekkujad...

Vasakpoolsus vajab sekkujaid

Poliitiline kõrvalepõige. Paljud inimesed ootavad sotsialistlikult valitsuselt uut tüüpi kõnelusviisi. Kõnelusviisi, mis oleks väga lähedane tegelikele liikumistele ja sedakaudu võimeline nende liikumistega kohanema, tekitades nendega

sobivaid kaadervärke [*agencements*]. Võtame näiteks Uus-Kaledoonia[5]. Kui Edgar Pisani ütles: "Igal juhul iseseisvus", siis see on uut tüüpi kõnelusviis. See tähendas: selle asemel et teeselda tegelike liikumiste eiramist, eesmärgiga nende abil muude tingimuste osas järeleandmisi nõuda, tuleb määrata kindlaks lõppsiht ja pidada läbirääkimisi vaud seda juba kokkulepitud sihti silmas pidades. Läbi räägitakse mooduste, vahendite, kiiruse üle. Sellest ka parempoolsete etteheited, kes eelistavad vanamoodsat meetodit, mille kohaselt ei tuleks iseseisvusest rääkidagi, isegi kui teatakse, et see on vältimatu, sest sellest peab saama panus väga rasketes läbirääkimistes. Usun, et parempoolsed ei ole mingite illusioonide kütkes, nad ei ole rumalamad kui teised, kuid neile omane tehnika seisneb liikumisele vastandumises. See on sama mis vastasseis Bergsonile filosoofias, täpselt sama. Minna liikumisega kaasa või see blokeerida: need on kaks täiesti erinevat poliitiliste läbirääkimiste tehnikat. Vasakpoolsetelt eeldab see uut viisi, kuidas rääkida. Küsimus polegi niivõrd veenmises kui selgelt rääkimises. Selgelt rääkimine tähendab "andmete" paikapanemist, mitte ainult olukorra, vaid ka probleemi kohta. Asjade nähatavaletoomist, mis muudel tingimustel peitu jääks. Kaledoonia probleemi puhul on meile öeldud, et ühest hetkest peale hakati sellesse territooriumi suhtuma kui asustuskolooniasse, nii et kanakid jäid omaenda kodumaal vähemusse. Aga millal täpselt? Kui kiiresti see toimus? Kes seda tegi? Parempoolsed keelduvad vastamast. Kui need küsimused on põhjendatud, ütleme andmeid kindlaks tehes välja probleemi, mida parempoolsed varjata tahavad. Sest kui probleem on kord juba püstitatud, ei saa seda enam kõrvale jätta, ning ka parempoolsed peavad oma kõnelusviisi muutma. Seega on vasakpoolsete roll, olgu nad võimul või mitte, paljastada sedasorti probleeme, mida parempoolsed tahavad iga hinna eest varjata.

Tuleb seinu uuristada, sest ilma võimatuste puntrata ei teki ka pagemisjoont, seda väljapääsu, mis moodustab loomingu, seda vale jõudu, mis moodustab tõe.

Kahjuks tundub, et ses osas tuleb rääkida tõelisest informeerimisvõimetusest. On kindlasti üks asi, mis vasakpoolseid omajagu välja vabandab: nimelt on kõrged, vastutaval kohal valitsusametnikud Prantsusmaal olnud alati parempoolsed. Nii et isegi kui nad oleksid heausksed, isegi kui nad mängiksid ausalt, ei suudaks nad muuta ei oma mõtlemise ega oma olemise viisi.

Sotsialistidel pole leidunud inimesi, kes oleksid jaganud ja kogunud informatsiooni ja töötanud välja omad probleemide püstitamise viisid. Nad oleksid pidanud looma paralleelseid, täiendavad inforingluseid. Neil olnuks vaja intellektuaale-sekkujaid. Ent on otsitud kõigest sõbralikke, kuid hägusaid kontakte. Meile ei ole antud kõige põhilisemaidki andmeid asjade seisust. Ma toon kolm väga erinevat näidet: Uus-Kaledoonia maaomand, mida on võib-olla küll erialaajakirjades käsitletud, kuid millest pole kunagi avalikult räägitud. Mis puutub haridusprobleemi, siis on meid alati pandud uskuma, et eraharidus tähendab katoliiklikku haridust; mul ei ole kunagi õnnestunud teada saada, milline on ilmaliku hariduse osakaal erahariduses. Järgmine näide: pärast seda, kui parempoolsed tulid suures osas omavalitsustest jälle võimule, lõpetati mitmesuguste kultuuriürituste rahastamine: mõnikord olid need suurüritused, aga tihtipeale väikesed ja kohaliku tähtsusega — ja mida väiksemad ja mitmekesisemad, seda huvitavam —, ent üksikasjaliku nimekirja kättesaamiseks ei ole mingit võimalust. Sedasorti probleemid parempoolsetel puuduvad, sest neil on tegelikud, otsesed, vahetult nende heaks töötavad sekkujad olemas. Vasakpoolsus aga vajab kaudseid, sõltumatuid sekkujaid, teistsugust stiili, kui ainult vasakpoolsus selleks võimalusi looks. Vasakpoolsus vajab tõepoolest neid, keda Kommunistliku Partei tõttu on naeruvääruvääristatud kui "kaasajooksikuid", sest ta vajab seda, et inimesed mõtleksid.

Jäljendajate vandenõu

Kuidas määratleda kirjanduse praegust kriisi? Bestsellerite režiim, mis rajaneb käibe kiirusele. Paljud raamatukauplused kalduvad juba šnitti võtma plaadipoodidest, mis võtavad vastu ainult tippklubide repertuaari või edetabelitesse jõudnud kaupa. Just seda suunda ajab ka Bernard Pivot' teleshow "Apostrophes" (Apostroofid). Kiire käibega turg tähendab paratamatult seda, et seal liigub ainult see, mida oodatakse: isegi "jultunud", "skandaalne", kummaline jne võtavad turu dikteeritud vormi. Tingimused kirjanduslikuks loominguks, mis võivad tekkida üksnes ettearvamatuse, aeglase käibe ja järkjärgulise leviku korral, on praegu väga haprad. On oht, et tuleviku Beckettid ja Kafkad, kes õieti ei meenuta milleski ei Beckettit ega Kafkat, ei suuda leida kirjastajat, ning juba määratluse järgi ei saa keegi sellest iialgi teada. Nagu ütles Jêrome Lindon, "tundmatuks jäänu puudumist ei ole võimalik märgata". Näiteks Nõukogude Liidust kadus kirjandus, ilma et keegi oleks seda tähelegi pannud. Jääb vaid endale õnne soovida raamatute hulga ja tiraažide kasvu üle — aga noored kirjanikud leiavad end pressituna kirjandusruumi, mis ei jäta neile mingitki võimalust loominguks. Esile kerkib monstroosne standardromaan, mis imiteerib kas Balzaci, Stendhali, Céline'i, Beckettit või Durasi, vahet ei ole. Õigemini on küll Balzac ise jäljendamatu, Céline on jäljendamatu: nemad on uued "süntaksid", "ettearvamatused". See, mida jäljendatakse, on alati koopia. Jäljendajad jäljendavad omavahel üksteist, sellest ka nende levikujõud ning mulje, et nad on paremadki veel kui originaal — nemad ju tunnevad juba õiget laadi ja lahendusi.

Looja, keda pole terve ports võimatusi kõrist haaranud, ei olegi looja. Looja on keegi, kes loob ise endale omad võimatused, aga kes ühtlasi loob võimalikkust.

"Apostroofides" toimuv on päris õudne. Tehniliste lahenduste, ülesehituse ning kaadrivaliku poolest on saade tugev. Kuid ühtlasi tähistab see kirjanduskriitika nullseisu, kirjandusest on saanud varietee-etendus. Pivot ei ole kunagi varjanud, et tegelikult huvitavad teda jalgpall ja kokandus. Kirjandus on muutunud telemänguks. Telesaadete tõeline probleem ongi mängude pealetung. Siiski on rahutukstegev, et leidub vaimustunud publikut, kes on veendunud, et võtab osa kultuuriüritusest, kui vaatab pealt, kuidas kaks inimest üritavad võistu moodustada üheksatähelist sõna. Tuleb ette veidraid asju, mille kohta filmirežissöör Rossellini on juba kõik ära öelnud. Kuulake tähelepanelikult: "Nüüdisaegne maailm on liiga asjatult julm. Julmus tähendab kellegi isiksuse vägistamist, kellegi viimist nii kaugele, et ta esitab ise vabatahtliku ja täieliku pihtimuse. Ma saaksin veel aru, kui pihtimusel oleks mingi kindel eesmärk, aga siin on tegu vuajööri, ütleme, pahelise inimese ajaviitega, ja see on julm. Ma olen kindlalt veendunud, et julmus on alati infantiilsuse ilming. Kogu nüüdisaegne kunst muutub iga päevaga järjest infantiilsemaks. Igaühel on pöörane iha olla võimalikult lapsik. Mitte geniaalne, vaid lapsik ... Tänapäeva kunst on kas kaeblus või julmus. Teisi võimalusi ei nähta: kas kaeveldakse või võetakse ette mõni täiesti mõttetu väike julmustükk. Võtame näiteks kasvõi selle targutamise (tuleb ju seda nimetada õige nimega) suhtlemise võimatuse, võõrandumise üle — ma ei leia siit kübetki õrnu tundeid, ainult määratut rahulolevat leplikkust.. Ja see, nagu juba ütlesin, sunnib mind filmide tegemisega lõpparvet tegema." Ja see peaks ühtlasi sundima kõigepealt intervjuudega lõpparvet tegema. Julmus ja infantiilsus on katsumus isegi sellistele inimestele, kes neid naudivad, ja neid surutakse peale ka teistele, kes tahaksid selle neist pääseda.

Ülevoolav paar

Mõnikord öeldakse, et inimesed ei oska ennast väljendada. Aga tegelikult väljendavad nad ennast vahetpidamata. Kõige õnnetumad on sellised paarid, milles naine ei saa korrakski hajevil või väsinud olla, ilma et mees kohe küsiks: "Mis sinuga lahti on? Räägi sellest..."; või siis mees, ilma et naine küsiks ... jne. Raadio, televisioon on pannud paarid ennast ülevoolavalt väljendama, on eneseväljendamise kõikjale külvanud; me ägame tarbetute ütlemiste, meeletu sõna- ja pildikoorma all. Rumalus pole kunagi ei tumm ega pime. Nii et probleem pole kunagi selles, kuidas inimesi kõnelema panna, vaid kuidas jätta neile pisikesi üksinduse- ja vaikuseavausi, mis laseksid neil lõpuks ometi midagi ütlemisväärset leida. Represseerivad jõud ei takista kedagi ennast väljendamast, vaid vastuoksa just sunnivad end pidevalt väljendama. Milline kergendus, kui ei ole midagi öelda ja kui on õigus mitte midagi öelda — eks ole just see tingimuseks, et tekiks midagi haruldast, üha haruldasemat, mis väljaütlemist vääriks. See, mis meid tegelikult suretab, ei ole mitte jutu summutamine, vaid jutt, mis ei ärata vähimatki huvi. Sest see, mida me lause tähenduseks nimetame, on just tema huviväärsus. Tähendusel ei saa olla teist määratlust ja seda ei saavuta muul moel kui uudsusega. Me võime ju tundide viisi inimeste juttu kuulata: ei midagi huvitavat... Seepärast on ka vaidlemine nii keeruline, seepärast polegi mõtet vaielda, mitte kunagi. Ei saa ju kellelegi ütelda: "Su jutt ei paku vähimatki huvi." Niisiis öeldakse: "See on vale." Aga see, mida keegi ütleb, pole kunagi vale, häda ei ole üldse selles, et see oleks vale, vaid et see on rumal või mõttetu. Et seda on juba tuhat korda öeldud. Olulisuse, vajalikkuse, huviväärsuse mõisted on tuhat korda määravamad kui tõe mõiste. Üldsegi mitte sellepärast, et nad seda kuidagi asendaksid, vaid sellepärast, et nendega mõõdetakse öeldu tõde. Sama lugu on matemaatikas: Poincaré ütles, et paljudel matemaatilistel teooriatel puudub igasugune tähtsus, igasugune huviväärsus. Ta ei ütelnud, et need oleksid valed, see polekski olnud nii hull.

Oidipus kolooniates

Võib-olla lasub osa vastutust praeguse kirjanduskriisi eest ajakirjanikel. Ajakirjanikud on muidugi alati raamatuid kirjutanud. Aga neid kirjutades võtsid nad kasutusele uue vormi, mis erines ajaleheartikli omast, neist said kirjanikud. Praegu on olukord muutunud, sest ajakirjanikud on võtnud pähe, et raamatuvorm kuulub neile juba täie õigusega ja nad ei pea selle omandamise nimel eraldi vaeva nägema. Ajakirjanikud on kirjanduse vallutanud ühe ropsuga ja massiviisiliselt. Siit ka üks standardromaani kujusid, midagi taolist nagu "Oidipus kolooniates": reporteri reisid, ülevaade tema naiseküttimisest või isa otsimisest. See omakorda mõjutab kõiki kirjanikke: nemadki peavad nii iseenda kui oma teosed žurnalistlikuks vormima. Äärmuslikul kujul jääbki kõik ajakirjanikust autori ja ajakirjanikust kriitiku vahele, nii et raamat pole rohkemat kui nendevaheline teatepulk, mille olemasolu on vaevu vajalik. Raamat polegi enam midagi muud kui ülevaade tegevustest, kogemustest, kavatsustest, sihtidest, mis jäävad raamatust väljapoole. Temast on saanud üksnes talletus. Nii et lõpuks näib ja näib igaühele, nagu kätkeks ta endas raamatut lihtsalt sellepärast, et peab teatud ametit või et tal on perekond või haige isa või ema või pahatahtlik ülemus. Igal pereliikmel on oma romaan... Unustatakse, et kirjandus nõuab igaühelt eraldi uurimistööd ja pingutust, erilist loomingulist kavatsust, mis võib teoks saada üksnes kirjanduses eneses, mille ülesandeks ei ole sugugi võtta vastu hoopis teistsuguste tegevuste ja kavatsuste vahetuid setteid. Kui raamatut asub promoveerima turg, muutub raamat teisejärguliseks.

Probleem pole kunagi selles, kuidas inimesi kõnelema panna, vaid kuidas jätta neile pisikesi üksinduse- ja vaikuseavausi, mis laseksid neil lõpuks ometi midagi ütlemisväärset leida.

Kui kirjandus sureb, siis mõrvari käe läbi

Kes McLuhanit korralikult pole lugenud ega mõistnud, võivad arvata, et juba asjade loomusest tuleneb, et raamatu asendab audiovisuaalsus, sest sellel on juba iseenesest rohkem loomingulisi võimalusi kui väljasureval kirjandusel või teistel väljendusvahenditel. Pole tõsi. Sest kui audiovisuaalsus tõepoolest kirjanduse asendab, siis mitte konkureeriva väljendusvahendina, vaid monopolina, mille on peale surunud jõudude vahekord, mis lämmatab loomingulisuse ka audiovisuaalsuses eneses. Kui kirjandus sureb, siis tingimata vägivaldset surma poliitilise mõrva läbi (nagu Nõukogude Liidus, isegi kui seda keegi tähele ei pane). Küsimus ei ole mitte žanride võrdluses. Valik ei käi kirjapandud kirjanduse ja audiovisuaalsuse vahel. Pigem on valik loominguliste jõudude (nii audiovisuaalses valdkonnas kui kirjanduses) ja kodustavate võimude vahel. On väga kaheldav, kas audiovisuaalsus suudaks säilitada tingimusi loominguks, kui kirjandusel ei õnnestu enda omi päästa. Loomisvõimalused võivad väljendusviisist olenevalt omajagu erineda, kuid sellegipoolest on nad omavahel seotud niivõrd, kuivõrd neil tuleb üheskoos vastu seista turu ja mugandumise kultuuriruumi tekkele — see tähendab "turu jaoks tootmise" ruumile.

jätkub leheküljel 34 >

Proletariaadist tennises

Stiil on kirjanduslik mõiste, see on teatav süntaks. Ometi räägitakse stiilist ka teadustes, kus süntaksit ei ole. Stiilist räägitakse ka spordi puhul. Spordist on tehtud mitmeid süvitsiminevaid uurimusi, aga ma tunnen neid liiga halvasti; võib-olla näidatakse nendes, et stiil ongi uudsus. Loomulikult on oma kvantitatiivne rekordite tabel, mis sõltub pidevatest tehnilistest uuendustest: jalanõud, teibad... Aga samas toimuvad ka siin kvalitatiivsed muutused, ideede tasandil, ja see on juba seotud stiiliga: kuidas kõrgushüppes jõuti karjapoisist rullstiilini ning sellest omakorda Fosbury flopini[6]; kuidas tõkkejooksus muutus takistuste ületamine lihtsalt pikendatud sammuks. Miks ei võiks alustada just sellest, miks peab kogu spordi ajalugu tingimata rääkima kvantitatiivse progressi keeles? Täiesti uus stiil ei eelda niivõrd mitte uut "nõksu", vaid asendite üksteisega haakimist — see tähendab süntaksi ekvivalenti, mis tekib eelnenud stiili põhjal ning sellest lahku lüües. Tehnilised parendused ei anna tulemusi, kui neid ei võta omaks ega vali välja mõni uus stiil, mille määratlemiseks neist üksi ei piisa. Sellest ka "leiutajate" tähtsus spordis, nad on kvalitatiivsed sekkujad. Võtame kas või tennise: millal sai alguse servitõrje, kus pall suunatakse võrku tungiva vastase jalgadesse? Minu meelest võttis selle kasutusele suur Austraalia tennisist Bromwich, enne sõda, aga kindel ma pole. Borg leiutas ilmselgelt uue stiili, mis avas tennise teatavat laadi proletariaadile. Ka tennises on leiutajaid, nagu mujalgi: McEnroe on leiutaja, see tähendab stilist, ta tõi tennisesse egiptusepärased asendid (tema servid) ja dostojevskilikud refleksid ("kui sa alatasa vabatahtlikult pead vastu seina taod, muutub elu talumatuks"). Seejärel võivad jäljendajad leiutajatele ära teha ja neist pareminigi esineda: nemad on spordi bestsellerid. Borg sünnitas tundmatute proletaarlaste tõu, McEnroe võib saada lüüa mõnelt kvantitatiivselt tšempionilt. Võib öelda, et kopeerijad on alati tugevamad, sest nad kasutavad ära kellegi teise leiutatud liikumist, ning spordialaliidud on märkimisväärselt tänamatud leiutajate suhtes, kes ometi võimaldavad neil elada ja särada. Aga sellest pole lugu: spordi ajalugu teevad ikkagi leiutajad, kes iga kord tekitavad midagi ettenägematut, uue süntaksi, mutatsioonid, ja ilma nendeta jääksid puhttehnilised edasiarendused üksnes kvantitatiivseteks, tähtsusetuteks ega ärataks mingit huvi.

AIDS ja globaalstrateegia

Üks meditsiinis väga tähtis probleem on haiguste evolutsioon. Loomulikult mängivad siin olulist rolli välised mõjurid, uued mikroobide ja viiruste vormid, uued sotsiaalsed tingimused. Kuid samamoodi on siin oma osa sümptomatoloogial, sümptomite rühmitamisel: juba väga lühikese ajavahemiku jooksul muutub viis, kuidas sümptomeid rühmitatakse ja eristatakse haigusi, mis varem kuulusid erinevatesse taustsüsteemidesse. Parkinsoni tõbi, Roger' tõbi jne märgivad suuri muutusi sümptomite rühmitamises (võiks öelda, meditsiini süntaksis). Meditsiini ajalugu koosnebki säärastest rühmitamistest, isoleerimistest, ümberrühmitamistest, mille siingi teevad võimalikuks uued tehnilised vahendid, neid ometi determineerimata. Mis on selles osas pärast Teist maailmasõda toimunud? Kõigepealt "stressi"-haiguste avastamine, mille puhul haigust ei kutsu esile enam mõni väline agressor, vaid keha enda mittespetsiifilised kaitsereaksioonid, mis vallanduvad liiga tormiliselt ja ütlevad üles. Pärast sõda olid meditsiiniajakirjad täis arutlusi kaasaegsete ühiskondade stressist ning uuest haiguste liigitusest, mida sellest tuletada annab. Veidi hiljem avastati autoimmuunsuse haigused, enese haigused [*maladies de soi*]: kaitsemehhanismid ei tunne enam ära keha enda rakke, mida nad peaksid kaitsma, või muudavad välismõjurid need rakud sellisteks, et neid on võimatu eristada. AIDS asub kusagil nende kahe pooluse, stressi ja autoimmuunsuse vahel. Võib-olla oleme teel ilma arstide ja patsientideta haiguste poole, nagu ütleb François Dadognet tänapäeva meditsiini analüüsides: haigustel on pigem pildid kui sümptomid, pigem haiguskandjad kui põdejad. See teeb muret tervishoiusüsteemile, ent on rahutust tekitav ka muudest vaatevinklitest. Kokkulangevused nende uut stiili haiguste ning ülemaailmse poliitika vahel on rabavad. Meile seletatakse, et sõjaoht ei lähtu üksnes mõnest konkreetsest võimalikust välisagressorist, vaid meie kaitsesüsteemide vallandumisest või ülesütlemisest (millest ka tuumajõu korraliku kontrolli vajalikkus...). Vaat siis, kuidas meie haigused järgivad sama skeemi, või kuidas tuumapoliitika on vastavuses meie haigustega. On oht, et homoseksuaal seatakse lihtsa bioloogilise agressori rolli, nii nagu vähemusrahvuse esindajad või põgenikud seatakse vaenlase rolli. See annab veel ühe põhjuse eelistada sotsialistlikku valitsust, mis lükkab tagasi selle kaksikpildi haigusest ja ühiskonnast.

Kõik loojad, kõik kirjanikud on varjud. Kuidas kirjutada Kafka või Prousti elulugu? Kohe kui kirjutama hakkad, saavad varjud pärisemaks kui kehad.

Loomingut tuleks mõista erinevate võimatuste vahel kõndimisena. Kafka rääkis, kuidas juudist kirjanikul on võimatu kõnelda saksa keeles, võimatu kõnelda tšehhi keeles, võimatu mitte kõnelda. Pierre Perrault avastab selle probleemi uuesti: võimatu mitte kõnelda, võimatu kõnelda inglise keeles, võimatu kõnelda prantsuse keeles. Looming tekib kõripitsitavates pudelikaeltes. Isegi mingi konkreetse keele, näiteks prantsuse keele puhul, on uus süntaks keelesisene võõrkeel. Looja, keda pole terve ports võimatusi kõrist haaranud, ei olegi looja. Looja on keegi, kes loob ise endale omad võimatused, aga kes ühtlasi loob võimalikkust. Nagu McEnroe: pead vastu seina tagudes leiad lõpuks läbipääsu. Tuleb seinu uuristada, sest ilma võimatuste puntrata ei teki ka pagemisjoont, seda väljapääsu, mis moodustab loomingu, seda vale jõudu, mis moodustab tõe. Tuleb kirjutada gaasiliselt või vedelalt sel lihtsal põhjusel, et argised tajud ja arvamused on tahked, geomeetrilised. Just seda tegid Bergson filosoofias, Virginia Woolf ja Henri James romaanis, Jean Renoir kinos (ning seda teeb ka eksperimentaalne filmikunst, mis on läinud aine olekute uurimisel väga kaugele). Mitte sugugi maad jalge alt kaotades. Vaid saades maisemaks, leiutades vedelaid ja gaasilisi seadusi, millest maapealsus sõltub. Sestap nõuab stiil nii palju vaikust ja pingutust — et tekitada ühe koha peal pöörlev tuulispea ning söösta siis paigalt nagu tuletikk, mille liikumist jälgides lapsed kaasa jooksevad, kui see rentslit pidi allavoolu sõidab. Sest päris kindlasti ei teki stiil sõnade kokkuseadmisest, fraaside kombineerimisest ega ideede kasutamisest. Tuleb sõnad lahti muukida, asjad valla lõhestada, et vallanduksid maa enda jõujooned. Kõik loojad, kõik kirjanikud on varjud. Kuidas kirjutada Kafka või Prousti elulugu? Kohe kui kirjutama hakkad, saavad varjud pärisemaks kui kehad. Tõde on eksistentsi valmistamine. See pole üksnes mõtteline, üksnes meie peas, vaid midagi, midagi olemasolevat. Kirjanik lähetab meile tegelikke kehasid. Pessoa puhul on need tegelaskujud imaginaarsed, aga mitte nii väga imaginaarsed, sest ta annab igaühele neist oma kirjutamis- ja toimimisviisi. Aga põhiline on, et tema ei ole see, kes teeb seda, mida need tegelaskujud teevad. Süsteemiga "Olen palju näinud, palju reisinud", kus kõigepealt tehakse midagi ja siis hakatakse sellest jutustama, kirjanduses kaugele ei jõua. Autorite nartsissism on jõle, sest varjud ei saa olla nartsissistlikud. Nii et aitab intervjuudest. Ränk ei ole mitte see, kui pead rändama läbi kõrbe, eriti kui oled piisavalt vana ja kannatlik, vaid see, kui noored kirjanikud sünnivad kõrbe, kus neid varitseb oht näha oma üritust nurjumas veel enne, kui see jõuab teostumagi hakata. Ja siiski, siiski on võimatu, et jääks sündimata uus kirjanike tõug, kes on juba siin ja oma töid ja stiile ette valmistab.

Ränk ei ole mitte see, kui pead rändama läbi kõrbe, eriti kui oled piisavalt vana ja kannatlik, vaid see, kui noored kirjanikud sünnivad kõrbe, kus neid varitseb oht näha oma üritust nurjumas veel enne, kui see jõuab teostumagi hakata.

< algus leheküljel 31

Tõlkija märkused:

[1] Järgnevates lõikudes teeb Deleuze juttu oma kahest kinoteemalisest raamatust ("Kino 1: liikumispilt" ja "Kino 2: ajapilt"). Nendes Peirce'ist lähtuvad) kinokunstist lähtuvatega. Ta eraldab filmidest filosoofilisi "mõisteid", mis ei selgita otseselt kino, vaid mis aitavad mõtelda puhtfilosoofilisi probleeme, millel on kokkukajasid kinematograafiliste probleemidega ja mida kino vahenditega on isegi lihtsam läbi mängida kui filosoofia vahenditega, sest mõte üksi vajuks läbi, ei kannaks. Nii teeb Deleuze võimalikuks midagi soise mõtte taolist: ta kasutab kinokunsti erinevaid avaldumisi mätastena mõttelaugaste vahel, vältimaks mõttekäikude pihustumist ja hajumist täielikku kogemusevälisesse abstraktsusse. Tulemuseks ei ole päriselt laudtee, vaid mõtteline kalpsamine, mis suudab sellegipoolest säilitada filosoofilise ranguse ja ainetruuduse, kuid mille jälgimine nõuab põhjalikke teadmisi nii filosoofiast kui kinokunsti ajaloost.

[2] Kui kuni 19. sajandi lõpuni oldi filosoofias järjekindlalt liikumist seostatud kehaga ja pilte mõistusega, nii et need kaks korda iial kokku saada ei võinud, siis Deleuze näitab, et Bergson oli esimene, kellel õnnestus see vastandus ületada. Bergsoni pani ette mõtelda liikumist ennast teatud sorti pildina, mis on iseomaselt liikuv, näiteks vibratsioonina, ja mõteldagi maailmast kui selliste liikumispiltide kogumist, nii et vaim on üksnes üks — kuigi väga eriline — liikumispilt teiste seas. Harjumuspärane on mõtelda pildist kui millestki liikumatust, aga kui mõtleme oma igapäevasele kogemusele, siis tegelikkus avaldub ju meile tõepoolest pildina, mis liigub ja mida sugugi ei ole võimalik fotokaadriteks hakkida. Sellest ka Bergsoni enda kriitiline suhtumine kinokunsti: liikumatute väljalõigetega ei ole võimalik taasesitada tegelikkust, vaid üksnes illusiooni tegelikkusest, mis selle sama liigutusega ka reedab. Deleuze näitab, et Bergsoni kriitika oli ennatlik ning et tegelikult ei ole kinokunsti ja Bergsoni mõttekäikude vahel vastuolusid. Seda aluseks võttes hakkab ta tegema ringkäike soises mängumaas, mis liikumispildi mõistest lähtuvalt aegamisi välja joonistub.

[3] See visandlik mõte räägitakse täielikumalt lahti Deleuze'i ja Guattari kahasse kirjutatud raamatus "Mis on filosoofia?"

[4] Deleuze ei pea väga lugu mõtteviisidest, mis kujutavad ette, et tegu sünnib mingil suletud alal, näiteks nimega "mina" või "sina". Pigem saab tema arust meid kõiki harutada lahti erinevateks liinideks, mida saab sekkumise, kaasalülitumise kaudu edasi pikendada. Mitte selles mõttes pole sekkujaid vaja nagu tänapäeva artistid "vajavad" lepingut kuulsa plaadifirmaga, mis teda publikule "vahendab" ja selle eest vahetasu võtab. Mõte on hoopis selles, et iga tegu saabki alguse üksnes "vahel", näiteks minu ja sinu vahel, meie omavahelise pingevirvenduse käigus, ja ma vajan sind, et see vahelisus üldse tekkida saaks, ja kui sinu ja mõne muu vahel on omakorda see võõrustloov vaheilm, siis on loodud tingimused ootamatute mõjulainete tekkeks, ilma milleta loomingut sündida ei saa. Niisiis, Deleuze peab silmas hoopis teistsugust "geomeetriat": mitte sina ei vahenda oma sekkumisega mind kellelegi kolmandale, vaid sina vahendad meievahelist erutust sinu ja kellegi kolmanda vahelisse erutusse ning see kajab omakorda tagasi meievahelisse erutuses ja sealt edasi kõikides teistes erutustes, milles ma osalen, ning heal juhul on see pingetpakkuv ja jõuduandev. Ainult sedasorti ettekujutuse puhul sekkumisest saame sekkujaid nimetada "eluliselt tähtsateks".

[5] Uus-Kaledoonia oli aastast 1853 Prantsusmaa karistuskoloonia. Pärast Teist maailmasõda alanud iseseisvusliikumine pole seni veel oma lõppeesmärgini jõudnud, kuid on siiski põlisrahva kanakkide olukorda järk-järgult parandanud. Üldjuhul näivad prantsuse parempoolsed olevat ajanud jäika ja vasakpoolsed leebemat koloniaalpoliitikat: Mantignoni leping, milles oli otsesõnu öeldud, et käimasoleva protsessi lõppeesmärgiks on alade täielik iseseisvumine, ja mis parandas põliselanike olukorda, sõlmiti 1988. aastal vahetult pärast sotsialistide võimuletulekut Prantsusmaal. Vt täpsemalt nt http://www.faqs.org/minorities/Oceania/Kanaks-of-New-Caledonia.html.

[6] Dick Fosbury võitis Mexico Citys 1968. aastal peetud olümpiamängudel kõrgushüppekulla täiesti uudse tehnikaga. Kui teistes tollal kasutusel olnud stiilides, nimelt karjapoisi ja rullstiilis, asetseb hüppaja lati ületamise hetkel lati poole kas külje või näoga, siis floppstiilis ületatakse latt, selg ees. Kes julgeks loomuldasa hüpata selja taha, pea ees, tundmatusse? Räägitakse, et oma hirmu ületamiseks olevat Fosbury sundinud end tundide viisi trepist, selg ees, üles ja alla jooksma. Isegi pärast seda, kui stiil oli end juba tõestanud, kutsuti selle esimesi järgijaid hulludeks "kamikadzedeks". Nüüdisajal on floppstiil sedavõrd valdav, et tundub uskumatuna, et see stiil võiks olla "leiutatud". Sellest, kuidas Fosbury oma stiili juhuslikult avastas ja treenerite vastuseisust hoolimata oma stiilile kindlaks jäi, on haaravalt kirjutanud Tiit Kuningas: vt http://www.postimees.ee/leht/96/05/20/sport.htm#neljas.

Head koomiksijoonistajaid, karikaturistid ja illustraatorid!

Kutsume teid üles meile saatma oma seniavaldamata loomingut — kritseldused võib koos oma kontaktidega teele panna: a) märksõnaga „MÜÜRILEHT" postiaadressile Y galerii, Küütri 2, 51007 Tartu või b) .pdf'i, .tif'i või .jpg kujul sisse skanneeritult saata joonas@muurileht.ee

Parimad palad näevad juba järgmistes numbrites trükimusta.

˙saadetud materjale ei tagastata

Martin Tõnts „Graphic Dreams"